Яна -Иглай авылы 31 нче номерлы
балалар бакчасының
педагогик киңәшмәсендә каралды
һәм кабул ителде
Беркетмә № 3 “ 31 “ августа 2021ел

Татарстан Республикасы
Норлат мунииипаль районы
Яна Иглай авылы 31-нче номерлы
балалар бакчасы
Мөдире__________Маняпова А.М.

Татарстан Республикасы Норлат муниципаль районы Яна Иглай авылы 31-нче номерлы балалар бакчасымәктәпкәчә муниципаль бюджет белем учреждениясенең 2021-2022 нче уку елына катнаш зурлар төркеменә белем һәм тәрбия бирүнең

ЭШ ПРОГРАММАСЫ

Төзеде :
Тәрбияче Шакирва Р.М.

2021ел. Яна Иглай

1. Максатчан бүлек.

1.1Аңлатма язуы

Бу программа “Мәктәпкәчә төп гомуми белем бирү программасы структурасына, Федеральдәүләт таләпләре”нә нигезләнеп, Н.Е.Вераксы, Т.С.Комарова, М.А.Васильева редакциясендәге ”Туганнан мәктәпкә кадәр”төп гомуми мәктәпкәчә яшьтә белем бирү программасына,балалар
бакчасының еллык эш планына таянып төзелде.

Эш программасының максаты:
*Балаларның яшь һәм шәхси үзенчәлекләрен исәпкә алып мәктәпкәчә яшьтәге балаларны физик, интеллектуаль, шәхси сыйфатларын үстерү.

Эш программасының бурычлары:

1. Балаларның аң һәм физик үсешенең табигый процессына уен, аралашу, танып-белү,хезмәт, хәрәкәт, матур әдәбият уку, музыка- иҗат, ясау эшчәнлеге.
2. Белем өлкәләрен үзләштергәндә психологик һәм педагогик яктан ярдәм итү.
3. Режим моментларында, ирекле белеем бирү , мөстәкыйль, ата-аналар белән эшвакытында зурлар-кечкенәләр бердәм (партнерлык) эшчәнлеген оештыру

Программа куйган максатларга ирешүдә түбәндәгеләр беренче әһәмияткә ия:
- балаларны аралашучан, игелекле, кызыксынучан, инициативалы, мөстәкыйльлеккә һәмиҗатка омтылучан итеп үстерү максатыннан чыгып, төркемнәрдә кешелеклелек һәммәрхәмәтлелек атмосферасы тудыру;
- балалар эшчәнлегенең төрле төрләрен киңкуллану; укыту һәм тәрбия процессыныңнәтиҗәлелеген күтәрү максатыннан аларны интегральләштерү;
- тәрбия һәм белем бирү процессын иҗади оештыру;
- балаларның мөмкин булганча төрле эшчәнлекләрен файдалану; белем бирү процессыннәтиҗәлерәк итү максатында аларны берләштерү (интегральләштерү);
- мәктәпкәчә тәрбия һәм белеем бирү оешмалары һәм гаилә шартларында бала тәрбиясенә якын килүгә юнәлеш бирү;
- гаиләнең балалар бакчасы төркемнәре һәм, гомумән, мәктәпкәчә оешма тормышындакатнашуын тәэмин итү;
- балалар бакчасы һәм башлангыч мәктәп эшендә мәктәпкәчә яшьтәге балага кирәгеннәнартык акыл һәм физик эш йөкләмәү максатыннан дәвамчанлыкны саклау;
- региональ якын килүне гамәлгә ашыру.

Эш программасының төп фикере
- укыту, тәрбияләү, сәламәтлеген саклау белән бергә баланыңшәхесен үстерү.

Эш программасының күрсәткече:
*Белем өлкәләрен интеграцияләү нигезендә тулы педагогик процессны төзү;
*Балаларның яшь һәм шәхси үзенчәлекләрен исәпкә алып төп юнәлешләр – физик, социаль-шәхси, танып белү-сөйләм, нәфис-нәфасәти үсеш юнәлешләре буенча төрлеяклап үстерү;
*Балаларның иҗади сәләтен ачу, сәләтлеләрне табу, шәхси үстерү өчен яңа технологияләр куллану;
*Балаларның мөмкинчелегеннән, кызыксынучанлыгыннан, сорауларыннан чыгып төрле төр эшчәнлекләрне үстерү;
*Эчтәлекле аралашуга, сөйләшүгә төзелгән шәхси һәм төркем белән эшчәнлекләр оештыру;
*Балага эшчәнлектә үзен күрсәтү, эш эчтәлеген, эш төрләрен, эштә иптәш сайлау хокукы бирү.
Балалар бакчасында бу эш программасы һәр баланың шәхси үзенчәлекләрен һәм мөмкинлекләрен, шул исәптән, балаларның сәламәтлекләрен саклау максатыннан, 2или-региональ компонентлар**,**
УМК кулланып эшләүне дә исәпкә алып төзелде..
Укыту-методик комплектында ФГОС күрсәткән өч белеем бирү өлкәсе карала:
“Танып белү”белеем биру өлкәсе табигать, аның үзенчәлекләре, экологик бәйләнешләр белән таныштыру; балаларның ел фасыллары турындагы белемнәрен тирәнәйтү, системалаштыру; нәниләрдә экология бурычларын гамәлгә ашыруны, туган як, өлкәннәр хезмәте турында балаларның белемнәр тирәнәйтүне максат итеп куя.

“Аралашу” белем бирү өлкәсе нәниләрдә туган телгә мәхәббәт, матур әдәбият әсәрләре белән кызыксыну, авазларны дөрес әйтү, бәйләнешле сөйләм культурасы булдыруга, сабыйларга каршы сөйләшә белү (диалогик сөйләм) күнекмәләрен камилләштерү,сәнгатьле сөйләм чараларын үзләштерүгә булышлык итү бурычларын гамәлгә ашыра.
“Матур әдәбият” белем бирү өлкәсе кешеләрне һәрчак яхшыга гына өндәүче, акыллы, тапкыр булырга киңәш бирүче, авыр вакытта югалып калмаска, нык ихтыярлы, батыр йөрәкле булырга өйрәтүче, яшь үзенчәлекләрен искә алып сайланган шигырьләр, хикәяләр, әкиятләрбелән танышуны, балаларны әдәби телдә сөйләшергә өйрәтүне максат итеп куя. Укыту-методик комплектында тупланган материал шулай ук балаларның сөйләмен үстерү, тирә – юнь, матур әдәбият әсәрләре белән таныштыру максатында рәсем ясау, әвәләү, конструкцияләү, кисеп ябыштыру, музыка, физкультура эшчәнлекләрендә, иртән балаларны кабул итү, саф һавада булу, табигатьне күзәтү вакытында, эти-әниләр белән бердәм эшчәнлектә кулланыла һәм ныгытыла.

Әлеге бурычларга ирешү эшчәнлкнең төрле вакытларында алып барыла:

- Белем бирү эшчәнлеге (уен, аралашу, хезмәт, музыкаль, уку)
- Балаларның көндәлек эшчәнлеге;
- Балаларның мөстәкыйль эшчәнлеге;
- Программаны тормышка ашыру максатыннан ата – аналар белән даими эш.

Программа тарафыннан кулланган бурычларны тормышка ашыру ЗилиЗм бирү эшчәнлеге вакытында гына түгел, ә әлеге балалар бакчасы эчендәге үзенчәлекләргә таянып төзелгән көндәлек эшчәнлек вакытында да алып барыла.

Шунысына төшенү мөһим: стандартлар мәктәпкәчә яшьтәге бөтен балаларны да бер калыпка салып үлчәү өчен эшләнмәгән. Тәрбиячеләр, иң беренче чиратта, балаларга индивидуаль якын килеп, шәхес буларак карарга тиешләр. Катгыйлык һәм дисциплинадан нәниләрнең шәхси психологик һәм физиологик үзенчәлекләре искә алып, күңелләрен күтәрү, үзара уңай мөнәсәбәт булдыруга күчү зарур.
Тәрбияләнүче һәр баланың мөмкинлекләрен һәм ихтыяҗларын истә тотып, аларның шәхес буларак үсүенә һәм формалашуына ярдәм итү. Нәниләрнең бакчада үткән һәр көнен мавыктыргыч шөгыльләр, яңадан-яңа уеннар, идеяләр белән баету өстендә эш алып бару, беркемне дә читтә калдырмыйча, эшчәнлеккә җәлеп итү. Балаларның мәнфәгатьләрен канәгатьләндерү һәм активлыгын арттыру – тәрбияче буларак төп бурычларым. Шунысын да искәртеп китү мөһим: педагогның эш программасы бакчаның төп ЗилиЗм бирү программасының бер компоненты булып тора. Программаның вакыты бер ел
(2018 – 2019) уку елы өчен, саклану вакыты 3 ел.

Эш программасы түбәндәге норматив документлар буенча яраклаштырылган:

1.“Закон об образовании в Российской Федерации” (Принят 29 декабря 2012года № 273-ФЗ);
2.Порядком организации и осуществления образовательной деятельности по общеобразовательным программам дошкольного образования, утвержденном приказом Министерства образования и науки Российской Федерации от 30. 08. 2013 г. № 1014
3.Приказ Министерства образования и науки Российской Федерации (Минобрнауки России) от 17 октября 2013 г. № 1155 г. Москва «Об утверждении федерального государственного образовательного стандарта дошкольного образования»
4.Федеральный государственный образовательный стандарт дошкольного образования (зарегистрирован в Минюсте РФ 14 ноября 2013 г. № 30384)
5.Постановление Главного государственного санитарного врача РФ «Об утверждении СанПин 2.4.1.3049-13 «Санитарно-эпидемиологические требования к устройству, содержанию и организации режима работы дошкольных образовательных организаций» от 15 мая 2013 года №26.
6.Закон Республики Татарстан от 8 июля 1992 г. № 1560-XII «О государственных языках Республики Татарстан и других языках в Республике Татарстан» (с изменениями на 3 марта 2012 года)
7.Уставом муниципального бюджетного дошкольного образовательного учреждения «Детский сад № 31 с.Новое Иглайкино Нурлатского муниципального района Республики

Татарстан» (утвержден Постановлением Руководителя Исполнительного комитета Нурлатского ского муниципального района Республики Татарстан № 587 от 19.07.2016 г.)
8. Лицензии на осуществление образовательной деятельности от 23.03.2015 г. №6063, предоставленной на основании решения МО и Н РТ, приказ от 23.03.2015 г. № 1769/15
9.Балалар бакчасының белем бирү программасы

«Яна Иглай авылы 31- нче балалар бакчасы» турында гомуми белешмә
Мәктәпкәчә яшьтәге белем бирү оешмасының атамасы:

Татарстан Республикасы Нурлат муниципаль районы Яна Иглай авылы 31-нче балалар бакчасымәктәпкәчә муниципаль бюджет белем учреждениясе

Муниципальное бюджетное дошкольное образовательное учреждение «Детский сад № 31с. Новое Иглайкино Нурлатского муниципального района Республики Татарстан».

Кыскача атамасы: МБМБУ “ 31 нче номерлы Яна Иглай авылы балалар бакчасы” .
Мәктәпкәчә яшьтәге 4или4м бирү оешмасының адресы:
*субъект РФ:*Татарстан республикасы
индекс: 423007

Республика Татарстан, Нурлатский район, с.Новое Иглайкино ул. Чапаева , дом 23
e-mail: ds31.nur@tatar.ru
сайт: edu.tatar.ru
Тел: :8(8434) 53-36-73

1.2.Төркем эшчәнлегенең төп юнәлеше.
Трөкемдә белем бирү эшчәнлегенең эчтәлеге түбәндәге программаларга яраклаштырып төзелгән:
-Балалар бакчасында тәрбия һәм 4или4м бирү Программасы «Отрождения до школы» (под редакцией Н.Е.Веракса, Т.С.Комаровой,М.А.Васильевой Москва «Мозаика-Синтез», МОЗАИКА-СИНТЕЗ
Москва, 2015ХӘТЕРКазан, 2016.
-Шаехова Р.К.Региональная программа дошкольного образования. Төбәкнен мәктәпкәчә белем бирү программасы.Казань, РИЦ, 2012.
- Гаффарова С. М. «Изучаем русский язык». Методическое пособие для воспитателя. Методические рекомендации, конспекты занятий, игры и упражнения, «Хәтер», 2011;
- Зарипова З.М. «Тугантелдәсөйләшәбез»Методическое пособие для воспитателей татарских групп ДОУ
-«Мәктәпкәчәяшьтәгеләрәлифбасы: авазларныуйнатып» (для татароязычных детей) , Шаехова Р К.
Николавеа С.Н. Экологическое воспитание в детском саду
Новикова В.П. Математика в детском саду,
Пензулаева Л.И. Физическая культура в детском саду
Комарова Т.С. Изобразительная деятельность в детском саду
Зиннатова Р.М. “Сурәтләү һәм кору эшчәнлеге”, Казан, Татарстан китап нәшрияты, 2017
Төркемендә Программаны тормышка ашыруның төп юнәлеше
– балаларның танып белү, сөйләм, социаль-коммуникатив, сәнгати-нәфасәти,физик үсешенә шартлар тудыру.
-балаларның физик һәм психик яктан сәламәтлекләрен саклау һәм ныгыту, сәламәт тормыш алып бару турында төшенчә бирү .
-тәрбия һәм белем бирү процессының эчтәлеген ФДБС таләпләренә туры китереп, ике дәүләт теленә өйрәтүне яңа технологияләр кулланып, УМК га таянып системалы рәвештә алып баруны дәвам итү.
-балаларның үсеш үзенчәлекләрен истә тотып яңа методик алымнар кулланып бала шәхесен һәрьяклап үстерү, тәрбия бирү эшен алып баруны дәвам итү.
.

1.3.Программаны формалаштыруның принциплары.
Россиянең төп бердәм мәктәпкәчә белем бирү программасыныңФДББСка яраклашуы түбәндәгеләрдә күренә:
- балачакның үзенчәлеге;
- кешелекнең гомуми үсешендә мәктәпкәчә чорның уникаль булуы;
- өлкәннәр һәм балаларның гуманлы аралашуы;
- баланың шәхесен хөрмәт итү;
- балаларның спецификасын исәпкә алып, белем бирү процессын уен,танып белү, эзләнү, иҗади активлык формасында тормышка ашыру.Программаны тормышка ашыруның тәп принцибы- яшь үзенчәлегенәтуры килү. Мәктәпкәчә чорда ул уен, тәҗрибәләр ясау, проектлау,коллекция туплау, әңгәмә кору, проблемалы ситуацияләрне чишүһ.б. Әлеге эш тәрләре мәҗбүри эшчәнлекне таләп итми, ә бәлкиПрограмма балалар һәм педагогларның бердәм эшчәнлеге, шулай балаларның мөстәкыйль эшчәнлекләре аша тормышка ашырыла.
Интегральләштерү принцибы-предметлы белем бирү программасын төзүгәальтернатив. Һәр белем бирү өлкәсендәге бурычлар башка өлкәләрнетормышка ашырганда да үтәлә ала.Тәкъдим ителгән белем бирү өлкәләрешартлы, ул материалны системалы оештыру өчен бирелгән.
Проблемалы белем бирү принцибы – билгеле бер авырлыкларны җиңүөчен бурычларны үтәү, сорауларга җавап эзләү. Бала өчен проблеманыңпрактик мәгънәсе булу бик мөһим. Проблеманы чишеп, бала дөньяныңкүптөрле, үзгәрүчән булуын белә.Ситуатив принцибы – белем бирү процессында балаларныңкызыксынучанлыгын исәпкә алуга юнәлгән.

1.4. Төркем турында белешмә
Төркем – татар төркеме
Төркемдә 11 бала: 9кыз һәм , 2 малай йөри.
Төркемдә– 3-7 яшьлек балалар(төрлеяштәге)

Төркемнең милли составы:

№	Баланың исем – фамилиясе	Әтисе	Әнисе	Бала
1	Абсалямова Лейла Радиковна	татар	татар	татар
2	Гафиятуллина Алия Ильнаровна	татар	татар	татар
3	Зядитова Чулпан Салимзяновна	татар	тат	татар
4	Минегулова Зарина Ильназовна	татар	татар	татар
5	Сатдаров Булат Ралифович	татар	татар	татар
6	Ханяфиев Мухаммад Фанисович	Татар	Татар	татар
7	Тухватуллина Амиля Хафизовна	татар	татар	татар
8	Тимербекова Айзиля Марселевна	татар	татар	татар
9	Халмуратова Нурия Кахрамановна	Үзбәк	Үзбәк	үзбәк
10	Шарипова Сюмбель Ахматовна	татар	татар	Татар
11	Гафиятуллина Илюза Ильнаровна	татар	татар	татар
	Барлыгы:	Татар:11	Татар:10 Рус:0 Чуваш:0 Узбек:1	Татар:10 Узбек:1

Төркемдә гаилә составы:

Татар гаиләсе	Катнаш гаилә
10	**1**

Төркемдәге балаларының сәламәтлек төркеме түбәндәгечә

№	Баланың исем - фамилиясе		Сәламәтлек төркеме
1	Абсалямова Лейла Радиковна		2
2	Гафиятуллина Алия Ильнаровна		2
3	Зядитова Чулпан Салимзяновна		2
4	Минегулова Зарина Ильназовна		2
5	Сатдаров Булат Ралифович		3
6	Ханяфиев Мухаммад Фанисович		2
7	Тухватуллина Амиля Хафизовна		2
8	Тимербекова Айзиля Марселевна		2
9	Халмуратова Нурия Кахрамановна		2
10	Шарипова Сюмбель Ахматовна		3
11	Гафиятуллина Илюза Ильнаровна		2
	Барлыгы:	II – 9 III -2	

Төркемнең социаль паспорты:

	Баланың исем – Фамилиясе	**Тулы һәм тулы булмаган гаилә**	**Гаилә дә ничән че бала**	**Гаиләдә балалар саны**	**Әнисенең белеме**	**Әтисенең белеме**
1	Абсалямова Лейла Радиковна	тулы	3	3	Урта махсус	урта
2	Гафиятуллина Алия Ильнаровна	тулы	2	3	югары	урта
3	Зядитова Чулпан Салимзяновна	тулы	3	3	урта	урта
4	Минегулова Зарина Ильназовна	тулы	2	2	Урта махсус	урта
5	Сатдаров Булат Ралифович	тулы	2	2	Урта махсус	урта
6	Ханяфиев Мухаммад Фанисович	тулы	3	3	урта	урта
7	Тухватуллина Амиля Хафизовна	тулы	2	2	Урта махсус	урта
8	Тимербекова Айзиля Марселевна	тулы	1	3	урта	урта

9	Халмуратова Нурия Кахрамановна	Тулы	3	3	урта	урта
10	Шарипова Сюмбель Ахматовна	тулы	2	2	Урта махсус	Урта
11	Гафиятуллина Илюза Ильнаровна	тулы	3	3	югары	урта
	Барлыгы:	Тулы гаилә: 11	1нче бала: 1 2нче бала:5 3нче бала: 5 1 балалы гаилә:0 2 балалы гаилә:4 (2 –шәр бала бер гаиләдән) 3 балалы гаилә: 7 4 балалыгаилә: 0		Югары: 1 Урта: 10	Югары:0 Урта: 11

1.5. 4 яшьтән 5 яшькә кадәрбалалар психик үсешенең яшь үзенчәлекләре (уртанчылар төркеме).

Мәктәпкәчә урта яшьтәге балаларның уен эшчәнлегендә үзара рольләрбагланышлары барлыкка килә. Бу исә мәктәпкәчә яшьтәге балаларныңүзләрен кабул ителгән рольдән аера башлауларын күрсәтә. Уен барышында рольләр алмашынырга мөмкин. Уен гамәлләре балаларның үзләре өчен түгел, уен мәгънәсе өчен башкарыла башлый. Балаларның уендагы һәм чын-барлыктагы арадашлыгы бер-берсеннән аерыла.Сурәтләү эшчәнлеге шактый зур үсеш кичерә. Рәсем предметлы һәм детальләштерелгән төс ала. Кешенең график сурәте гәүдә, күзләр, авыз, борын, чәчләр, кайбер чакта кием һәм аның детальләре булуы белән сыйфатлана. **Сурәтләү эшчәнлегенең техник ягы камилләшә.** Балалар төп геометрик фигураларны ясый, кәгазьдән кайчы белән кисеп ала, сурәтләрне кәгазьгә ябыштыра алалар һ.б.
Конструкцияләү эшчәнлеге катлаулана. Корылмалар 5–6 детальдән торырга мөмкин. Бала үзе уйлаганча конструкцияләү күнекмәләре, шулай УК гамәлләрнең эзлеклелегген планлаштыру формалаша.
Баланың хәрәкәтләнү өлкәсе вак һәм эре моториканың позитив үзгәрешләре белән сыйфатлана. Җитезлек, хәрәкәтләр координациясе үсешкичерә. Балалар бу яшьтә, үзләреннән кечерәкләргә караганда, тигезлекнеяхшырак саклыйлар, кечерәк киртәләр аша атлап чыгалар. Туплы уеннар катлаулана.Мәктәпкәчә яшьтәгеләрнең уртанчы төркеменнән күчү ахырына балаларның аңга кабул итүе югарырак баскычка күтәрелә. Балалар теге якибу предмет охшаган форманы атау сәләтенә ия булалар. Катлаулы объектларда гади формаларны аерып ала һәм гади формалардан катлаулы объектларны торгыза алалар. Балалар предметлар төркемнәрен сиземләнүчебилге (зурлык, төс) буенча тәртипкә салырга; биеклек, озынлык һәм киңлек кебек параметрларны аерырга сәләтле.Тирәлектә ориентлашу камилләшә.
Хәтер күләме үсә. Балалар 7–8 предметның атамасын истә калдыралар.
Ирекле хәтер сәләте үсә башлый: балалар истә калдыру биремен кабул итәргә сәләтле, өлкәннәр кушкан йомышларны хәтерлиләр, зур булмаган шигырьләр ятлый алалар һ.б.
Образлы фикерләү үсә башлый. Балалар, катлаулы булмаган мәсьәләләрне чишү өчен, схемалаштырылган гади сурәтләр кулланырга сәләтле. Мәктәпкәчә яшьтәге балалар схема буенча төзи, лабиринт мәсьәләләрне чишәалалар. Алдан күзаллау сәләте үсеш кичерә. Объектларның тирәлектә урнашулары буенча балалар аларның үзара тәэсир итешүе нәтиҗәсендә нәрсәбулачагын әйтә алалар. Ләкин бу очракта аларга башка күзәтүче позициясенә басу һәм образны эчке планда үзгәртү кыен бирелә.Әлеге яшьтәге балалар өчен Ж. Пиаженың мәгълүм феноменнары (микъ-дар, күләм һәм зурлык саклану) хас. Мәсәлән, аларга кара төстәге өч кәгазьтүгәрәк һәм ак төстәге җиде кәгазь түгәрәк тәкъдим итеп, «Нинди түгәрәкләр күбрәк — караларымы әллә акларымы?» дип сорасак, балаларның күпчелеге ак түгәрәкләрнең күбрәк булуын әйтер. Әгәр инде «Кайсы түгәрәкләркүбрәк — акларымы әллә кәгазьдән киселгәннәреме?» дигән сорау куйсак,җавап шундый ук булачак — аклары күбрәк.Хыял алга таба үсеш кичерә. Аның оригинальлек һәм ирекслелек кебекүзенчәлекләре формалаша. Балалар бирелгән темага мөстәкыйль рәвештәэкият уйлап чыгара алалар.

Игътибарның тотрыклылыгы арта. Бала 15–20 минут дәвамында тупланыпэшли ала. Ул, ниндидер гамәлләр кылганда, хәтерендә катлаулы булмаганшартны саклап торырга сәләтле. Мәктәпкәчә урта яшьтә авазларны әйтү һәм дикция яхшыра. Сөйләм балалар активлыгы предметына әверелә. Балалар уңышлы рәвештә хайваннартавышларын охшатып кабатлыйлар, интонация белән теге яки бу персонажларның сөйләмнәрен күрсәтә алалар. Сөйләмнең структурасы, рифмалараларда кызыксыну уята.
Сөйләмнең грамматик ягы үсеш кичерә. Мәктәпкәчә яшьтәге балаларграмматик кагыйдәләр нигезендә сүзләр иҗат итү белән шөгыльләнәләр.Балалар бер-берсе белән аралашканда, аларның сөйләменә ситуациягә бәйлелек хас, өлкән кеше белән аралашканда, баланың сөйләме ситуациягә бәйсез рәвеш ала.
Бала һәм өлкән кеше аралашуының эчтәлеге үзгәрә.Ул баланың конкретхаләте чикләреннән чыга. Танып белү әйдәүче мотивка әверелә**.** Бала аралашу процессында алган мәгълүмат катлаулы һәм аңлау өчен кыен булыргамөмкин, әмма ул аңарда кызыксыну уята.
Балаларда өлкән кеше ягыннан ихтирам ителү ихтыяҗы формалаша, аларөчен аның мактавы аеруча мөһим булып чыга. Бу исә балаларның кисәтүләргә карата артык үпкәләүчәнлегенә китерә. Артык үпкәләүчәнлек яшь феномены булып тора.Яшьтәшләре белән үзара мөнәсәбәтләргә сайланганлык хас, бу бер баланы икенчесенә караганда якынрак итүдә күренә. Уеннар уйнаганда даимипартнерлар барлыкка килә. Төркемнәрдә лидерлар аерылып чыга башлый.Көндәшлек, ярышучанлык барлыкка килә.Соңгысы үзеңне башкалар беләнчагыштыру өчен мөһим, ул «Мин» образының үсешенә, аны детальләштерүгәкитерә.
Яшьнең төп казанышлары уен эшчәнлеге үсеше белән, роль һәм чынбарлык арасында үзара бәйләнешләр барлыкка килү килү; сурәтләү эшчәнлегеүсеше; уйлаган буенча конструкцияләү, планлаштыру; аңга кабул итүне камилләштерү, образлы фикерләү һәм хыял үсеше, танып белү позициясенеңэгоцентриклыгы; хәтер, игътибар, сөйләм, танып белү ихтыяҗы үсеше; өлкәннәр ягыннан ихтирамга ихтыяҗ формалашу, үпкәләүчәнлек, көндәшлек,яшьтәшләре белән ярышучанлык барлыкка килү; «Мин» образының алгатаба үсеше, аны детальләштерү белән бәйләнгән.

5 яшьтән 6 яшькә кадәрбалалар психик үсешенең яшь үзенчәлекләре
(Зурлар төркеме).

Яшәешнең алтынчы елында балалар инде уен башланганчы ук рольләрне бүлә һәм рольгә карап үз-үзләрен тота беләләр. Уендагы үзара бәйләнешләр сөйләм белән бергә бара, эчтәлеге буенча да, интонация ягыннанда алынган рольгә туры килә. Балаларның реаль мөнәсәбәтләре вакытындагы сөйләм рольдәге сөйләмнән аерылып тора. Балалар социаль мөнәсәбәтләрне үзләштерә һәм өлкәннәрнең төрле эшчәнлек төрләрендә позицияләр бәйлелеген аңлый башлыйлар, кайбер рольләр аларны башкаларына караганда ныграк җәлеп итә. Рольләрне бүлгәндә рольдә үз-үзеңне тотутәртибе субординациясе белән бәйле низаглар да туарга мөмкин. Уен тирәлеген оештыру, анда мәгънәви «үзәк» һәм «периферия» аерылып чыгу күзәтелә. («Хастаханә» уенында андый үзәк — табиб кабинеты, «Чәчтарашханә» уенында — чәч кисү залы, ә көтеп утыру залы уен тирәлегенең периферияcе сыйфатында күренә.) Балаларның уеннардагы гамәлләре төрлеләнә.
Балаларның сурәтләү эшчәнлеге үсә. Бу иң актив рәсем ясау яше**.** Ел буена балалар ике меңгә якын рәсем ясарга сәләтле. Рәсемнәр эчтәлеге буенча төрледән төрле булырга мөмкин: бу балаларның тормыш тәэсирләре дә, хыялларындагы вакыйгалар да, фильмнарга һәм китапларга иллюстрацияләр дә. Гадәттә рәсемнәр төрле объектларның схематик сурәтләрен гәүдәләндерәләр, шулай да композиция чишелешенең оригинальлеге белән аерылып торырга, статик һәм динамик мөнәсәбәтләрне чагылдырырга мөмкин. Рәсемнәр сюжетлы төсмер ала; зур булмаган яки, киресенчә, зурүзгәрешләр булган күп тапкырлар кабатланучы сюжетлар шактый еш очрый.
Кешене сурәтләү детальләштерелгәнрәк һәм пропорциональрәк була бара.
Рәсем буенча сурәтләнгән кешенең кайсы җенескә каравы һәм эмоциональ халәте турында хөкем йөртергә мөмкин.

Конструкцияләү бу эшчәнлек барышындагы шартларны анализлый белү белән сыйфатлана. Балалар агач конструкторның төрле детальләрен файдаланалар һәм атыйлар. Төзү детальләрен кул астындагы материалга бәйлерәвештә алыштырырга мөмкиннәр. Үрнәкне өйрәнүнең гомумиләштерелгән ысулын үзләштерәләр.Балалар булачак корылманың төп өлешләрен аерырга сәләтле. Конструкцияләү эшчәнлеге схема нигезендә, уйлау һәм шартлар буенча тормышка ашырылырга мөмкин. Конструкцияләү уртак эшчәнлекбарышында барлыкка килә.
Балалар кәгазьдән, аны берничә мәртәбә бөкләп (ике, дүрт, алты бөгелеш); табигый материаллардан конструкцияләргә мөмкин. Алар конструкцияләүнең ике ысулын үзләштерә:
1) табигый материалдан сәнгати образга (бала табигый материалны, аны төрле детальләр белән тулыландырып,бөтенлекле образ дәрәҗәсенә җиткереп «төзеп бетерә»);
2) сәнгати образдан табигый материалга (бала образны гәүдәләндерү өчен кирәкле табигый материал сайлап ала).
Төсне, форманы һәм зурлыкны; предметларның төзелешен аңга кабул итүнең камилләшүе дәвам итә; балаларның күзаллаулары системалаша. Алар төп төсләр һәм аларның төсмерләрен генә түгел, арадаш төс төсмерләрен; турыпочмаклыклар, оваллар, өчпочмакларның формаларын да атыйлар. Объектларның зурлыгын билгелиләр, 10 төрле предметны артуга яки кимүгә таба бер рәткә җиңел тезәләр. Әмма балалар, формалары һәм тирәлектәге урыннары ярашмаган очракта, объектларның тирәлектәге урынын анализлауда кыенлыклар кичерергә мөмкин. Бу ситуацияләрдә аңга кабул итүнең мәктәпкәчә яшьтәгеләр өчен, аеруча аларга бер үк вакытта берничә төрле һәм шуның белән бергә кап-ма-каршы билгеләрне исәпкә алырга туры килсә, билгеле кыенлыклар тудыруы турында дәлилли.
Мәктәпкәчә өлкән яшьтәгеләрдә образлы фикерләү үсеше дәвам итә. Балалар мәсьәләне күрсәтмә планда чишәргә генә түгел, объектны үзгәртеп коруны хәл итәргә, объектларның нинди эзлеклелектә үзара бәйләнешкә керүен күрсәтергә дә һ.б. сәләтле. Әмма моңа охшаш чишелешләр балаларадекват фикерләү чаралары кулланган очракта гына дөрес булып чыгачак. Алар арасында күрсәтмә модельләштерү процессында барлыкка килә торган схемалаштырылган күзаллауларны; объектларга хас билгеләр системасы турында күзаллауларны чагылдыручы комплекслы күзаллауларны, шулай ук төрле объект һәм күренешләрнең үзгәреш стадияләрен чагылдырган күзаллауларны (үзгәреш цикллары турында): ел фасыллары, көн һәм төн алмашу, төрлечә тәэсир итү нәтиҗәсендә объектларның зураюы һәм кечерәюе турында күзаллауларны, үсеш турында күзаллауларны һ.б. аерып күрсәтергә мөмкин. Моннан тыш, гомумиләштерүләр камилләшә бара, бу сүзле-логикфикерләүнең нигезе булып тора. Мәктәпкәчә яшьтәге балаларда әле объектларны төркемләү хакында күзаллаулар булмый. Балалар объектларны үзгәрергә мөмкин булган билгеләре буенча төркемлиләр, шул ук вакытта төркемнәрне логик кушу һәм күбәйтү операцияләре формалаша башлый. Мәсәлән, мәктәпкәчә өлкән яшьтәгеләр объектларны төркемләгәндә икебилгене: төсне һәм форма (материал) һ.б. исәпкә алырга мөмкиннәр. Илебез психологлары тикшеренүләре күрсәткәнчә, мәктәпкәчә өлкән яшьтәгеләр анализлана торган мөнәсәбәтләр аларның үз тәҗрибәсе чикләреннән чыкмаса, фикер йөртергә һәм дөрес аңлатмалар бирергәсәләтле. Хыял үсеше бу яшьтә балаларга шактый үзенчәлекле һәм үстерелешле вакыйгалар уйлап чыгарырга мөмкинлек бирә. Хыял бары аны активлаштырубуенча махсус эш алып барылган шартта гына актив үсеш алачак.
Игътибарның тотрыклылыгы, аны бүлә һәм башка нәрсәгә күчерә белүүсә. Бәйсез игътибардан тиешле игътибарга күчү күзәтелә. Сөйләм, шул исәптән аваз юнәлеше, камилләшү дәвам итә. Балалар чыжылдаучы, сызгырулы һәм сонор тартыкларны дөрес әйтә алалар. Фонематик ишетү, сюжетлы-рольле уеннар вакытында шигырь сөйләгәндә һәмкөндәлек тормышта сөйләмнең интонацион тәэсирлелеге үсә бара.
Сөйләмнең грамматик төзелеше камилләшә. Балалар гамәлдә барлык сүз төркемнәрен кулланалар, актив рәвештә сүзләр ясау белән шөгыльләнәләр. Лексика байый: синоним һәм антонимнар актив кулланыла. Бәйләнешле сөйләм үсә. Балалар, картина буенча сөйләгәндә, төп вакыйга-предметларга гына түгел, детальләргә дә игътибар бирәләр. Әлеге яшь казанышларына уен эшчәнлегендә рольләрне бүлү; уен тирәлеген структуралаштыру; югары нәтиҗәлелек белән аерылып торучы сурәтләү эшчәнлегенең алга таба үсеше; конструкцияләүдә үрнәкне өйрәнүнең гомумиләштерү ысулын куллану; бер формадагы предметларны сурәтләүнең гомумиләштерелгән ысулларын үзләштерү хас.

Бу яшьтә аңга кабул итү объектларның катлаулы формаларын анализлау белән билгеләнә; фикерләү үсеше фикерләү чараларын үзләштерү белән бергә бара (схемалаштырылган күзаллаулар, комплекслы күзаллаулар, үзгәрешләрнең цикллылыгы турында күзаллаулар); гомумиләштерү сәләте,сәбәпле фикерләү, хыял, бәйсез игътибар, сөйләм, «Мин» образы үсә бара.

6 яшьтән 7 яшькә кадәрбалалар психик үсешенең яшь үзенчәлекләре
(Мәктәпкә әзерлек төркеме).

Сюжетлы-рольле уеннарда мәктәпкә әзерлек төркемендәге балалар кешеләр арасындагы характерлы тормышчан хәлләрне чагылдырган, мәсәлән,туй, бала туу, авыру, эшкә урнашу һ.б. катлаулы үзара бәйләнешләрнеүзләштерә башлыйлар.Балаларның уен гамәлләре катлаулырак була бара, өлкән кешегәһәрвакытта да анык булмаган үзенә бер төрле мәгънә ала. Уен тирәлегекатлаулана. Бу тирәлектә һәрберсе үз сюжет сызыгын алып барган берничәүзәк булырга мөмкин. Шул ук вакытта балалар бөтен уен тирәлегендәгепартнерларының үз-үзләрен тотышын күзәтергә һәм, шул үз урыннарына бәйле рәвештә, үзләре үк үз-үзләренең тотышын үзгәртергә сәләтле.
Мәсәлән, бала инде сатучыга гади сатып алучы булып кына түгел, ә сатыпалучы-әни яки сатып алучы-шофер һ.б. буларак мөрәҗәгать итә. Рольнеңбашкарылуына рольнең үзе тарафыннан гына түгел, рольнең уен тирәлегенең кайсы өлешендә гәүдәләндерелүе белән дә басым ясала. Мәсәлән, автобус йөртүче ролен башкарганда, бала пассажирлар белән җитәкчелек итә һәм ЮХИДИ инспекторына буйсына. Әгәр уен логикасы яңа рольнең барлыкка килүен таләп итсә, бала, элеккеге ролен саклап, уен барышында үзенә яңа роль алырга мөмкин. Балалар уенда теге яки бу катнашучыга рольнеңбашкарылуын шәрехли алалар.Сурәтләү эшчәнлегендә балалар тарафыннан чагылдырылучы әйләнә-тирә тормыштан һәм әдәби әсәрләрдән китерелгән образлар катлауланабара. Рәсемнәр тагын да детальләштерелгәнрәк рәвеш ала, аларның төсләргаммасы баетыла. Малайлар һәм кызлар ясаган рәсемнәр арасындагы аерымлыклар ачыграк күренә. Малайлар бик теләп техниканы, космосны, сугышхәрәкәтләрен һ.б. ны сурәтлиләр. Кызлар гадәттә хатын-кыз образларын принцессаларны, балериналарны, модельләрне һ.б. ны рәсемгә төшерәләр.
Көнкүреш сюжетлары да (әни һәм аның кызы, бүлмә һ.б.) еш очрый.Кешене сурәтләү детальләштерелгәнрәк һәм пропорциональрәк төс ала.Кулларда бармаклар, күзләр, авыз, борын, кашлар, ияк барлыкка килә. Кием төрле детальләр белән бизәлергә мөмкин.
Дөрес педагогик караш булганда, мәктәпкәчә яшьтәге балаларның сурәтләү эшчәнлегендә иҗади-нәфис сәләтләр формалаша.
Мәктәпкә әзерлек төркеменә кергәндә, балалар шактый дәрәҗәдә төзелеш материалыннан конструкцияләүне үзләштерәләр. Алар сурәтләрнеһәм корылмаларны гомумиләштереп анализлау ысуллары белән иркен эшитәләр; төрле детальләрнең төп конструкция үзенчәлекләрен анализлау белән генә чикләнмичә, үзләренә таныш күләмле предметлар белән охшашлык нигезендә детальләрнең формаларын билгелиләр. Ирекле корылмаларсимметрияле һәм пропорциональ рәвешкә керә, аларны төзү күрү ориентациясе нигезендә башкарыла.Балалар кирәкле материалны тиз һәм дөрес сайлыйлар. Алар корылманың нинди эзлеклелектә төзеләчәген һәм төзү өчен кирәкле материалны җитәрлек дәрәҗәдә төгәл күзаллыйлар; үзләре уйлаганча һәм куелганшартлар буенча төрле катлаулылыктагы корылмалар төзи алалар.
Бу яшьтә инде балалар кәгазь битен бөкләүләрнең катлаулы формаларынүзләштерәләр һәм үз формаларын уйлап чыгара алалар, ләкин аларны моңамахсус өйрәтергә кирәк. Эшчәнлекнең бу төре балалар өчен аңлаешлы гынатүгел, ул аларның фәзаи (пространстволы) күзаллауларын тирәнәйтү өченмөһим.

Табигый материалдан конструкцияләү катлаулана. Мәктәпкәчә яшьтәге балалар алдан ниятләп, катлаулы мөнәсәбәтләрне чагылдырырлык, кешеләр һәм хайваннар фигураларын үз эчләренә алган тулы композицияләртудырырга сәләтле.
Балаларда аңга кабул итү үсеше дәвам итә, ләкин алар берьюлы берничәтөрле билгене һәрвакытта да исәпкә ала алмыйлар.
Образлы фикерләү үсә, ләкин үлчәмнәрне чагылдыруда кыенлык кичерелә.Моны балаларга бер туры сызык өстендә урнашмаган тугыз нокта төшерелгән үрнәкне кәгазь битендә күчереп ясарга

тәкъдим итеп җиңел тикшерергәмөмкин. Кагыйдә буларак, күчереп ясаганда, балалар нокталар арасындагыараларны дөрес билгеләмиләр: рәсемнәрне бер-берсе өстенә куйганда, баларәсеменең нокталары үрнәктәге нокталар белән тәңгәлләшми.Гомумиләштерү һәм фикерләү күнекмәләре үсеше дәвам итә,әмма аларкүбесенчә ситуациянең күренеп торган билгеләре белән чикләнә.Хыял сәләте үсеше дәвам итә, ләкин, зурлар төркеме белән чагыштырган-да, бу яшьтә хыял үсешенең акрынаюы күзәтелә. Моны төрле йогынтылар,шул исәптән массакүләм мәгълүмат чараларының балалардагы образларның стереотиплылыгына, үзгәрмәүчәнлегенә китерүче тәэсире белән аңлатырга мөмкин.

Мәктәпкәчә яшьтәге балаларның игътибарлылык үсеше дәвам итә, игътибар ихтыяри төс ала. Эшчәнлекнең кайбер төрләрендә ихтыяри тупланувакыты 30 минутка җитә.

Мәктәпкәчә яшьтәге балаларда сөйләм, аның аваз ягы, грамматик төзелеше, лексика үсеше дәвам итә. Бәйләнешле сөйләм үсеш кичерә. Балаларның сөйләмнәрендә сүзлекнең баюы һәм шул яшьтә формалашучыгомумиләштерүләрнең үзенчәлеге чагыла. Балалар актив рәвештә гомумиләштерүче исемнәр, синонимнар, антонимнар, сыйфатлар һ.б. кулана башлыйлар.

Дөрес оештырылган белем бирү эшчәнлеге нәтиҗәсендә балаларда диалогик сөйләм һәм монологик сөйләмнең кайбер төрләре үсеш кичерә.Мәктәпкә әзерлек төркемендә мәктәпкәчә чор төгәлләнә. Аның төпказанышлары әйберләр дөньясын кеше мәдәнияте предметлары буларакүзләштерү; кешеләр белән позитив аралашу формаларын үзләштерү; җенсиидентификация үсеше, мәктәп укучысы позициясе формалашу белән бәйле.Мәктәпкәчә чор ахырына бала танып белү һәм шәхес үсешенең югарыдәрәҗәсенә ирешә, бу аңа киләчәктә мәктәптә уңышлы уку мөмкинлегебирә.

1.6. Көндәлек режим

Төркемчәләр өчен төзелгән көндәлек режим “Туганнан алып мәктәпкә кадәр” (Н.Е. Вераксы, Т. С. Комарова, М. А. Васильева ред.) программасына һәм барлык СанПиН таләпләренә нигезләнеп эшләнгән.

Режим моментлары	
Балаларны кабул итеп алу,әңгәмәләр, шәхси эш, мөстәкыйль эшчәнлек,иртәнге гимнастика	7.00 – 8.20
Иртәнге ашка әзерлек , иртәнге аш	8.20-8.50
Мөстәкыйль эшчәнлек,белем бирү эшчәнлегенә әзерлек	8.50-9.00
Белем бирү эшчәнлеге	9.00-10.50
Икенче иртәнге аш	10.50-11.00
Саф һавага чыгарга әзерләнү	11.00-11.05
Саф һавада булу	11.00-11.40
Гигиена процедуралары, көндезге ашка әзерлек	11.40- 12.00
Көндезге аш	12.00-12.20
Көндезге йокыга әзерлек, көндезге йокы	12.20-15.00
Әкренләп йокыдан тору	15.00-15.15
Кичке ашка әзерлек, кичке аш	15.15-15.35
Белем бирү эшчәнлеге, уен эшчәнлеге, индивидуаль эшчәнлек, уеннар, мөстәкыйль эшчәнлек ,матур әдәбият белән таныштыру	15.35-16.40
Кичке саф һавага әзерлек, саф һавада булу, әңгәмәләр, уеннар, мөстәкыйль эшчәнлек, балаларны өйгә озату	16.40-17.30

1.7. Чыныктыру чаралары

1. Балаларны саф һавада кабул итү.
2. Физик тѐрбия: спортзалда атнага ике тапкыр. Өченче шөгыль сафһавада үткәрелә.
3. Физкультминуткалар: 3 минутка кадәр.
4. Динамик пауза: сулыш һәм бармак гимнастикасы (шөгыльләрарасында) – 5-6 минут.
5. Урамда көн саен хәрәкәтле уеннар.
6. Физик күңел ачулар: айга бер тапкыр.
7. Йокыдан торгач чыныктыру гимнастикасы.
8. Сулыш гимнастикасы: иртѐнге гимнастика, йокыдан торгачгимнастиканы үткѐргѐннѐн соң.
9. Хәрәкәт һәм сүзләр белән уеннар: иртә һәм кич.
10. Күз гимнастикасы: шөгыльләр вакытында.
11. Санэпидрежим – җилләтү режимы, группаны юешләтеп җыештыру.
12. Ашаганнан соң авызларны кайнаган су белән чайкау
13. Оксалин мазе белән борыннарга сөртү
14. Лимонлы-сарымсаклы катнашма бирү

1.8. Белем бирү эшчәнлеге челтәре

2021-2022 нче уку елына белем бирү эшчәнлеге челтәре

	Кечкенәләр төркемчәсе (2-3яшь)		**Уртанчылар төркемчәсе (3-4 яшь)**		**Зурлар төркемчәсе (5-6 яшь)**	
Дүшәмбе	9.00-9.15 9.40-9.55	1. Танып белү үсеше (Иң гади математик күзаллаулар) 2. Эстетик сәнгать үсеше (Рәсем ясау)	9.00-9.20 9.40-10.00	1. Танып белү үсеше (Иң гади математик күзаллаулар) 2. Эстетик сәнгать үсеше (Рәсем ясау)	9.00 -9.25 9.40 -10.05 16.00 16.30	1. Танып белү үсеше (Иң гади математик күзаллаулар) 2. Эстетик сәнгать үсеше (Рәсем ясау) 3.Сөйләм үсеше (Рус теле)
Сишәмбе	9.00-9.15 9.40-10.55	1. Сөйләм үсеше (сөйләм үстерү) 2. Физик үсеш (физик культура)	9.00-9.20 9.40-10.00	1. Сөйләм үсеше (сөйләм үстерү) 2. Физик үсеш (физик культура)	9.00-9.25 9.40-10.05 10.20-10.45	1. Сөйләм үсеше (сөйләм үстерү) 2. Физик үсеш (физик культура) 3. Эстетик сәнгать үсеше (Конструирование, кул эше)
Чәршәмбе	9.40-9.55 10.20-10.35	1. Эстетик сәнгать үсеше(Музыка) 2.Танып белү үсеше (әйләнә-тирәдә ориентлашуны киңәйтү)	9.40-10.00 10.20-10.40	1. Эстетик сәнгать үсеше(Музыка) 2.Танып белү үсеше (Әйләнә-тирә дөнья б/н таныштыру	9.40-10.10 10.20-10.50	1. Эстетик сәнгать үсеше(Музыка) 2.Танып белү үсеше (бала һәм табигать, экология)
Пәнҗешәмб	9.40-9.55 10.20-10.35	1.Физик үсеш (Хәрәкәтләрне үстерү) 2.Эстетик сәнгать үсеше (Әвәләү, кисеп ябыштыру)	9.40-10.00 10.20-10.40	1.Физик үсеш (Хәрәкәтләрне үстерү) 2.Эстетик сәнгать үсеше (Әвәләү, кисеп ябыштыру)	9.40-10.05 10.20-10.45	1.Физик үсеш (Хәрәкәтләрне үстерү) 2.Эстетик сәнгать үсеше (Әвәләү, кисеп ябыштыру)
Җомга	9.00-9.15 10.20-10.35	1.Эстетик сәнгать үсеше (Музыка 2.Физик үсеш (Хәрәкәтләрне үстерү)	9.00-9.20 10.20-10.40 16.00-16.20	1.Эстетик сәнгать үсеше (Музыка 2.Физик үсеш (Хәрәкәтләрне үстерү) 3.Эстетик сәнгать үсеше (Әвәләү)	9.00-9.25 9.35-10.00 10.20-10.45	1.Эстетик сәнгать үсеше (Музыка 2. Сөйләм үсеше (Рус теле) 3.Физик үсеш (Хәрәкәтләрне үстерү)
Эшчәнлекләр саны – 10 дәрес			11 дәрес		13 дәрес	
Барышы - 15 минут			20 минут		25 минут	

	Мэктэпкэ эзерлек яшьтэгелэр төркемчэсе (6-7яшь)	
Дүшәмбе	9.00-9.30 9.40-10.10 16.00- 16.30	1. Танып белү үсеше (Иң гади математик күзаллаулар) 2. Эстетик сәнгать үсеше (Рәсем ясау) 3. Сөйләм үсеше (Рус теле)
Сишәмбе	9.00- 9.30 9.40-10.10 10.20- 10.50	1. Сөйләм үсеше (грамотага өйрәтү)) 2. Физик үсеш (физик культура) 3. Эстетик сәнгать үсеше (Конструирование, кул эше)
Чәршәмбе	9.00- 9.30 9.40- 10.10 10.20- 10.50	1. Эстетик сәнгать үсеше(Музыка) 2.Танып белү үсеше (Иң гади математик күзаллаулар) 3. Танып белү үсеше (Бала һәм әйләнә-тирә дөнья)
Пәнҗешәмбе	9.00- 9.30 9.40-10.10 10.20- 10.50	1.Физик үсеш (Хәрәкәтләрне үстерү) 2.Эстетик сәнгать үсеше (Әвәләү, кисеп ябыштыру) 3. Сөйләм үсеше (**Матур әдәбият уку)**
Җомга	9.00- 9.30 9.35-10-05 10.20- 10.50	1.Эстетик сәнгать үсеше (Музыка) 2.Физик үсеш (Хәрәкәтләрне үстерү) 3. Сөйләм үсеше (Рус теле)
15 дәрес		
Барышы - 30 минут		

1.9 Төркемнәрдә белем бирү өлкәләрен үзләштерү буенча комплекслы-тематик план

Ай	Бүлек исеме	Бурычлар	Йомгаклау чаралары	Интегральләштерү
Сентябрь 1- атнасы	Исәнме,бакча!	Балалар бакчасы шартларына иярләштерү. Баланың социаль мохите буларак, балалар бакчасы (бакча бинасы һәм төркем бүлмәсендәге җиһазлар: шкаф, караватм, уенчыклар) белән таныштыру. Балаларны бер-берсе һәм тәрбияче белән таныштыру. Балалар бакчасына йөрү, яшьтәшләре белән аралашуның балаларда уңай эмоцияләр тудыруларына ирешү.		Иҗтимагый – аралашу үсеше Танып –белү үсеше
2- 3нче атнасы	Исәнме,бакча	Балалар бакчасы шартларына иярләштерү. Баланың социаль мохите буларак, балалар бакчасы (бакча бинасы һәм төркем бүлмәсендәге җиһазлар: шкаф, караватм, уенчыклар) белән таныштыру. Балаларны бер-берсе һәм тәрбияче белән таныштыру. Балалар бакчасына йөрү, яшьтәшләре белән аралашуның балаларда уңай эмоцияләр тудыруларына ирешү	Көзге яфраклар җыю һәм алар белән бүлмәне бизәү	Иҗтимагый – аралашу үсеше Физик үсеш Танып –белү үсеше Сөйләм үсеше Нәфис-нәфасәти үсеш
4 атнасы	Көз	Көз турында күзаллау формалаштыру; табигатькә, кешеләр киемендә, балалар бакчасы мәйданында сезонлы үзгәрешләр, уңыш җыю, кайбер яшелчәләр, җиләкләр, гөмбәләр турында беренчел күзаллау булдыру. Балаларның йорт хайваннары һәм кошлары турында белемнәрне киңәйтү. Көзен урман җәнлекләре һәм кошларының үз – үзләрен тоту үзенчәлекләре белән таныштыру.	Көзге яфраклар җыю һәм алар белән бүлмәне бизәү	
Октябрь 1-атнасы	Мин – дөнья-ның бер кешесе	Балада, кеше буларак, үзе турында күзаллау булдыру, кеше гәүдәсенең төп өлешләре һәм аларның ни өчен кирәклеге белән таныштыру. Гәүдә өлешләренең атамалары хисабына балаларның сүзлеген активлаштыру.	Балаларның фотосурәт-ләре белән плакат ясау.	Сөйләм үсеше Нәфис-нәфасәти үсеш Иҗтимагый – аралашу үсеше Танып –белү үсеше Физик үсеш
2 -атнасы	Минем гаиләм	Үз исемен, гаилә әгъзаларының исемнәрен белүләренә ирешү.Сөйләмдә ягымлы сүзләрне кулланырга өйрәтү, гаилә әгъзаларына ихтирам тәрбияләү. Нәрсәнең яхшы, нәрсәнең начар булуы, сәламәт тормыш образы турында башлангыч күзаллау булдыру.	“Минем гаиләм” темасына әңгәмә оештыру.	Иҗтимагый – аралашу үсеше Физик үсеш Танып –белү үсеше Сөйләм үсеше Нәфис-нәфасәти үсеш
3-атнасы	Минем әйләнә –тирәм	Балаларны туган шәһәрләре (авыллары): аның исеме, объектлары (урам, йорт, кибет) һәм транспорт, һөнәрләр (табиб, сатучы, полиция хез-мәткәре) белән таныштыру, аларга карата кызыксыну уяту. Урамнарга карата соклану хисе тәрбияләү.	“Минем шәһәрем” тема-сына әңгәмә оештыру.	Иҗтимагый – аралашу үсеше Физик үсеш Танып –белү үсеше Сөйләм үсеше Нәфис-нәфасәти үсеш
4 атнасы	Минем дусла-рым	Иптәшләр белән дус, тату уйнау, уенчыкларны бүлешү, бер - берең ярдәм итү кебек сыйфат-ларны тәрбияләү. Балалар бакчасына йөрү, яшьтәшләре белән аралашуның балаларда уңай эмоцияләр тудыруларына ирешү.	“Минем яраткан уенчык-ларым” исемле темага әң-гәмә оештыру.	Сөйләм үсеше Нәфис-нәфасәти үсеш Иҗтимагый – аралашу үсеше Танып –белү үсеше Физик үсеш

Ноябрь 1- атнасы	Йорт хайваннары	Йорт хайваннары турындагы белемнәрен киңәцтү, хайваннарның исемнәрен, хәрәкәтләрен әйтергә күнектерү һам аларның балалары белән таныштырып китү, рәсемнәрдән таба белү. Йорт хайваннарына карта кызыксыну тәрбияләү.	Дидактик уен "Рәсемдә нәрсә сурәтләнгән ?"	Сөйләм үсеше Нәфис-нәфасәти үсеш Иҗтимагый – аралашу үсеше Танып –белү үсеше Физик үсеш
2 -атнасы	Кыргый хайваннар	Бер - ике кыргый хайваннарны һәм аларның балаларын рәсемнәрдә табу һәм исемнәрен атау. Балаларның диалогик сөйләмен активлаштыру. Кыргый хайваннар белән кызыксындыру.	Д/уен "Кыргый хайванны тап?"	Иҗтимагый – аралашу үсеше Физик үсеш Танып –белү үсеше Сөйләм үсеше Нәфис-нәфасәти үсеш
3-атнасы	Савыт-сабалар.	Балаларны савыт –саба, кием исемнәре белән таныштыруны дәвам итү. Сүзлек байлыгын әлеге исемнәр белән баету.	Дидактик уен "Кием исе-мен ата".	Сөйләм үсеше Нәфис-нәфасәти үсеш Иҗтимагый – аралашу үсеше Танып –белү үсеше Физик үсеш
4 -атнасы	Киемнәр	Өс киемнәре, аларның төсе һәм материалы белән таныштыру. Киемнәрне белдерә торган сүзләр хисабына сүзлекне киңәйтү һәм активлаштыру. Киемнәргә карата сакчыл караш тәрбияләү.	Д/у "Савыт-сабаның исе-мен әйт"	Иҗтимагый – аралашу үсеше Физик үсеш Танып –белү үсеше Сөйләм үсеше Нәфис-нәфасәти үсеш
Декабрь 1- атнасы	Бәйрәм җитә.	Бәйрәм турында мәгълүмат бирү. Балаларда бәйрәм турында уңай эмоцияләр генә булдыру. Балаларның игътибарын, күзәтүчәнлеген үстерү.	Уен "Бәйрәм җитә"	Сөйләм үсеше Нәфис-нәфасәти үсеш Иҗтимагый – аралашу үсеше Танып –белү үсеше Физик үсеш
2- атнасы	Бәйрәмгә әзер-ләнәбез	Яңа ел бәйрәме турында сөйләшүне дәвам итү. Балаларның киемнәр турындагы белемнәренә төгәллек кертү, урамга чыкканда киенү тәртибен, киемнәрне истә калдыру, башкаларга ярдәм итү теләге булдыру, киемнәргә сакчыл караш тәрбияләүТемага кагылышлы сүзләрне кулланып сүзлек байлыгын арттыру.	"Бәйрәмдә үз-үзеңне ни-чек тотарга кирәк?" дигән темага әңгәмә кору.	Иҗтимагый – аралашу үсеше Физик үсеш Танып –белү үсеше Сөйләм үсеше Нәфис-нәфасәти үсеш
3 - атнасы	Әкияти геройлар	Кыш бабай, кар кызы, чыршы сүзләре бәлән та-ныштыру. Образлы фикерләүне үстерү.Тәрбияче сорауларына җавап бирергә күнектерү, балаларның игътибарын, хәтерен,фикерләрен,сүз байлыгын үстерү.	"Кыш бабайга хат язабыз" дидактик уен	Иҗтимагый – аралашу үсеше Физик үсеш Танып –белү үсеше Сөйләм үсеше Нәфис-нәфасәти үсеш
4 - атнасы	Яңа ел бәйрәме	Яңа елга һәм яңа ел бәйрәменә кагылышлы эшчәнлекне барлык төрен оештыру. Балаларда бәйрәм турында уңай эмоцияләр генә булдыру.	Яңа ел бәйрәмен уздыру	Иҗтимагый – аралашу үсеше Физик үсеш Танып –белү үсеше Сөйләм үсеше Нәфис-нәфасәти үсеш
Гыйнвар 1-атнасы	Кыш	Кыш турында күзаллау формалаштыру (табигатьтә сезон үзгәрешләре, кешеләрнең киеме, балалар бакчасы мәйданы). Балаларны кар һәм аның үзенчәлекләре (ак төстә,эри, йомшак,салкын, җиңел) белән таныштыру.Кыш турында матур әдәбият әсәрләрен уку.	Уен "Салкын көннәр"	Сөйләм үсеше Нәфис-нәфасәти үсеш Иҗтимагый – аралашу үсеше Танып –белү үсеше Физик үсеш
2-атнасы	Кышкы табигать	Балаларның кышкы киемнәр турындагы белемнәренә төгәллек кертү, урамга чыкканда киенү тәртибен, киемнәрне истә калдыру,тәрбияче сорауларына җавап бирергә күнектерү, балаларнын игътибарын, хәтерен,фикерләрен,сүз байлыгын үстерү, башкаларга ярдәм итү теләге булдыру, киемнәргә сакчыл караш тәрбияләү.	Уен "Без урманда"	Иҗтимагый – аралашу үсеше Физик үсеш Танып –белү үсеше Сөйләм үсеше Нәфис-нәфасәти үсеш
3-атнасы	Кышкы урманда	Кыш көне урман җәнлекләре һәм кошларының үз – үзләрен тоту үзенчәлекләре белән таныштыру.	Балалар иҗат	Иҗтимагый – аралашу үсеше

		Агачлардагы үзгәрешләр турында сөйләшеп үтү. Темага кагылышлы сүзләрне кулланып сүзлек байлыгын арттыру.	күргәзмәсе	Физик үсеш Танып –белү үсеше Сөйләм үсеше Нәфис-нәфасәти үсеш
4 атнасы	Сәламәт булыйк	Кышкы табигатьтә үз-үзеңне тоту кагыйдәләре белән таныштыру. Балаларның игътибарын, күзәтүчәнлеген үстерү.	“Сәламәт булыйк” дигән темага әңгәмә оештыру.	Иҗтимагый – аралашу үсеше Физик үсеш Танып –белү үсеше Сөйләм үсеше Нәфис-нәфасәти үсеш
Февраль 1-атнасы	Әтиләр һәм әни-ләр, бабайлар һәм әбиләр	Гаиләгә, әнигә, әбигә, әтигә мәхәббәт темасына кагылышлы эшчәнлекнең барлык төрләрен оештыру.	“Минем гаилә” дигән темага караган сүзләрне активлашты ру.	Сөйләм үсеше Нәфис-нәфасәти үсеш Иҗтимагый – аралашу үсеше Танып –белү үсеше Физик үсеш
2 атнасы	Безнең апа (тәр-бияче ярдәмче-сенең хезмәтен күзәтү)	Тәрбияче ярдәмчесе хезмәте белән бәйле эш- хә-рәкәтләрне әйтергә өйрәтү(савыт-саба юа, ашарга алып килә, сөлгеләрне алмаштыра, бүлмәне җыеш-тыра һ.б.), сүзлекне активлаштыру, яңа сүзләр бе-лән баету, уенчыкларны күләмнәре (зур, кечкенә) буенча классификацияләргә өйрәтү; балаларның игътибарын, күзәтүчәнлеген үстерү, катлаулы булмаган биремнәрне үтәү осталыгына ирешү;)әйләнә-тирәдәге кешеләр хезмәтенә кызыксыну һәм тыңлаучанлык тәрбияләү.	“Олылар хезмәтен хөрмәт-ләү “ исемле темага әңгә-мә	Сөйләм үсеше Нәфис-нәфасәти үсеш Иҗтимагый – аралашу үсеше Танып –белү үсеше Физик үсеш
3- атнасы	Минем әти	Балаларны әтиләр һөнәренә кагылышлы сюжетлы кечкенә рәсемнәр карарга, аларның эчтәлеген аңларга өйрәтү, эш-гамәлләрне белдерә торган сүз ләр хисабына балаларның сүзлеген активлаш-тыру;) балаларның игътибарын, хәтерен, фикер-ләвен, куелган сорауларга кыска җөмлә белән җавап бирү; осталыгын, сүз байлыгын үстерү;) төрле һөнәр кешеләренә һәм әтиләр хезмәтенә карата кызыксыну уяту.	Әтиләрне котлау	Иҗтимагый – аралашу үсеше Физик үсеш Танып –белү үсеше Сөйләм үсеше Нәфис-нәфасәти үсеш
4 - атнасы	Әниләр һәм әби-ләр	Балаларны әниләр һөнәренә кагылышлы сюжетлы кечкенә рәсемнәрнең эчтәлеген аңларга өйрәтү, эш-хәрәкәтне белдерә торган сүзләр хисабына балаларның сүз байлыгын киңәйтү; балаларның кабул итү сәләтен, куелган сорауларга кыска җөмлә белән җавап бирү осталыгын, игътибарын үстерү; төрле һөнәр кешеләренә һәм әниләр хезмәтенә карата кызыксыну, хөрмәт тәрбияләү.	Әниләрне котлау	Иҗтимагый – аралашу үсеше Физик үсеш Танып –белү үсеше Сөйләм үсеше Нәфис-нәфасәти үсеш
Март 1- атнасы	Халык авыз иҗа-ты	Балаларда халык иҗаты белән таныштыру. Халык авыз иҗаты (җырлар, бармак уеннары, биюләр, бәйрәмнәр, уенчыклар) белән таныштыру. Балалар эшчәнлегенең барлык төрләрен оештырганда, фольклор элементларын куллану.	Уеннар күргәзмәсе оеш-тыру	Сөйләм үсеше Нәфис-нәфасәти үсеш Иҗтимагый – аралашу үсеше Танып –белү үсеше Физик үсеш
2-атнасы	Матрешкалар	Балаларны халык иҗат иткән уенчыклар (матрёш-калар) белән таныштыруны дәвам итү,матрёшканы ачарга һәм дөрес итепҗыярга өйрәтү; сүз бай-лыгын киңәйтү һәм активлаштыру, балаларны үзләренә әйтелгән (мөрәҗәгать ителгән) сүзләрне тыңларга күнектерү; игътибарны, хәтерне, сенсор тою сәләтен, сорауларга җавап бирү осталыгын үстерү;) халык иҗатына кызыксыну, уенчыкларга (матрёшкага) карата сакчыллык тәрбияләү.	Уен “Уенчыклар кибетен-дә”	Иҗтимагый – аралашу үсеше Физик үсеш Танып –белү үсеше Сөйләм үсеше Нәфис-нәфасәти үсеш
3-атнасы	Китап көне	Китапларга карата кысыксыну хисе уяту; бала-ларның игътибарын, күзәтүчәнлеген, сорауларга җавап бирү осталыгын үстерү;	Китап күргәзмәсе оеш-тыру	Иҗтимагый – аралашу үсеше Физик үсеш Танып –белү үсеше Сөйләм үсеше Нәфис-нәфасәти үсеш
4-атнасы	Кошлар кайта	Кошларның кайбер төрләре белән таныштырып ки-тү. Кошларга карата сакчыл караш тәрбияләү. Яз көне кошларының үз – үзләрен тоту үзенчәлек-ләре белән	“Табигатьтә ге үзгәреш-ләр” әңгәмә	Иҗтимагый – аралашу үсеше Физик үсеш

		таныштыру.		Танып –белү үсеше Сөйләм үсеше Нәфис-нәфасәти үсеш
Апрель 1- атнасы	Яз җитә	Яз турында күзаллау формалаштыру (табигатьтә сезон үзгәрешләре, кешеләрнең киеме, балалар бакчасы мәйданы). Яз көне урман җәнлекләре һәм кошларының үз – үзләрен тоту үзенчәлекләре бе-лән таныштыру.	Яз бәйрәме	Сөйләм үсеше Нәфис-нәфасәти үсеш Иҗтимагый – аралашу үсеше Танып –белү үсеше Физик үсеш
2-атнасы	Мин һәм минем сәламәтлегем	Темага кагылышлы сүзләрне искә төшереп китү, сөйләмдә активлаштыру. Язгы табигатьтә үз-үзеңне тоту кагыйдәләре беләнтаныштыру.	“Витаминна р” дигән тема-га әңгәмә оештыру.	Иҗтимагый – аралашу үсеше Физик үсеш Танып –белү үсеше Сөйләм үсеше Нәфис-нәфасәти үсеш
3-атнасы	Үләннәр	Үсемлек дөньясына кызыксыну уяту. Бүлмәдәге гөлләргә, мәйданчыктагы җиргә чәчәкләр утырту, аларны тәрбияләүне аңлату,сөйләмне су сибү, чүп үләннәреннән арындыру кебек яңа сүзләр белән баету.	“Безнең мәйданчыкт а нәр-сәләр үсә” танышу.	Иҗтимагый – аралашу үсеше Физик үсеш Танып –белү үсеше Сөйләм үсеше Нәфис-нәфасәти үсеш
4 - атнасы	Г.Тукай экиятләре	Г.Тукай иҗаты белән таныштыру.Габдулла Тукай экиятләренә карата кызыксыну уяту.	Әкиятәр тыңлау.Шиг ырләрен өйрәнү	Иҗтимагый – аралашу үсеше Физик үсеш Танып –белү үсеше Сөйләм үсеше Нәфис-нәфасәти үсеш
Май 1- атнасы	Җәй җитә	Җәй турында күзаллау формалаштыру (табигатьтә сезон үзгәрешләре, кешеләрнең киеме, балалар бакчасы мәйданы).Җылы якларда яшәүче кайбер хайваннар белән таныштыру.	Җәй бәйрәме	Сөйләм үсеше Нәфис-нәфасәти үсеш Иҗтимагый – аралашу үсеше Танып –белү үсеше Физик үсеш
2-атнасы	Ямьле җәй	Йорт хайваннары һәм кошлары, яшелчәләр, җиләк-җимешләр турында белемнәрен киңәйтү; балалар-ның күзәтүчәнлеген,игътибарын, сүз байлыгын үстерү; табигатькә карата сакчыл караш тәрбияләү.	Балалар иҗат күргәзмәсе	Иҗтимагый – аралашу үсеше Физик үсеш Танып –белү үсеше Сөйләм үсеше Нәфис-нәфасәти үсеш
3-атнасы	Җәйге табигать	Җәй көне урман җәнлекләре һәм кошларының үз – үзләрен тоту үзенчәлекләре белән таныштыру, табигатькә карата сакчыл караш тәрбияләү	“Җәй җитте” уен	Иҗтимагый – аралашу үсеше Физик үсеш Танып –белү үсеше Сөйләм үсеше Нәфис-нәфасәти үсеш
4-атнасы	Балалар бакчасы ишегалдында	Исемнәр, фигыльләр, сыйфатлар хисабына сүз байлыгын үстерү; балаларны бакча ишегалдында үсә торган үсемлекләр исеме белән таныштыруны дәвам итү, табигатьтәге сезонлы үзгәрешләр ту-рында белемнәрне киңәйтү; төсләрне, матурлыкны белдерүче сыйфатлар ярдәмендә сөйләм теле компонентларын үстерү; табигать объектларына карата кызыксыну, хезмәткә хөрмәт тәрбияләү.	Уен” Бу нинди чәчәк”	Иҗтимагый – аралашу үсеше Физик үсеш Танып –белү үсеше Сөйләм үсеше Нәфис-нәфасәти үсеш
Җәйге чорда балалар бакчасы каникул режимында эшли.				

1.10.Мәктәпкәчә белем бирүне тәгәлләүэтабында максат ориентирлары

• Бала төп мәдәни чараларны, эшчәнлек ысулларын үзләштерә, эшчәнлекнең төрле төрләрендә уенда, аралашуда, танып белү-тикшеренү эшчәнлегендә, конструкцияләүдә һ.б да инициатива һәм мөстәкыйльлек күрсәтә;үзенә шөгыль төрен, уртак эшчәнлек буенча катнашучыларны сайлап алырга сәләтле.

• Бала дөньяга, хезмәтнең төрле төрләренә, башка кешеләргә һәм үз-үзенә карата уңай мөнәсәбәткә ия, аңа үзенең урынын белү хас; яшьтәшләреһәм зурлар белән актив аралаша, уртак уеннарда катнаша.

• Килешүләргә, башкаларның ихтыяҗлары һәм хисләре белән исәпләшергә, аларның уңышсызлыкларын бүлешергә һәм уңышларына сөенергә сәләтле, үз хисләрен, шул исәптән үзенә ышаныч хисен дөрес белдерә,каршылыкларны чишәргә тырыша. Төрле мәсьәләләр буенча үз позициясенаңлатырга һәм якларга сәләтле.

• Уртак эшчәнлектә хезмәттәшлеккә һәм лидерлык, һәм башкару функцияләрен дә үтәргә сәләтле.

• Барлык кешеләрнең дә, социаль чыгышлары, нинди этник төркемгәкерүләренә, дини һәм башка инануларына, физик һәм психик үзенчәлекләренә карамастан, тигез икәнен аңлый.

• Башка кешеләргә карата эмпатиягә ия, мохтаҗларга ярдәмгә килергәәзер тора.

• Башкаларны тыңлый белә һәм башкаларның да үзен аңлауларына омтыла.

• Баланың хыялга бирелүе үсешкә ирешкән, ул эшчәнлекнең төрле төрләрендә, һәм барыннан да элек уенда, гамәлгә ашырыла; уенның төрле формаларын һәм төрләрен уйный белә, шартлы һәм чынбарлыктагы хәлләрнеаера ала; төрле кагыйдәләрне һәм социаль нормаларны үтәргә сәләтле. Килеп туган төрле хәлләрне тотып ала һәм аларны дөрес бәяли белә.

• Бала сөйләм теленә шактый оста, үзенең уйларын һәм теләкләрен белдерә, сөйләмне үзенең уйларын, хисләрен һәм теләкләрен аңлату өчен, аралашу вакытында сөйләм тезмәләре төзү, сүзләрдә авазларны аерып карауөчен куллана ала, балада грамоталылыкның алшартлары формалаша.

• Балада эре һәм вак моторика үскән; ул хәрәкәтчән, түзем, төп хәрәкәтләрне ясый белә, үз хәрәкәтләрен тикшерә һәм алар белән идарә итә ала.

• Бала ихтыяр көчен җыярга сәләтле, эшчәнлекнең төрле төрләре вакытында социаль тәртип нормаларын һәм кагыйдәләрен үти ала, өлкәннәрһәм яшьтәшләре белән мөнәсәбәтләрдә иминлекне саклау тәртибе кагыйдәләрен һәм шәхси гигиена күнекмәләрен үти ала.

• Башланган эш өчен җаваплылык сизә.

• Кызыксынучанлык күрсәтә, өлкәннәргә һәм яшьтәшләренә сораулар бирә, сәбәп-нәтиҗә бәйләнешләре белән кызыксына, табигать күренешләренә һәм кешеләр кылган гамәлләргә карата мөстәкыйль рәвештәаңлатмалар табарга тырыша; күзәтергә, экспериментлар ясарга һәвәс. Үзе турында, табигый һәм үзе яшәгән социаль дөнья турында башлангыч белемнәргә ия, балалар әдәбияты әсәрләре белән таныш, тере табигать, табигать белеме, математика, тарих һ.б. өлкәләр буенча элементар күзаллауларыбар; эшчәнлекнең төрле төрләре буенча, үзенең белем һәм күнекмәләренәтаянып, карарлар кабул итүгә сәләтле.

• Яңалыкны кабул итәргә әзер, ягъни белем алуга, алга таба мәктәптә, институтта укуга карата уңай мотивациягә омтылыш күрсәтә.

• Тормышка (аның төрле формаларында) хөрмәт белән карый һәм әйләнә-тирә мохит турында кайгырта.

• Әйләнә-тирә дөньяның матурлыгына, халык сәнгате һәм профессиональ сәнгать әсәрләренә (музыкага, биюгә, театраль эшчәнлеккә, рәссамлыкэшчәнлегенә һ.б.ш.) эмоциональ бәя бирә.

• Патриотик хисләр кичерә, үз иле, аның казанышлары белән горурлана,аның географик төрлелеге, күпмилләтлелеге, иң мөһим тарихи вакыйгаларыхакында күзаллаулары бар.

• Үзе, гаилә, традицион гендер юнәлешләрен дә эченә алган традиционгаилә кыйммәтләре хакында беренчел күзаллауларга ия, үз җенесенә һәмкапма-каршы җенескә карата ихтирамлы.

• Гомуми кабул ителгән элементар нормаларны үти, «нәрсә яхшы, нәрсәначар» булуы турында беренчел күзаллауларга ия, яхшы гамәлләр кылыргаомтыла; өлкәннәрне хөрмәт итә һәм кечкенәләр турында кайгырта.

• Сәламәт яшәү рәвеше турында башлангыч күзаллауларга ия. Сәламәтяшәү рәвешен кыйммәт буларак кабул итә.

2. ЭЧТӘЛЕК БҮЛЕГЕ.

2.1. БЕЛЕМ БИРҮ ЭШЧӘНЛЕГЕНЕҢ ЭЧТӘЛЕГЕ

«СОЦИАЛЬ-КОММУНИКАТИВ ҮСЕШ»белем бирү өлкәсе

«Социаль-коммуникатив үсеш, әхлакый һәм рухи кыйммәтләрне кертеп,җәмгыятьтә кабул ителгән нормаларны һәм кыйммәтләрне үзләштерүгә; баланың өлкәннәр һәм яшьтәшләре белән аралашуын һәм үзара бәйләнешенүстерүгә; мөстәкыйльлеген, максатчанлыгын һәм үз гамәлләрен үзе җайгасалуын булдыруга; социаль һәм эмоциональ интеллектны, киң күңеллелекне, хәлгә керә белүне үстерүгә, яшьтәшләре белән уртак эшчәнлеккә әзерлек формалаштыруга, Оешмадагы балалар һәм өлкәннәр бергәлеге һәм үзгаиләләренеке булу хисен һәм аларга ихтирамлы мөнәсәбәт тәрбияләүгә;хезмәтнең һәм иҗатның төрле төрләренә уңай караш формалаштыруга;көнкүрештә, социумда, табигатьтә үз-үзеңне имин тоту нигезләрен булдыруга юнәлтелгән»

Төп максатларһәм бурычлар

Социальләштерү, аралаша белү сыйфатларын үстерү, әхлак тәрбиясе.

Җәмгыятьтә кабул ителгән нормалар һәм кыйммәтләрне үзләштерү, балада рухи һәм әхлакый сыйфатлар тәрбияләү, аны үз гамәлләрен һәм яшьтәшләре гамәлләрен дөрес бәяли белергә өйрәтү.

Баланың өлкәннәр һәм яшьтәшләре белән аралашуын һәм үзара бәйләнешләрен үстерү, социаль һәм эмоциональ интеллектны, киң күңеллелекне, хәлгә керә белүне, әйләнә-тирәдәгеләргә ихтирамлы һәм дустанәмөнәсәбәтне үстерү.

Балаларда уртак эшчәнлеккә әзер булучанлык тәрбияләү, уртак фикергәкилү, яшьтәшләре белән конфликтларны мөстәкыйль рәвештә хәл итәргәөйрәтү.

Бала гаиләдә һәм берләшмәдә. «Мин» образын, үз гаиләсенеке һәм оешмадагы балалар һәм өлкәннәр бергәлегенеке булу хисе һәм аларга ихтирамлы мөнәсәбәт тәрбияләү; үзенең аерым җенескә каравын (гендер аерымлыгы), аерым гаиләнеке булуын аңлау формалаштыру.

Үз-үзеңә хезмәт күрсәтү, мөстәкыйльлек, хезмәт тәрбиясе. Үз-үзеңәхезмәт күрсәтү күнекмәләрен үстерү; мөстәкыйльлек, максатка юнәлгәнлекһәм үз гамәлләрен үзе җайга сала белү сәләте тәрбияләү.

Культура-гигиена күнекмәләрен тәрбияләү.Хезмәтнең һәм иҗатның төрле төрләренә уңай фикердә булуны формалаштыру, хезмәткә уңай мөнәсәбәт, хезмәт итүгә теләк тәрбияләү.

Үз хезмәтенә, башка кешеләр хезмәтенә һәм аның нәтиҗәсенә хөрмәт белән карау тәрбияләү.

Йөкләнгән бурычны (эшне ахырына җиткерәбелү сәләте һәм теләге, аны җиренә җиткереп башкару омтылышы) үтәүгәҗаваплы карарга өйрәтү.

Өлкәннәр хезмәте, аның җәмгыятьтәге һәм һәр кешенең тормышындагыурыны хакында беренчел күзаллаулар булдыру.

Куркынычсызлык нигезләрен формалаштыру. Көнкүрештә, социумда, табигатьтә куркынычсызлык тәртибе турында беренчел күзаллаулар формалаштыру. Куркынычсызлык кагыйдәләрен үтәүгә аңлы мөнәсәбәт тәрбияләү.Кешегә һәм әйләнә-тирә мохиткә куркыныч янау ихтималы булган хәлләргә карата сак мөнәсәбәт формалаштыру.

Кайбер типик хәвефле хәлләр һәм шул хәлләрдә үз-үзеңне тоту ысулларытурында күзаллаулар формалаштыру.Юл хәрәкәте куркынычсызлыгы кагыйдәләре турында элементар күзаллаулар формалаштыру; бу кагыйдәләрне үтәүнең зарурлыгына карата аңлымөнәсәбәт тәрбияләү.

Психологик-педагогикэш эчтәлеге

Социальләштерү, аралашуны үстерү,әхлакый тәрбия

Уртанчылар төркеме

(4 яшьтән 5 яшькә кадәр)

Баланың әхлак нормаларын үтәүгә: үзара ярдәмләшүгә, кыерсытылганкешенең хәленә керүгә һәм кыерсытучының гамәлләре белән ризалашмауга карата шәхси мөнәсәбәте; гадел булган, яшьтәшенең

үтенеченә юлкуйган (шакмакларны тигез бүлгән) кешенең гамәлләрен хуплау формалашуга булышлык итү.Балалар арасында дустанә мөнәсәбәтләр формалаштыру буенча эшне дәвам итү; балаларның игътибарын бер-берсенең яхшы гамәлләренәюнәлтү.
Коллектив уеннарга, үзара яхшы мөнәсәбәтләр кагыйдәләренә өйрәтү.
Тыйнаклык, ярдәмчеллек, гадел, көчле һәм кыю булу теләге тәрбияләү;ямьсез гамәл өчен оят хисе кичерергә өйрәтү.Сәламләү, саубуллашу, мәктәпкәчә учреждение хезмәткәрләренисемнәре һәм әтиләренең исемнәре белән атау, өлкәннәр сөйләшүенә катышмау, үз үтенечеңне әдәпле итеп җиткерү, күрсәтелгән хезмәт өчен рәхмәт белдерү зарурлыгы турында балаларның исләренә төшереп тору.

Зурлар төркеме
(5 яшьтән 6 яшькә кадәр)

Балалар арасында дусларча мөнәсәбәтләр; бергәләп уйнау, эшләү, шөгыльләнү гадәте; өлкәннәрне яхшы гамәлләр белән сөендерү омтылышы;мөстәкыйль рәвештә уртак кызыклы шөгыльләр таба белү сәләтетәрбияләү.
Әйләнә-тирәдәгеләргә ихтирамлы мөнәсәбәт тәрбияләү.Кечкенәләр турында кайгыртырга, аларга булышырга, көчсезрәкләрнеякларга өйрәтү. Хәлгә керү, ярдәмчеллек кебек сыйфатлар формалаштыру.Тыйнаклык, әйләнә-тирәдәгеләр турында кайгырту, ярдәмгә һәм игътибар билгеләренә карата рәхмәтле була белү сыйфатлары тәрбияләүҮз гамәлләреңне һәм яшьтәшләрнең гамәлләрен бәяли белү сәләте формалаштыру. Балаларның әйләнә-тирәгә карата үз мөнәсәбәтләрен белдерү,моның өчен мөстәкыйль рәвештә төрле сөйләм чаралары табу омтылышын үстерү.Җәмәгать урыннарында үз-үзеңне тоту кагыйдәләре; балалар бакчасындагы, өйдәге бурычлар турындагы карашларны киңәйтү.Балалар телен әдәпле сүзләр (исәнмесез, сау булыгыз, рәхим итегез, гафуитегез, рәхмәт һ.б.) белән баету. Сөйләмдә фольклор (мәкальләр, әйтемнәр, такмазалар һ.б.) куллануга теләк уяту. Әхлаклылык нигезләре формалашудатуган телнең әһәмиятен күрсәтү.

Мәктәпкә әзерлек төркеме
(6 яшьтән 7 яшькә кадәр)

Балалар арасында дустанә мөнәсәбәтләр тәрбияләү; бергәләп уйнауһәм эшләү өчен мөстәкыйль рәвештә берләшү, сайлап алынган эш беләнмөстәкыйль шөгыльләнү, уртак фикергә килү, бер-береңә ярдәм итә белүсыйфатларын үстерү.
Оешканлык, дисциплиналылык, коллективизм, өлкәннәргә карата ихтирам тәрбияләү.
Кечкенәләргә, өлкән яшьтәге кешеләргә карата кайгыртучан мөнәсәбәттәрбияләү, аларга ярдәм итәргә өйрәтү.Хәлгә керү, ярдәмчеллек, гаделлек, тыйнаклык кебек сыйфатлар формалаштыру.
Ихтыяр сыйфатларын: үз теләгеңне чикләү, үз-үзеңне тотуның билгеләнгән нормаларын үтәү, үз гамәлләреңдә уңай мисалга таяну сыйфатларынүстерү.
Әйләнә-тирәдәгеләргә карата ихтирамлы мөнәсәбәт тәрбияләү. Әңгәмәдәшне тыңлый белү, ихтыяҗ булмаганда аны белдермәү сыйфатын формалаштыру. Үз фикереңне тыныч кына яклый белүне формалаштыру.Сүзлекне телдәге әдәплелек формулалары белән баету (сәламләү, саубуллашу, үтенечләр, гафу үтенүләр).Балаларның үз бурычлары турындагы карашларын барыннан да элек мәктәпкә әзерләнү белән бәйле рәвештә киңәйтү

Бала гаиләдәһәм берләшмәдә
Уртанчылар төркеме
(4 яшьтән 5 яшькә кадәр)

≪Мин≫ образы. Баланың үсүе һәм үсеше, аның үткәне, хәзергесе һәмкиләчәге турында күзаллаулар («мин кечкенә идем, мин үсәм, мин зур булачакмын») формалаштыру. Балаларда аларның хокуклары (уйнарга, дустанәмөнәсәбәткә, яңа белемнәргә һ.б.) һәм балалар бакчасындагы төркемдәге, өйдәге, урамдагы бурычлары (мөстәкыйль ашау, киенү, уенчыкларны җыепкую һ.б.) турындагы беренчел күзаллауларны формалаштыру. Һәр балладааның яхшы булуы, аны яратулары турында инанганлык формалаштыру.Беренче гендер күзаллауларын формалаштыру (малайлар көчле, кыю;кызлар мөлаем, нәфис).

Гаилә. Балаларның гаилә, аның әгъзалары турындагы күзаллауларынтирәнәйтү. Туганлык мөнәсәбәтләре турында беренчел күзаллаулар булдыру (улы, әнисе, әтисе, кызы һ.б.).

Баланың өйдәге тормышта нинди бурычлары (уенчыкларны җыеп кую, табын әзерләүдә булышу һ.б.) булуы турында кызыксыну.
Балалар бакчасы. Балаларны балалар бакчасы һәм аның хезмәткәрләребелән таныштыруны дәвам итү. Балалар бакчасы бүлмәләрендә ориентлаша белү сәләтекамилләштерү.Балаларда әйберләргә карата сакчылмөнәсәбәтне ныгыту, әйберләрне тиешенчә файдаланырга, аларны урыннарына куярга өйрәтү.Балалар бакчасы традицияләре белән таныштыру. Баланың үзе турындаколлектив әгъзасы сыйфатында күзаллауларын ныгыту, башка балалар беләнбергәлек хисен үстерү. Балалар бакчасында төркемне һәм залны, участокныбизәүдәге үзгәрешләрне (затлы, матур уенчыкларның, балалар рәсемнәренең күркәмлеге һ.б.) күрә белү сәләтен формалаштыру. Фикер алышуга һәммөмкин кадәр төркемне бизәүдә катнашуга, төркемнең символикасын һәмтрадицияләрен булдыруга җәлеп итү.
Зурлар төркеме
(5 яшьтән 6 яшькә кадәр)
≪Мин≫ образы. Баланың үсү белән бәйле позициясе үзгәрү (кечкенәләрөчен җаваплылык, зурларга, шул исәптән өлкән яшьтәгеләргә карата ихтирам һәм аларга ярдәм итү һ.б.) турындагы күзаллауларын киңәйтү. Символикһәм образлы чаралар аша баланың үзе турында үткән, хәзерге һәм киләчәкчорларга карата күзаллауларын тирәнәйтү.Традицион гендер күзаллауларын киңәйтү. Үз җенесеннән һәм капма-каршы җенестән булган яшьтәшләренә карата ихтирамлы мөнәсәбәттәрбияләү.
Гаилә. Баланың гаилә һәм аның тарихы турындагы күзаллауларынтирәнәйтү. Гаилә тарихына таянып иң гади шәҗәрә төзергә өйрәтү.Әти-әнисенең кайда эшләүләре, алар хезмәтенең җәмгыять өчен мөһимбулуы турындагы күзаллауларны тирәнәйтү. Балаларның төрле гаилә бәйрәмнәрен әзерләүдә булдыра алган кадәр катнашуын хуплау. Өйдәге көндәлек даими бурычларны башкарырга өйрәтү.
Балалар бакчасы. Якын тирәлеккә: балалар бакчасына, балалар яшәгәнөйгә, балалар бакчасы участогына һәм башкаларга карата кызыксыну формалаштыруны дәвам итү. Төрле бүлмәләрнең үзенчәлекле бизәлешенә игътибарны юнәлтү.
Бүлмәләр бизәлешендәге үзгәрешләрне күрә белү сәләтен үстерү, шулүзгәрешләрнең сәбәпләрен аңлатырга һәм күреп алынган үзгәрешләр буенча бизәлешнең мөмкин булган вариантлары хакында үз тәкъдимнәрен кертүтурындагы фикер белдерергә өйрәтү. Балаларны әйләнә-тирәне бәяләүгәэтәрү.Төркемдә чисталык һәм тәртип саклау, төркем бүлмәсен сәнгать әсәрләре, рәсемнәр белән бизәү омтылышы уяту. Төркем бүлмәсен, залныбәйрәмнәр уздыру өчен бизәүгә җәлеп итү. Балалар тарафыннан ясалганэшләнмәләрне, рәсемнәрне, аппликацияләрне (кошлар, күбәләкләр, карбөртекләре, яфраклы ботаклар һ.б.) куллану теләге уяту.Баланың үзе турында коллектив әгъзасы сыйфатында күзаллауларынкиңәйтү, уртак проект эшчәнлегендә катнашу, башка яшь төркемнәрендәгебалалар белән бергә эш итү, булдыра алганча мәктәпкәчә учреждение тормышында катнашу аша аның актив тормыш позициясен формалаштыру. Балалар бакчасында уздырылучы чараларга (спектакльләр, спорт бәйрәмнәреһәм күңел ачулар, балалар эшләре күргәзмәләрен әзерләү һ.б.), шул исәптән,әти-әниләре белән бергә, тарту.
Мәктәпкә әзерлек төркеме
(6 яшьтән 7 яшькә кадәр)
≪Мин≫ образы. Шәхеснең вакытка бәйле перспективасы, яшь үзгәрү беләнкешенең позициясе үзгәрү (бала балалар бакчасына йөри, укучы бала укый,өлкән кеше эшли, олы яшьтәге кеше үз тәҗрибәсен башка буыннарга тапшыра) турындагы күзаллауны үстерү. Баланың үзе турында үткән, хәзерге һәмкиләчәк чорларга карата күзаллауларын тирәнәйтү.Традицион гендер күзаллауларын ныгыту, малайларда һәм кызлардааларның җенесләренә хас сыйфатларны үстерүне дәвам итү.
Гаилә. Туган ил тарихы контекстында балаларның гаилә тарихы турындагы күзаллауларын киңәйтү (ил тарихының төрле чорларында һәр буынныңроле). Балаларга бабаларының, әбиләренең, әти-әниләренең сугышчанбүләкләре турында сөйләү.Өй адресын һәм телефонын, әти-әниләренең үз исемнәре һәм этиләренең исемнәрен, аларның һөнәрләрен белүне ныгыту.
Балалар бакчасы. Якын тирәлек турындагы күзаллауларны киңәйтүнедәвам итү (балалар бакчасы бүлмәләренең, участогының, паркның, скверның бизәлеше). Балаларны әйләнә-тирәнең таң калдырырлык компонентларын (стеналарның матур төскә буялуы, йорт җиһазлары, участокның бизәлеше һ.б.) аерып күрсәтергә өйрәтү.

Балаларны мәктәпкәчә учреждениенең үсешне тәэмин итүче тирәлегән(мини-музейлар, күргәзмәләр, китапханәләр, конструкторлык остаханәләреh.б.) булдыруга җәлеп итү; әйләнә-тирәне эстетик бәяләү, бәяләмә бирү, үзфикереңне нигезли белү сәләте формалаштыру.Кечерәк яшьтәгеләр төркемнәрен һәм
эти-әниләрне колачлаган проектэшчәнлегендә, булдыра алганча мәктәпкәчә оешма тормышында катнашу(кечерәк мәктәпкәчә яшьтәге балаларны адаптацияләү, балалар бакчасындагы һәм аннан читтәге бәйрәмнәргә, чыгышларга, ярышларга әзерләнүh.б.) аша балаларда үзләре турында коллективның актив әгъзасы сыйфатында күзаллаулар формалаштыру.Үз-үзеңә хезмәт күрсәтү, мөстәкыйльлек,хезмәт тәрбиясе

Уртанчылар төркеме

(4 яшьтән 5 яшькә кадәр)

Культура-гигиена күнекмәләре. Балаларда пөхтәлек, үзләренең тышкыкыяфәтләрен кайгырту гадәте тәрбияләүне дәвам итү.Мөстәкыйль рәвештә юыну, пычрануга карап, ашау алдыннан, бәдрәфтәнчыккач кулларны сабынлап юу гадәте тәрбияләү.Тарак, кулъяулыктан файдалану, йөткергәндә һәм төчкергәндә читкә борылу, авызны һәм борынны кулъяулык белән каплау гадәтен ныгыту.Пөхтә ашау: ризыкны азлап алу, яхшылап чәйнәү, тавыш-тын чыгармыйчаашау, өстәл приборларыннан (кашык, чәнечке), салфеткадан дөрес файдалану, ашаганнан соң авызны чайкау күнекмәләрен камилләштерү.

Үз-үзеңә хезмәт күрсәтү. Үзлектән киенү, чишенә белү күнекмәләренкамилләштерү. Өс киемен җыйнак итеп төрергә һәм эләргә, өлкән кешеярдәмендә аны тәртипкә китерергә (чистарту, киптерү) өйрәтү. Җыйнак һәмпөхтә булу теләге тәрбияләү.Үз эш урынын мөстәкыйль рәвештә әзерләргә, рәсем, әвәләү, аппликация дәресләре төгәлләнгәч аны җыештырырга (кечкенә банкаларны, пумалаларны юу, өстәлне сөртү h.б.) өйрәтү.

Иҗтимагый-файдалы хезмәт. Балаларда хезмәткә карата уңай мөнәсәбәт,хезмәт теләге тәрбияләү. Кушылган биремгә карата җаваплылык мөнәсәбәте (эшне ахыргача җиткерә белү һәм җиткерү теләге, аны яхшы башкаруомтылышы) формалаштыру.

Индивидуаль һәм коллектив йөкләмәләрне башкару, үз хезмәтенең башкалар өчен әһәмиятен аңлау тәрбияләү; тәрбияче ярдәмендә коллективэшне бүлешү турында килешенү, уртак биремне вакытында башкарып чыгу турында кайгырту формалаштыру. Иптәшләренә, өлкән кешеләргә ярдәмитү инициативасын хуплау.

Балаларны мөстәкыйль рәвештә балалар бакчасының төркем бүлмәсендәһәм участогында тәртип сакларга өйрәтү: төзелеш материалын, уенчыкларны урыннарына җыеп кую; тәрбиячегә китапларны, тартмаларны ябыштырырга булышу.Балаларны ашханәдә мөстәкыйль рәвештә дежурлык вазифаларынбашкарырга өйрәтү: җыйнак итеп ипи савытларын, тәлинкәләре белән чынаякларны, тирән тәлинкәләрне урнаштыру, салфетка савытларын, өстәлприборларын (кашыклар, чәнечкеләр, пычаклар) кую.

Табигатьтәге хезмәт. Балаларның үсемлекләрне һәм хайваннарны караутәрбияләү теләгән хуплау; үсемлекләргә су сибү, балыкларны ашату, суэчергечләрне юу, аларга су салу, улакка азык салу (тәрбияче катнашында).Балаларны язгы, җәйге һәм көзге чорларда булдыра алганча яшелчә бакчасында һәм чәчәклектә эшләүгә (орлыклар чәчү, су сибү, уңышны җыю),кышкы чорда кар көрәүгә җәлеп итү.Балаларны кошларга кышкы чорда ашату өчен үлән үстерүгә; кышлаучыкошларны ашатуга җәлеп итү.Тәрбиячегә хезмәт эшчәнлегендә кулланылучы җиһазларны тәртипкәкитерүдә (чистарту, киптерү, тиешле урынга илтү) булышу омтылышын формалаштыру.

Өлкәннәр хезмәтенә ихтирам. Балаларны, игътибарларын якын кешеләрехезмәтенең әһәмиятенә юнәлтеп, аларның һөнәрләре белән таныштыру.Әти-әниләренең һөнәрләренә карата кызыксыну формалаштыру.

Зурлар төркеме

(5 яшьтән 6 яшькә кадәр)

Культура-гигиена күнекмәләре. Балаларда тәннең чисталыгын, киемнең,чәчнең пөхтәлеген карау; мөстәкыйль рәвештә тешләрне чистарту, юыну,кирәклектән чыгып кулларны юу, тырнакларның чисталыгын карау; йөткергәндә һәм төчкергәндә авызны һәм борынны кулъяулык белән каплау гадәтен формалаштыру.Үзенең тышкы кыяфәтендәге җитешсезлекне күреп ала белергә өйрәтүһәм мөстәкыйль рәвештә тәртипкә китерү күнекмәләрен ныгыту.Ашау культурасын: өстәл приборларыннан (чәнечке, пычак) дөрес файдалану; өстәл янында дөрес

утырып, пөхтә, тавышланмыйча ашау; үтенеч беләнмөрәҗәгать итү, рәхмәт белдерү күнекмәләрен камилләштерү.
Үз-үзеңә хезмәт күрсәтү. Тиз, җыйнак киенү һәм чишенү, үз шкафындатәртип саклау (өс киемен билгеле урынга төреп кую), урын-җирне пөхтә итепҗыештыру күнекмәләрен ныгыту.
Материалларны һәм әсбапларны дәрескә мөстәкыйль рәвештә һәм үзвакытында әзерли белергә, тәрбияче тарафыннан дәрес уздыру өчен әзерләнгән материалларны мөстәкыйль рәвештә урнаштырырга, аларны җыепкуярга, пумалаларны һәм буяу савытларын, палитраны юарга, өстәлләрнесөртергә өйрәтү.
Иҗтимагый-файдалы хезмәт. Балаларда хезмәткә карата уңай мөнәсәбәт,хәлдән килерлек хезмәт йөкләмәләрен башкару теләге тәрбияләү. Балаларга аларның хезмәтенең мөһимлеген аңлату.
Уртак хезмәт эшчәнлегендә катнашу теләге тәрбияләү. Хезмәтнеңтөрле төрләрендә кирәкле сәләтләр һәм күнекмәләр формалаштыру.Мөстәкыйльлек һәм җаваплылык, башланган эшне ахырына җиткерә белүтәрбияләү. Хезмәтнең төрле төрләрен башкарганда иҗадилык һәм инициативалылыкны үстерү.
Балаларны эшнең аеруча бәрәкәтле алымнары белән таныштыру. Хезмәтэшчәнлеге культурасы, материалларга һәм инструментларга карата сакчылмөнәсәбәт тәрбияләү.
Үз эшенең нәтиҗәсен бәяләргә өйрәтү (өлкән кеше ярдәмендә).Балалар арасында дустанә мөнәсәбәтләр; бергәләп уйнау, эшләү, шөгыльләнү гадәте тәрбияләү. Бер-береңә ярдәм итү теләген үстерү.Балаларда уку-өйрәнү эшчәнлеге алшартлары (элементлары) формалаштыру. Игътибарны, куелган бурычны (нәрсә эшләргә), аны башкару ысулларын (ничек эшләргә) аңлауны үстерүне дәвам итү; түземлелек тәрбияләү;ахыргы нәтиҗәгә ирешү өчен үҗәтлек, максатка омтылучанлык күрсәтергәөйрәнү.Балаларны төркемдә зурларга тәртип саклауда булышырга: уенчыкларны,төзелеш материалын һ.б. сөртеп куярга өйрәтүне дәвам итү.Балалар бакчасы участогында тәртип урнаштыру (сукмакларны себерүһәм чүптән, кышкы чорда кардан чистарту, комлыкта комга су сибү һ.б.) күнекмәләрен формалаштыру.Ашханәдә дежурлык вазифаларын: табын әзерләү, ашаганнан соң өстәлне җыештыруны намуслы башкарырга өйрәтү.
Табигатьтәге хезмәт. Табигать почмагында хайваннарны һәм үсемлекләрне карау-тәрбияләү белән бәйле төрле йөкләмәләрне; табигать почмагындадежурлык вазифаларын (бүлмә үсемлекләренә су сибү, туфракны йомшартуһ.б.) башкару теләген хуплау.
Балаларны табигатьтә өлкәннәргә ярдәм итүгә һәм хәлдән килерлек эшкә:көзен — яшелчә бакчасында уңышны җыеп алуга, орлык җыюга, чәчәклеүсемлекләрне грунттан табигать почмагына күчереп утыртуга; кышын агач кәүсәләренә һәм куаклыкларга таба кар көрәүгә, кошлар һәм җәнлекләр (табигать почмагында яшәүчеләр) өчен үлән үстерүгә, тамыразыклартыртуга, кардан сыннар һәм корылмалар төзүгә; язда туфрак йомшартуга,түтәлләргә һәм клумбаларга су сибүгә җәлеп итү.
Өлкәннәр хезмәтенә ихтирам. Балаларның өлкәннәр хезмәте, хезмәтнең нәтиҗәләре, иҗтимагый әһәмияте турындагы күзаллауларын киңәйтү.Кеше куллары белән эшләнгән әйберләргә карата сакчыл мөнәсәбәт формалаштыру. Балаларда кешеләргә карата хезмәтләре өчен рәхмәтле булу хисетәрбияләү.
Мәктәпкә әзерлек төркеме
(6 яшьтән 7 яшькә кадәр)Культура-гигиена күнекмәләре. Тиз һәм дөрес юыну, шәхси сөлге беләнкорытып сөртенү, тешләрне дөрес чистарту, ашаганнан соң авызны чайкау,кульяулыктан һәм тарактан файдалану гадәте тәрбияләү.Балаларның өстәл приборларыннан пөхтә файдалану; табын артындаүз-үзләрен дөрес тоту; үтенеч белән мөрәҗәгать итү, рәхмәт белдерүкүнекмәләрен ныгыту.
Өс һәм аяк киемнәренең чисталыгын карап тору, тышкы кыяфәттәге тәртипсезлекне күреп алу һәм тәртипкә китерү, иптәшенә әдәпле генә итеп киеменә, чәченә төзәтенү кирәклеген җиткерү күнекмәләрен ныгыту.
Үз-үзеңә хезмәт күрсәтү. Үзлектән һәм тиз генә киенү һәм чишенү, киемнәрне шкафка төреп кую, аяк киемен урынына кую, кирәк булганда юеш әйберләрне киптерү, аяк киемен карап тоту (юу, сөртү, чистарту) күнекмәләренныгыту.
Йокыдан торгач, урын-җирне мөстәкыйль рәвештә, тиз һәм пөхтә итепҗыештыру күнекмәләрен ныгыту.Мөстәкыйль рәвештә һәм үз вакытында дәрес уздыру өчен материалларһәм әсбаплар әзерләү, әйткәнне көтмичә, үзенең эш урынын җыештыру.

Иҗтимагый-файдалы хезмәт. Хезмәт сәләтләре һәм күнекмәләре формалаштыруны, хезмәт сөючәнлек тәрбияләүне дәвам итү. Балаларны кушылганны тырышып, пөхтә итеп үтәргә, материалларны һәм предметларнысакларга, эштән соң аларны урыннарына алып куярга өйрәтү. Башкалар белән тигез дәрәҗәдә уртак хезмәт эшчәнлегендә катнашу теләге, әйләнә-тирәдәгеләр өчен файдалы булу омтылышы, коллективхезмәт нәтиҗәләренә сөенү тәрбияләү. Мөстәкыйль рәвештә бергәләп уйнау һәм эшләү өчен берләшү, бер-береңә ярдәм итү сыйфатын үстерү. Хезмәт эшчәнлеген планлаштыру, кирәкле материалларны сайлап алу,катлаулы булмаган эшләнмәләр ясау күнекмәләрен ныгыту. Балаларны төркемдә һәм участокта тәртип сакларга; уенчыкларны, төзелеш материалынсөртергә һәм юарга, тәрбияче белән бергә китапларны һәм уенчыкларны(шул исәптән балалар бакчасында кечерәк яшьтәгеләр төркемнәрендә тәрбияләнүчеләр китапларын һәм уенчыкларын) төзәтергә өйрәтүне дәвам итү.Балалар бакчасы участогында мөстәкыйль рәвештә тәртип урнаштырырга: сукмаларны себерергә һәм чүптән, кышын кардан чистартырга, комлыктагы комга су сибәргә; бәйрәмнәр алдыннан участокны бизәргә өйрәтүнедәвам итү.

Балаларны ашханәдә дежурлык вазифаларын намуслы башкарырга: тулысынча табын әзерләргә һәм ашаганнан соң өстәлләрне сөртергә, идәннесеберергә өйрәтү.

Уку эшчәнлегенә карата кызыксыну һәм мәктәптә уку теләге тәрбияләү.Уку эшчәнлеге күнекмәләре (тәрбиячене игътибар белән тыңлау, ул тәкъдим иткән план буенча эшләү, шулай ук үз гамәлләреңне планлаштыру, куелган бурычны башкару, үз эшчәнлегеңнең нәтиҗәләрен дөрес бәяләү) формалаштыру.

Табигатьтәге хезмәт. Табигать почмагында мөстәкыйль рәвештә һәмҗаваплылык тоеп дежурлык вазифаларын башкару күнекмәләрен ныгыту:бүлмә үсемлекләренә су сибү, туфракны йомшарту, улакларны юу, балыклар,кошлар өчен азык әзерләү һ.б.Балаларда табигатьтәге хезмәткә карата кызыксыну тәрбияләү, аларныхәлдән килерлек эшкә: көзен — яшелчә бакчасында уңышны җыеп алуга, орлыклар җыюга, чәчәкләрнең суганчаларын, бүлбеләрен казып алуга, түтәлләр казуга, чәчәкле үсемлекләрне грунттан табигать почмагына күчерепутыртуга; кышын — агач кәүсәләренә һәм куаклыкларга таба кар көрәүгә,кошлар һәм хайваннар (табигать почмагында яшәүчеләр) өчен үлән үстерүгә, тамыразыклар утыртуга, тәрбияче ярдәмендә бәйрәмнәр уздыру өченчәчәкләр үстерүгә; язын — яшелчә бакчасында һәм чәчәклектә җир казуга,орлыклар (яшелчәләр, чәчәкләр орлыклары) чәчүгә, үсентеләрне туфраккаутыртуга; җәен туфрак йомшартуга, чүп утауга һәм үсемлекләрнең төпләренеюгә, түтәлләргә һәм клумбаларга су сибүгә җәлеп итү.

Өлкәннәр хезмәтенә ихтирам. Өлкәннәр хезмәте, алар хезмәтененҗәмгыять өчен әһәмияте турындагы күзаллауларны киңәйтү. Хезмәт кешеләренә хөрмәт тәрбияләү. Балаларны туган авыл, шәһәр (поселок) беләнбәйле һөнәрләр белән таныштыруны дәвам итү.

Төрле һөнәрләргә, аерым алганда әти-әниләрнең һөнәрләренә һәм эшурыннарына карата кызыксынуны үстерү.

Куркынычсызлык нигезләрен формалаштыру
Уртанчылар төркеме

(4 яшьтән 5 яшькә кадәр)

Табигатьтә куркынычсызлык кагыйдәләрен үтәү. Хайваннар һәм үсемлекләр дөньясының күптөрлелеге, терек булмаган табигать күренешләребелән таныштыруны дәвам итү.

Хайваннар һәм үсемлекләр белән үзара тәэсир итешү ысуллары, табигатьтә үз-үзеңне тоту кагыйдәләре турында элементар күзаллаулар формалаштыру.

«Ашарга яраклы», «ашарга яраксыз», «дару үләннәре» төшенчәләренаңлауны формалаштыру. Куркыныч бөҗәкләр һәм агулы үсемлекләр белән таныштыру.

Юлларда куркынычсызлык кагыйдәләрен үтәү. Күзәтүчәнлек, балалар бакчасында бина эчендә һәм участокта, якын-тирәдә ориентлаша белү сәләтен үстерү.«Урам», «юл», «урам чаты», «юл чаты», «җәмәгать транспорты тукталышы»төшенчәләре һәм урамда үз-үзеңне тотуның элементар кагыйдәләре беләнтаныштыруны дәвам итү. Балаларны юл хәрәкәте кагыйдәләрен үтәүнең зарур булуын аңлауга китерү.Балаларның светофорның кирәклеге һәм полицейскийның эше турындагы белемнәрен ачыклау.Балаларны шәһәр транспортының төрләре, аларның тышкы күренешләренең һәм кулланылышының үзенчәлекләре белән таныштыру («Ашыгыч ярдәм», янгын сүндерү машинасы, Гадәттән тыш хәлләр министрлыгы(МЧС) машинасы, «Полиция», трамвай, троллейбус, автобус).Юл хәрәкәте билгеләре: «Җәяүлеләр өчен юл аркылы чыгу

урыны»,«Җәмәгать транспорты тукталышы» белән таныштыру.Җәмәгать транспортында үз-үзеңне культуралы тоту күнекмәләре формалаштыру.

Үз тормыш эшчәнлегеңнең куркынычсызлыгы. Уеннар вакытында үз-үзеңне хәвефсез тоту кагыйдәләре белән таныштыру. Тормышка һәм сәламәтлеккә куркыныч тудыручы хәлләр турында сөйләү.Көнкүреш приборларының (тузан суырткыч, электр чәйнеге, үтүк һ.б.)кирәклеге, эше һәм алардан файдалану кагыйдәләре белән таныштыру.Өстәл приборларыннан (чәнечке, пычак), кайчыдан файдалану күнекмәләрен ныгыту.Велосипедта йөрү кагыйдәләре белән таныштыру.Таныш булмаган кешеләр янында үз-үзеңне тоту кагыйдәләре белән таныштыру. Балаларга янгын сүндерүчеләр эше, янгыннарның килеп чыгу сәбәпләреһәм янгын вакытында үз-үзеңне тоту кагыйдәләре турында сөйләү.

Зурлар төркеме

(5 яшьтән 6 яшькә кадәр)Табигатьтә куркынычсызлык кагыйдәләрен үтәү. Экологик культура һәмтабигатьтә куркынычсызлык кагыйдәләре нигезләрен формалаштыру.Табигатьтә бар нәрсәнең үзара бәйләнештә булуы, хайваннар һәм үсемлекләр дөньясына зыян китермәү өчен кешенең бу үзара бәйләнешне бозарга тиеш түгеллеге турында төшенчәләр формалаштыру.Терек булмаган табигать күренешләре (яшенле яңгыр, күк күкрәү, яшен,салават күпере), яшенле яңгыр вакытында үз-үзеңне тоту кагыйдәләре беләнтаныштыру.Балаларны бәрелгәндә һәм бөҗәкләр тешләгәндә беренче ярдәм күр-сәтү кагыйдәләре белән таныштыру.

Юлларда куркынычсызлык кагыйдәләрен үтәү. Балаларның юл элементлары (машина юлы, җәяүлеләр өчен юл аркылы чыгу урыны, тротуар), транспорт хәрәкәте, светофор эше турындагы белемнәрен ачыклау.Балалар бакчасына якын урнашкан урамнар һәм балалар яши торган урамнарның исемнәре белән таныштыру.Юл хәрәкәте кагыйдәләре, җәяүлеләр һәм велосипедчылар хәрәкәте кагыйдәләре белән таныштыру.«Балалар», «Трамвай тукталышы», «Автобус тукталышы», «Җәяүлеләрөчен юл аркылы чыгу урыны», «Беренче медицина ярдәме күрсәтү пункты»,«Туклану пункты», «Машина кую урыны», «Керү тыела», «Юл эшләре», «Велосипед юлы» дигән юл билгеләре белән таныштыруны дәвам итү.

Үз тормыш эшчәнлегеңнең куркынычсызлыгы. Кешенең тереклек эшчәнлеге иминлеге нигезләрен ныгыту.Елның төрле фасылларында уен вакытында (сулыкларда коену, велосипедта йөрү, чанада, тимераякта, чаңгыда шуу һ.б.) куркынычсызлык кагыйдәләре белән таныштыруны дәвам итү.

Көнкүрештәге хәвеф чыганаклары (электр приборлары, газ плитәсе, үтүкһ.б.) турындагы белемнәрне киңәйтү. Көнкүреш предметларыннан хәвефсезфайдалану күнекмәләрен ныгыту.Балаларның янгын сүндерүчеләр, янгыннарның сәбәпләре, янгын вакытында үз-үзеңне тотуның элементар кагыйдәләре турындагы белемнәреначыклау. Коткару хезмәте — МЧС эше белән таныштыру. Бик кирәк булганочракта өлкәннәрнең «01», «02», «03» телефоннары буенча шалтыратуларытурындагы белемнәрне ныгыту.Ярдәм сорап өлкәннәргә мөрәҗәгать итә белү күнекмәләре формалаштыру.Баланы үз исемен, фамилиясен, яшен, өй адресын, телефонын атарга өйрәтү.

Мәктәпкә әзерлек төркеме

(6 яшьтән 7 яшькә кадәр)Табигатьтә куркынычсызлык кагыйдәләрен үтәү. Экологик культура нигезләрен формалаштыру.Табигатьтә үз-үзеңне тоту кагыйдәләре белән таныштыруны дәвам итү.Кызыл китап, хайваннар һәм үсемлекләр дөньясының аңа кертелгән аерым вәкилләре белән таныштыру.Табигатьнең яшенле яңгыр, күк күкрәү, яшен, салават күпере, давыл кебеккүренешләре турындагы күзаллауларны ачыклау һәм киңәйтү, кешенең шундый шартларда үз-үзен тоту кагыйдәләре белән таныштыру.

Юлларда куркынычсызлык кагыйдәләрен үтәү. Балаларның юл төзелеше,юл хәрәкәте турындагы белемнәрен системалаштыру. «Мәйдан», «бульвар»,«проспект» төшенчәләре белән таныштыру.

Юл йөрүнең кисәтүче, тыючы һәм мәгълүмат бирүче билгеләре белән таныштыруны дәвам итү. Балаларны юл йөрү кагыйдәләрен үтәүнең зарурлыгын аңлауга китерү.Балаларның ЮХИДИ эше турындагы күзаллауларын киңәйтү.Урамда һәм җәмәгать транспортында үз-үзеңне тоту культурасытәрбияләү.Балалар бакчасына якын булган җирлек чикләрендә ориентлашуныүстерү. Җирлек схемасында өйдән балалар бакчасына юлны таба белүнеформалаштыру.

Үз тормыш эшчәнлегеңнең куркынычсызлыгы. Балаларда файдалы һәмкирәкле көнкүреш предметларының алардан белмичә файдаланганда зыянкитерү һәм бәла-казага сәбәпче булуы

ихтималы турында күзаллаулар формалаштыру (электр приборлары, газ плитәсе, инструментлар һәм көнкүрешпредметлары). Көнкүреш предметлары белән куркынычсыз эш итү кагыйдәләрен ныгыту.
Елның төрле фасылларында уен вакытында (сулыкларда коену, велосипедта йөрү, чанада, тимераякта, чаңгыда шуу һ.б.) үз-үзеңне тоту кагыйдәләрен ныгыту.Балаларны саклык чараларын үтәү зарурлыгын аңлауга китерү, куркынычны җиңү өчен үз мөмкинлекләрен бәяләргә өйрәтү.
Балаларда «Өйдә ялгыз калу», «Югалу», «Адашу» очракларында үз-үзләрентоту күнекмәләре формалаштыру. Ярдәм сорап өлкәннәргә мөрәҗәгать итәбелү сәләте формалаштыру.
Балаларның Гадәттән тыш хәлләр министрлыгы, янгын сүндерү хезмәте, ашыгыч ярдәм хезмәте эше турындагы белемнәрен киңәйтү. Янгын сүндерүчеләр эше, янгын вакытында үз-үзеңне тоту кагыйдәләре турындагыбелемнәрен ачыклау. Бик кирәк булган очракта өлкәннәрнең «01», «02», «03»телефоннары буенча шалтыратулары турындагы белемнәрне ныгыту.Баланың үз исемен, фамилиясен, яшен, өй адресын, телефонын атыйбелүен ныгыту.
ТАНЫП БЕЛҮ ҮСЕШЕ»белем бирү өлкәсе
«Танып белү үсеше баланың мәнфәгатьләре, кызыксынучанлыгы һәмтанып белү омтылышы үсешен; танып белү гамәлләре, аңы формалашуын;хыялы һәм иҗади активлыгы үсешен; үзе, башка кешеләр, әйләнә-тирәдәге объектлар, әйләнә-тирәдәге объектларның үзлекләре һәм үзара бәйләнешләре (форма, төс, үлчәм, материал, яңгыраш, ритм, темп, микъдар,сан, өлеш һәм бөтенлек, тирәлек һәм вакыт, хәрәкәт һәм тыныч халәт,сәбәпләр һәм нәтиҗәләр һ.б.), туган җир һәм Туган ил турындагы беренчелкүзаллаулары, халкыбызның социомәдәни кыйммәтләре, Ватаныбызныңтрадицияләре һәм бәйрәмнәре, кешеләрнең уртак һәм гомуми йорты буларак Җир планетасы, аның табигатенең үзенчәлекләре, дөньядагы илләрнеңһәм халыкларның күптөрлелеге турындагы күзаллаулары формалашуын күзалдында тота»

Төп максатларһәм бурычлар

Элементар математик күзаллаулар формалаштыру. Элементар математик күзаллаулар, әйләнә-тирә объектларының төп сыйфатлары һәм бәйләнешләре: форма, төс, үлчәм, микъдар, сан, өлеш һәм бөтенлек, тирәлек һәмвакыт турындагы беренчел күзаллаулар формалаштыру.
Танып белү-тикшеренү эшчәнлеген үстерү. Балаларның танып белүомтылышын үстерү, тирәлектә ориентлашу тәҗрибәсен киңәйтү, сиземләүүсеше, кызыксынучанлык һәм танып белү нигезен үстерү; танып белү гамәлләрен, аңны формалаштыру; хыялны һәм иҗади активлыкны үстерү; әйләнә-тирә объектлары, әйләнә-тирә объектларының үзлекләре һәм үзарабәйләнешләре (форма, төс, үлчәм, материал, яңгыраш, ритм, темп, сәбәпләрһәм нәтиҗәләр һ.б.) турында беренчел күзаллаулар формалаштыру.Аңга кабул итүне, игътибарны, хәтерне, күзәтүчәнлекне, әйләнә-тирәпредметларының һәм күренешләренең үзенчәлекле, мөһим билгеләренанализлау, чагыштыру, аерып күрсәтү, предметлар һәм күренешләр арасындагы иң гади бәйләнешләрне ачыклау, иң гади гомумиләштерүләр ясый белүсәләтен үстерү.
Предметлы тирәлек белән таныштыру. Предметлы тирәлек белән таныштыру (предметның аталышы, функциясе, кулланылышы, сыйфатлары);предметны кеше фикерләве һәм хезмәт нәтиҗәсе буларак кабул иттерү.Предметлы тирәлекнең күптөрлелеге, кешенең, тормышны җайлыракһәм уңайлырак итеп, үзе һәм башка кешеләр өчен предметлы тирәлек тудыруы, аны үзгәртүе һәм камилләштерүе турында беренчел күзаллауларформалаштыру. Предметлар дөньясы һәм табигый дөнья арасындагы сәбәпнәтиҗә бәйләнешен ачыклый белү сәләтен үстерү.
Социаль дөнья белән таныштыру. Әйләнә-тирә социаль мохите белән таныштыру, балаларның белем дәрәҗәсен киңәйтү, дөньяның тулай картинасын формалаштыру. Туган җир һәм Туган ил турында беренчел күзаллаулар,халкыбызның социомәдәни кыйммәтләре, илебезнең традицияләре һәмбәйрәмнәре турында күзаллаулар формалаштыру. Гражданлык мөнәсәбәтен формалаштыру; Ватанга мәхәббәт, аның казанышлары белән горурлану,патриотик хисләр тәрбияләү. Кешеләрнең уртак һәм гомуми йорты буларак.Җир планетасы, дөньядагы илләрнең һәм халыкларның күптөрлелеге ту-рында элементар күзаллаулар формалаштыру
.Табигать дөньясы белән таныштыру. Табигать һәм табигать күренешләребелән таныштыру. Табигать күренешләре арасындагы сәбәп-нәтиҗә бәйләнешләрен ачыклый белү сәләтен үстерү. Җир планетасының табигыйкүптөрлелеге турында беренчел күзаллаулар формалаштыру.

Элементарэкологик күзаллаулар формалаштыру. Кешенең табигатьнең бер өлеше булуын, аның табигатьне сакларга һәм якларга тиешлеген, табигатьтә бар нәрсәнең дә үзара бәйле булуын, кешенең Җирдәге тормышының күп очрактаәйләнә-тирә дөнья белән бәйлелеген аңлауны формалаштыру. Табигатьтәүз-үзеңне дөрес тоту күнекмәләре формалаштыру. Табигатькә карата мәхәббәт, аны саклау теләге тәрбияләү.

Психологик-педагогикэш эчтәлеге..Элементар математиккүзаллаулар формалаштыру Уртанчылар төркеме

(4 яшьтән 5 яшькә кадәр)Микъдар һәм исәп. Балаларга күплекнең («күп») төрле сыйфатлы элементлардан: төрле төстәге, зурлыктагы, формадагы предметлардан тору ихтималы турында күзаллау мөмкинлеге бирү; предметларны парлап урнаштырунигезендә (санамыйча гына) күплекләрнең тигезлеген яки тигез булмавыначыклау нәтиҗәсендә аларның өлешләрен чагыштырырга өйрәтү. Балаларның сөйләменә «Биредә түгәрәкләр күп, аларның бер өлеше — кызыл, икенчеләре зәңгәр төстә; кызыл түгәрәкләр зәңгәрләренә караганда күбрәк,зәңгәр түгәрәкләр кызылларына караганда азрак» яки «кызыл һәм зәңгәртүгәрәкләр саны бертигез» гыйбарәләрен кертү.Исәпләү кагыйдәләрен кулланып, 5 кә кадәр санарга өйрәтү (күрсәтепбашкару нигезендә): саннарны тәртип буенча атау; һәр санны санала торган төркемдәге бер предмет белән бәйләү; соңгы санны саналган барлыкпредметларга карата куллану, мәсәлән: «Бер, ике, өч — барлыгы өч түгәрәк».Предметларның 1–2, 2–2, 2–3, 3–3, 3–4, 4–4, 4–5, 5–5 саннары белән аталганике төркемен чагыштыру.Тәртип буенча санау турында күзаллау формалаштыру, микъдар һәм тәртип саннарын дөрес кулланырга, «Ничә?», «Исәп буенча ничәнче?», «Ничәнчеурында?»сорауларына җавап бирергә өйрәтү.«Биредә бер, ике куян, ә монда бер, ике, өч чыршы. Чыршылар куяннаргакараганда күбрәк; 2 гә караганда 3 күбрәк, 3 кә караганда 2 азрак» дип санаунигезендә төркемнәрнең тигез яки тигез булмавы турында күзаллау формалаштырКечерәк төркемгә бер (җитмәгән) предмет өстәп яки зуррак төркемнәнбер (артык) предметны алып, ике ысул белән тигез булмаган төркемнәрнетигезләргә өйрәтү («2 куянга 1 куян өстәдек, 3 куян булды һәм чыршылар да өчәү. Чыршылар һәм куяннар саны бертигез — 3 һәм 3» яки: «Чыршыларкүбрәк (3), ә куяннар азрак (2). 1 чыршыны алып куйдык, хәзер чыршылар да2 булды. Чыршылар һәм куяннар саны тигезләште: 2 һәм 2».Күпсанлы төркемнән предметларны санап чыгу; үрнәкләре яки кушылган(бирелгән) сан буенча 5 саны чикләрендә билгеле бер санда предметларныкую, китерү (4 этәч санап ал, 3 куян алып кил).Төркемдәге предметлар бер-берсеннән төрле ераклыкта урнашканда,алар зурлыклары, урнашу рәвеше буенча бер-берсеннән аерылып торганхәләттә санау-исәпләү нигезендә предмет төркемнәренең тигезлеген (тигезбулмавын) билгеләү.

Зурлык. Ике предметны зурлыклары (озынлык, киңлек, биеклек) буенчачагыштыра белүне камилләштерү, шулай ук ике предметны бер-берсе өстенәяки янына кую юлы белән аларныкалынлыклары буенча чагыштырырга өйрәтү; сыйфатлар кулланып, чагыштыру нәтиҗәләрен сөйләмдә чагылдыру(озынрак — кыскарак, киңрәк — таррак, биегрәк — тәбәнәгрәк, калынрак —юкарак яки озынлык, киңлек, биеклек, калынлык буенча тигез (бертөрле)).Предметларны зурлыкның ике билгесе буенча чагыштырырга өйрәтү (кызыл тасма яшеленнән озынрак һәм киңрәк, сары шарф зәңгәреннән кыскарак һәм таррак).

Төрле озынлыктагы (киңлектәге, биеклектәге), калынлыктагы 3–5 предмет арасындагы зурлык чагыштырмаларын билгеләү, бу предметларны билгеле бер эзлеклелектә — зурлык кими яки үсә бару тәртибендә урнаштыру.Балаларның актив сөйләменә предметларның зурлык чагыштырмаларынбелдерүче төшенчәләр кертү («бу (кызыл) манара — арада иң биеге, бу (кызгылт-сары) манара тәбәнәгрәк, бу (алсу) манара тагын да тәбәнәгрәк, ә бу(сары) манара — арада иң тәбәнәге» һ.б).

Форма. Балаларның геометрик фигуралар — түгәрәк, квадрат, өчпочмак, шулай ук шар, куб турындагы күзаллавын үстерү. Күрү һәм тою-хәрәкәтанализаторлары ярдәмендә фигураларның үзенчәлекле билгеләрен (почмаклар булу һәм булмау, тотрыклылык, хәрәкәтчәнлек һ.б.) аерырга өйрәтү.Түгәрәк, квадрат, өчпочмак белән чагыштырып, балаларны турыпочмаклык белән таныштыру. Балаларны турыпочмаклыкны, аның элементларын — почмакларын һәм якларын аерырга һәм атарга өйрәтү.Фигураларның төрле зурлыкта була алулары турында күзаллау формалаштыру: зур — кечкенә куб (шар, түгәрәк, квадрат, өчпочмак,

турыпочмаклык).Предметларның формасын билгеле геометрик фигуралар беләнтиңләштерергә өйрәтү: тәлинкә — түгәрәк, яулык — квадрат, туп — шар,тәрәзә, ишек — турыпочмаклык һ.б.
Тирәлектә ориентлашу. Үзеннән читкә таба тирәлек юнәлешләрен билгеләү, билгеләнгән юнәлештә (алга — артка, уңга — сулга, югарыга — түбәнгә) хәрәкәтләнү күнекмәләрен камилләштерү, предметларның үзеңә каратаурнашуын сүзләр белән билгеләү (каршымда — өстәл, уң ягымда — өстәл,сул ягымда — тәрәзә, артымдагы киштәләрдә — уенчыклар).Тирәлек чагыштырмалары белән таныштыру: ерак — якын (йорт якындаурнашкан, ә каен еракта үсә).
Вакыт буенча ориентлашу. Балаларның тәүлек өлешләре, аларның характерлы үзенчәлекләре, эзлеклелеге (иртә — көндез — кич — төн) турындагыкүзаллауларын киңәйтү.«Кичә», «бүген», «иртәгә» сүзләренең мәгънәләрен аңлату.
Зурлар төркеме
(5 яшьтән 6 яшькә кадәр)Микъдар һәм исәп. Төрле сыйфатлы элементлардан (төрле төстәге,зурлыктагы, формадагы, кулланылыштагы предметлардан; тавышлардан хәрәкәтләрдән) күплекләр (предмет төркемнәре) төзергә өйрәтү;күплекләрне өлешләргә таркату һәм шул өлешләрне яңадан кушу; тулайкүплек һәм аның һәр өлеше арасындагы бәйләнешне ачыклау, күплекнеңөлештән зуррак, ә өлешнең тулай күплектән азрак (кечерәк) булуын аңлау;санау-исәпләү һәм бер элементны (предметны) икенчесе белән тиңләштерүнигезендә күплекнең төрле өлешләрен чагыштыру; күплекнең зур (кечкенә)өлешен яки аларның тигезлеген ачыклау.10 га кадәр санарга өйрәнү; эзлекле рәвештә 5 тән 10 га кадәр чикләрдәһәр санның ясалуы белән таныштыру (әсбап нигезендә).
10 га кадәрге чикләрдә конкрет күплекләрне чагыштыру нигезендә янәшәторучы саннарны чагыштыру; кечерәк күплеккә бер предмет өстәп яки зуррак күплектән бер предметны алып, тигезсезлектән тигезлек (тигезлектән тигезсезлек) булдыру («8 дән 7 кечерәк, әгәр 7 гә бер предмет өстәсәк, 8, тигезбула»; «7 дән 8 зуррак, әгәр 8 предметтан бер предметны алсак, 7 шәр, тигезбула»).Янәшә торган саннарның чагыштырмаларын аңлау сәләте формалаштыру (5<6 дан 1 гә, 6>5 тән 1 гә).Зур күплектән предметларны үрнәкләре һәм билгеләнгән сан буенча санап аерып алу (10 чикләрендә).Туры һәм кире тәртиптә санау тәртибен камилләштерү (10 чикләрендә).Предметларны капшап санау, авазларны, хәрәкәтләрне үрнәкләре һәмбилгеләнгән сан буенча санау һәм кабатлау (10 чикләрендә).0 дән 9 га кадәр саннар белән таныштыру.10 чикләрендә тәртип буенча санау белән таныштыру, «Ничә?», «Ничәнче?», «Нинди?» сорауларын аерырга һәм аларга дөрес җавап бирергә өйрәтү.Тигезлек турында күзаллау формалаштыруны дәвам итү: төрле предметлардан торган төркемнәрдә тигез микъдар булуын ачыклау; төркемнәрнесанау-исәпләү һәм чагыштыру нигезендә санлы мәгънәләрне дөрес гомумиләштерү (биредә 5 әтәч, 5 курчак, 5 машина — барлык уенчыклар да тигезсанда — 5 әр).Балаларны санның предметларның зурлыгына, предметлар арасындагы арага, формага, предметларның урнашуына, шулай ук санау-исәпләүнеңюнәлешенә (уңнан сулга, сулдан уңга таба, теләсә кайсы предметтан башлап)бәйле булмавын аңларга өйрәтү.
Конкрет материал мисалында 5 чикләрендә санның берәмлекләрдән торган микъдар составы белән таныштыру: 5 — бер, тагын бер, тагын бер, тагынбер һәм тагын бер.
Зурлык. Төрле озынлыктагы (биеклектәге, киңлектәге) яки калынлыктагы 5–10 предмет арасындагы зурлык чагыштырмаларын ачыкларга өйрәтү:зурлыклары буенча үсә (кими) бару тәртибендә урнаштырып, предметларны системалаштыру; сөйләмдә предметларның урнашу тәртибен һәм аларарасындагы зурлык чагыштырмасын чагылдыру: «Алсу тасма — иң киңе,шәмәхә тасма — бераз таррак, кызыл тасма тагын да таррак, ләкин ул сарытасмадан киңрәк, ә яшел тасма сарысыннан һәм барлык башка тасмалардан да таррак» һ.б.Зурлык (озынлык, киңлек, биеклек) буенча ике предметны өченчесе (шартлы үлчәү берәмлеге), чагыштырылучы предметларның берсенә тиң предметярдәмендә чагыштыру.Күз үлчәмен, үрнәк итеп алынган предметтан озынрак (кыскарак),биегрәк (тәбәнәгрәк), киңрәк (таррак) һәм аңа тиң предметларны эзләп табабелү сәләтен үстерү.
Предметны (кәгазь бите, тасма, түгәрәк, квадрат һ.б.) берничә (ике, дүрт)тигез өлешкә бүлеп булуны аңлауны формалаштыру.Бүлгәннән соң барлыкка килгән өлешләрне атарга, бербөтенне һәмөлешләрне чагыштырырга, бербөтен предметның аның барлык өлешләреннән зуррак, ә өлешнең бербөтеннән кечерәк булуын аңларга өйрәтү.
Форма. Түгәрәк һәм турыпочмаклык белән чагыштыру нигезендә балаларны овал белән таныштыру.

Дүртпочмаклык турында күзаллау булдыру: квадрат һәм турыпочмаклыкның дүртпочмаклык төрләре булуын аңлауга ирешү.Балаларда геометрик күрү үткенлеге: предметларны формалары буенчаанализлау һәм чагыштыру, якын-тирәдәге бертөрле һәм төрле формадагыпредметларны: турыпочмаклык рәвешендәге китапларны, картинаны, одеялны, өстәл капкачларын, овал рәвешендәге поднос һәм зур тәлинкәне, түгәрәк әйберләрдән тәлинкәләрне һ.б. таба белүне үстерү.

Тирәлектә ориентлашу. Тирәлектә ориентлашуны камилләштерү;тирәлектәге чагыштырмалар мәгънәсен аңлау (өстә — аста; алда (алдында) — артта (артында), сулда — уңда, арасында, янәшәсендә, янында); сигналлар буенча үзгәртүләр белән, шулай ук билгеләр — хәрәкәт юнәлешләрекүрсәткечләре (алга, артка, сулга, уңга һ.б.) буенча билгеләнгән юнәлештәхәрәкәт итү; тирәлектәге кешеләр һәм предметлар арасында үзеңнең урыныңны ачыклау: «Мин Алсу һәм Гөлназ арасында, Мансур артында, Гүзәлдәнарттарак (аның артында), Нәҗия алдында, Аяз янында басып торам», сөйләмдә предметларның үзара торышын күрсәтү: «Курчактан уңда куян утыра,ә курчактан сулда ат басып тора, артта — аю баласы, ә алда — машина».Кәгазь битендә ориентлашырга өйрәтү (уңда — сулда, өстә — аста, уртада, почмакта).

Вакыт буенча ориентлашу. Балаларда иртә, кич, көн һәм төннең тәүлек тәшкил итүе турында күзаллау булдыру.Конкрет мисалларда төрле вакыйгаларның эзлеклелеген билгеләргә өйрәтү: элегрәк (башта) нәрсә булды, соңрак (аннары) нәрсә булды; бүген кайсы көн, кичә нинди көн булуын, иртәгә кайсы көн булачагын ачыклау.

Мәктәпкә әзерлек төркеме
(6 яшьтән 7 яшькә кадәр)

Микъдар һәм исәп. Күплек турында гомуми күзаллаулар: билгеләнгән нигезләр буенча күплекләр формалаштыру, күплекнең предметлары аерым билгеләре буенча аерылучы өлешләрен күреп ала белү сәләте формалаштыру.Күплекләрне берләштерергә, тулыландырырга, күплектән аның бер өлешен яки аерым өлешләрен алырга өйрәтү. Предметларны санау-исәпләү,аларның парларын төзү яки предметларны уклар белән бәйләү нигезендәкүплекнең аерым өлешләре, шулай ук тулай күплек һәм аның һәр өлеше арасындагы бәйләнешләрне ачыклау.10 чикләрендә микъдар һәм тәртип буенча санау күнекмәләрен камилләштерү. Саннар белән гамәлләр башкармыйча гына 20 чикләрендә санау
белән таныштыру.Икенче дистә саннары белән таныштыру. Натураль рәт саннары арасындагы чагыштырманы аңлауны (6 дан 7 1гә зуррак, 7 дән 6 1 гә кечерәк), һәрсанны 1 гә кечерәйтә һәм зурайта белүне ныгыту (10 чикләрендә).Саннарны уңай һәм кире тәртиптә санарга (телдән), аталган яки цифрабелән билгеләнгән санның алдындагы һәм артындагы саннарны, төшеп калган санны атарга өйрәтү.10 чикләрендә саннар составы белән таныштыру.Санны ике кечерәк санга бүләргә һәм ике кечерәк саннан зур сан төзергәөйрәтү (10 чикләрендә, күрсәтмә әсбап нигезендә).

1, 5, 10 тиенлек, 1, 2, 5, 10 сумлык акчалар белән таныштыру (акчаларныаеру, туплау һәм ваклау).

Күрсәтмә әсбаплар нигезендә кушу (зурга кечкенә кушыла) һәм алу (киметүче калдыктан кечерәк) гамәлләре буенча гади математик мәсьәләләртөзергә һәм чишәргә өйрәтү; мәсьәләләрне чишкәндә гамәл билгеләре:кушу/плюс (+), алу/ минус (–) һәм тигезлек (=) билгеләрен куллану.

Зурлык. Санау берәмлеге буларак бер генә түгел, берничә предмет якипредмет өлеше кабул ителгән зурлык буенча санарга өйрәтү.Предметны (кәгазь, тукыма һ.б.) бөкләү юлы белән, шулай ук шартлы зурлыкны кулланып, предметны 2–8 һәм күбрәк тигез өлешләргә бүлү; бербөтеннең өлешләрен дөрес билгеләү (ярты, ике өлешнең берсе (икедән бер),дүрт өлешнең икесе (дүрттән ике) һ.б.); бербөтеннең һәм өлешнең, өлешләрзурлыгының чагыштырмасын ачыклау; бербөтеннең өлешләрен һәм билгелеөлешләр буенча бербөтенне таба белү.Балаларда башлангыч үлчәү күнекмәләре формалаштыру. Шартлы үлчәүберәмлеге (шакмаклы кәгазь) ярдәмендә предметларның озынлыгын, киңлеген, биеклеген (туры сызык кисемтәләре) үлчәргә өйрәтү.Шартлы үлчәү берәмлеге ярдәмендә балаларны сыек һәм бөртекле матдәләр күләмен үлчәргә өйрәтү.Предметларның авырлыгы һәм аны үлчәү ысуллары турында күзаллауларбулдыру. Учка салып үлчәү юлы белән предметларның авырлыгын чагыштыру (авыррак — җиңелрәк). Үлчәү белән таныштыру.Үлчәү нәтиҗәсенең (предметларның озынлыгы, авырлыгы, күләме) шартлы үлчәү берәмлеге зурлыгына бәйле булуы турындагы күзаллауны үстерү.

Форма. Билгеле геометрик фигураларны, аларның элементларын(түбәләр, почмаклар, яклар) һәм башка кайбер үзлекләрен белүне ачыклау.Күппочмаклык (өчпочмак һәм дүртпочмаклык мисалында), туры сызык,туры сызык кисемтәсе турында күзаллау булдыру.Тирәлектә урнашуларына бәйсез рәвештә фигураларны танырга, яссылыкта сурәтләргә, урнаштырырга, зурлыклары буенча тәртипкә салырга, классификацияләргә, төс, форма, зурлык буенча төркемләштерергә өйрәтү.
Геометрик фигураларны модельләштерү; берничә өчпочмактан — күппочмаклык, берничә кечкенә квадраттан — бер зур турыпочмаклык, түгәрәкөлешләреннән — түгәрәк, дүрт кисемтәдән — дүртпочмаклык, ике кыска кисемтәдән бер зур кисемтә һ.б. төзергә өйрәтү; телдән тасвирлау һәм характерлы үзлекләрен санап чыгудан фигуралар конструкцияләү; фигуралардануезең уйлаганча тематик композицияләр төзү.Предметларның гомуми формасын һәм аларның аерым өлешләренанализлау; контурлы үрнәкләр, тасвирлаулар, күзаллаулар буенча аерымөлешләрдән катлаулы формалы предметларны яңадан ясау.
Тирәлектә ориентлашу. Чикләнгән территориядә (кәгазь бите, уку тактасы, дәфтәр, китап бите һ.б.) ориентлашуга өйрәтү; предметларны һәм аларның сурәтләрен билгеләнгән юнәлештә урнаштыру, сөйләмдә аларныңтирәлектә урнашуын чагылдыру (өстә, аста, өстәрәк, астарак, сулда, уңда,сулдарак, уңдарак, сулдагы өске (уңдагы аскы) почмакта, алда, артта, арасында, янәшә, янәшәсендә һ.б.).План, схема, маршрут, карта белән таныштыру.Тирәлектә объектлары арасындагы бәйләнешләрне рәсем, план, схемарәвешендә модельләштерү сәләтен үстерү.Объектларның тирәлектәге бәйләнешләрен һәм аларның тирәлектәгехәрәкәтен белдерүче иң гади график мәгълүматны «укырга» өйрәтү: сулдануңга, уңнан сулга, астан өскә, өстән аска; шартлы билгеләргә (тамгалар һәмсимволлар) ориентлашып, тирәлектә мөстәкыйль хәрәкәт итү.
Вакыт буенча ориентлашу. Балаларда вакыт турында элементар күзаллаулар: аның узучанлыгы, периодиклыгы, кире кайтмаслыгы, атнаның барлыккөннәренең, айларның, ел фасылларының эзлеклелеге турында күзаллауларбулдыру.Сөйләмдә «башта», «аннары», «кадәр», «соң», «элегрәк», «соңрак», «шул УКвакытта» төшенчәләрен кулланырга өйрәтү.«Вакытны тою», вакытны саклау, үз эшчәнлегеңне вакытка туры китерепкөйли белү сәләтен үстерү; аерым вакыт интерваллары дәвамлылыгын (1 минут, 10 минут, 1 сәгать) аеру.Сәгатькә карап, вакытны 1 сәгатькә кадәр төгәллек белән билгеләргә өйрәтү.

Танып белү-тикшеренүэшчәнлеген үстерү
Уртанчылар төркеме
(4 яшьтән 5 яшькә кадәр)

Танып белү-тикшеренү эшчәнлеге. Балаларны махсус эшләнгән сиземләү эталоннары системасы ярдәмендә төрле объектларны тикшерүнең гомумиләштерелгән ысуллары белән таныштыруны дәвам итү, аңга кабул итүгамәлләрен үзләштерүгә булышу. Яңа объектны гамәли тикшерү процессында аның турында мәгълүматлар ала белү сәләте формалаштыру.Эшчәнлекнең бурычына һәм тәкъдим ителүче алгоритмына тәңгәл эзлекле гамәлләр башкаруны формалаштыру. Танып белү-тикшеренү эшчәнлегендә өлкән кеше тарафыннан тәкъдим ителгән модельләрне аңларгаһәм файдаланырга өйрәтү.
Сиземләүне үстерү. Эшчәнлекнең төрле төрләрендә сиземләүне үстерүэшен дәвам итү. Балаларны предметларның һәм объектларның киң даирәсе,аларны тикшерүнең яңа ысуллары белән таныштырып, сиземләү тәҗри-бәсен баету. Предметларны һәм объектларны тикшерүнең элегрәк булдырылган күнекмәләрен ныгыту.Барлык сиземләү органнарын (тоемлау, күрү, ишетү, тәм тою,ис сизү) актив файдалану юлы белән балаларның аңга кабул итүен камилләштерү. Сиземләү тәҗрибәсен һәм алынган тәэсирләрне сөйләмдә ныгытуны баету.Геометрик фигуралар (түгәрәк, өчпочмак, квадрат, турыпочмаклык, овал),төсләр (кызыл, зәңгәр, яшел, сары, кызгылт-сары, шәмәхә, ак, соры) белəнтаныштыруны дәвам итү.Тоюны үстерү. Капшау, кагылу, сыпыру нәтиҗәсендә төрле материалларбелән таныштыру, тоюларны сыйфатлап (шома, салкын, йомшак йонлы, каты,чәнечкеле һ.б.) башкарыла.Эшчәнлекнең төрле төрләре процессында образлы рәвештә аңга кабулитү нигезендә образлы күзаллаулар формалаштыру.Предметлар сыйфатының гомум кабул ителгән үзлекләре (төс, форма, зурлык, авырлык һ.б.) буларак эталоннардан файдалануны үстерү; предметларны 1–2 сыйфатлары (төс, зурлык, материал һ.б.) буенча сайлап алу.

Проектлау эшчәнлеге. Проектлау-тикшеренү эшчәнлегендә беренчелкүнекмәләрне үстерү, бу эшчәнлекнең нәтиҗәләрен рәсмиләштерүдә һәмаларны яшьтәшләргә тәкъдир итү өчен шартлар тудыруда ярдәм күрсәтү.Ата-аналарны балаларның тикшеренү эшчәнлегендә катнашуга җәлеп итү.

Дидактик уеннар. Предметларның тышкы билгеләрен чагыштыру, аларнытөркемләштерү күнекмәләрен камилләштереп, балаларны предметларныңүзлекләре турындагы күзаллауларны ныгытуга юнәлтелгән уеннарга өйрәтү;өлешләрдән бербөтен төзү (шакмаклар, мозаика, пазллар). Балаларның тою, ишетү, тәм тою сиземләүләрен камилләштерү («Капшап(тәм буенча, яңгыраш буенча) ачыкла»). Күзәтүчәнлекне һәм игътибарныүстерү («Нәрсә үзгәрде?», «Йөзек кемдә?»). Балаларга иң гади өстәл уеннары («Домино», «Лото») кагыйдәләренүзләштерергә булышу.

Зурлар төркеме
(5 яшьтән 6 яшькә кадәр)

Танып белү-тикшеренү эшчәнлеге. Махсус сиземләү эталоннары системасы ярдәмендә объектларны тикшерүнең гомумиләштерелгән ысулларыннан, аңга кабул итү гамәлләреннән файдалану күнекмәләрен ныгыту.Танып белү гамәлләренең төрле чараларын кулланып, объектлар һәмкүренешләр системалары арасындагы функциональ элемтәләрне һәм бәйләнешләрне ачыклау теләге уяту. Яшерен үзлекләрне ачу өчен мөстәкыйльрәвештә эксперименталь характердагы гамәлләр кулланыуга булышлык итү.Яңа объектны тикшерү процессында аның турында мәгълүмат ала белү сәләтен ныгыту.

Балаларның тәкъдим ителүче алгоритмга тәңгәл рәвештә эш итә белүсәләте үстерү. Үз эшчәнлегеңнең алгоритмын билгели белү сәләте; өлкәнкеше ярдәмендә модельләр төзү һәм аларны танып белү тикшеренү эшчәнлегендә файдалана белү формалаштыру.

Сиземләүне үстерү. Сиземләү: күрү, ишетү, тоемлау, ис сизү, тәм тою органнарын эшкә җигеп, аңга кабул итүне, предметларның үзлекләрен һәмбәйләнешләрен (төс, форма, зурлык, тирәлектә урнашу һ.б.) аера белү сәләте үстерү.

Спектр төсләре: кызыл, кызгылт-сары, сары, яшел, күк, зәңгәр, шәмәхә(хроматик төсләр) һәм ак, соры, кара (ахроматик төсләр) белән таныштыруны дәвам итү. Төсләрне ачыклык һәм куелык буенча аерырга, аларныдөрес атарга өйрәтү. Балаларга төс төсмерләренең спектрда урнашу үзенчәлекләрен күрсәтү.

Төрле геометрик фигуралар белән таныштыруны дәвам итү, эталоннарсыйфатында яссылыклы һәм күләмле формалар кулланырга өйрәтү.

Төрле формадагы предметларны тикшерә белү күнекмәләре формалаштыру; тикшерү вакытында кулларны предмет өслеге буйлап хәрәкәтләндерү. Предметларның фактурасы турындагы күзаллауларны киңәйтү (шома,йомшак йонлы, кытыршы һ.б.). Күз үлчәвен камилләштерү. Кызыклы тәҗрибәләр, фокуслар күрсәтеп, иң гади экспериментларгаҗәлеп итеп, танып белү-тикшеренүгә карата кызыксыну үстерү.

Проектлау эшчәнлеге. Балалар тарафыннан өч типтагы — тикшеренү,иҗади һәм норматив проектлар гамәлгә ашырылсын өчен шартлар тудыру.Тикшеренү тибындагы проектлау эшчәнлеген үстерү. Проектларны тәкъдир итүне оештыру. Балаларда проект авторлыгы турында күзаллаулар формалаштыру.Иҗади типтагы проектлау эшчәнлеген гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыру. (Бу яшьтә иҗади проектлар индивидуаль характерда була.)Норматив типтагы проектлау эшчәнлеге үсешенә булышлык итү. (Норматив проектлау эшчәнлеге — балалар тарафыннан балалар коллективындаүз-үзеңне тоту нормаларын һәм кагыйдәләрен эшләүгә юнәлтелгән проектлау эшчәнлеге.

Дидактик уеннар. Балаларны 2–4 кешелек төркемчәләргә берләштереп,дидактик уеннар оештыру; уен кагыйдәләрен үтәргә өйрәтү.Уеннарда балаларның хәтерен, игътибарын, күзаллавын, фикерләвенсөйләмен, сиземләү сәләтен үстерү. Предметларны чагыштырырга, аларныңбилгеләрендәге мөһим булмаган аермаларны (төс, форма, зурлык, материал) күреп алырга, предметларны гомуми билгеләре буенча берләштерергә,өлешләрдән бербөтенне төзергә (җыела торган шакмаклар, мозаика, пазллар), предметларның урнашуындагы үзгәрешләрне (алда, артта, уңда, сулда,астында, өстендә, уртасында, янда) билгеләргә өйрәтү.Төрле дидактик уеннар һәм уенчыклар (халык, электрон, компьютер уеннары һәм уенчыклары һ.б.) белән эш итү теләге формалаштыру.

Балаларда уен гамәленә карата эмоциональ-уңай тәэсир булдырып, аларда уенда мөстәкыйльлеккә омтылыш уяту.Төркемле уеннарда кагыйдәләргә буйсынырга өйрәтү. Иҗади

мөстәкыйльлек тәрбияләү. Дуслык хисе, дисциплиналылык кебек сыйфатлар формалаштыру. Уен-ярышларда намуслы көндәшлек культурасы тәрбияләү.

Мәктәпкә әзерлек төркеме
(6 яшьтән 7 яшькә кадәр)
Танып белү-тикшеренү эшчәнлеге. Махсус эшләнгән сиземләү эталоннары системасы һәм аңга кабул итү гамәлләре ярдәмендә объектларны тикшерүнең гомумиләштерелгән ысуллары характерын һәм эчтәлеген камилләштерү, танып белү бурычына тәңгәл рәвештә аларны оптималь сайлап алу.
Объектлар һәм күренешләр системалары арасындагы элемтәләрне һәмбәйләнешләрне, төрле чаралар кулланып, мөстәкыйль рәвештә ачыклауөчен шартлар тудыру. Объектларның яшерен үзлекләрен ачуга юнәлтелгәнэксперименталь характердагы гамәлләрнең асылын камилләштерү. Эшчәнлекнең шартларына һәм максатларына тәңгәл рәвештә кирәклемәгълүматны алу ысулын ачыклый белү сәләте камилләштерү.Тәкъдим ителүче алгоритмга тәңгәл рәвештә мөстәкыйль эш итү сәләтенүстерү; максат кую, үзенә тиешле алгоритмны төзү; нәтиҗәнең һәм максатның бер-берсенә туры килмәвен табу; үз эшчәнлегенә төгәллек кертү. Балаларны мөстәкыйль рәвештә модельләр төзергә һәм аларны танып белү-тикшеренү эшчәнлегендә файдаланырга өйрәтү.
Сиземләүне үстерү. Күрү, ишетү, ис сизү, тоемлау, тәм тою, сиземләү-моториканы үстерү.
Кул һәм күз координациясен камилләштерү; эшчәнлекнең төрле төрләрендә кулларның вак хәрәкәтләрен үстерү.
Игътибарны предметларның һәм күренешләрнең сыйфатларын иң нечкәдәрәҗәдә аеруга юнәлтеп, аларны күзәтә белүне үстерү (текәлеп карау, колак салып тыңлау).
Аңга кабул итү процессында предметларның берничә сыйфатын аерыпалырга өйрәтү; предметларны форма, зурлык, төзелеш, тирәлектә урнашу,төс буенча чагыштыру; үзенчәлекле детальләрне, төсләрнең һәм төсмерләрнең үзара матур ярашуын, төрле авазларны (музыкаль, табигатьтәге авазлар һ.б.) аерып алу.Предметларны гомуми сыйфатлары (форма, зурлык, төзелеш, төс) буенчаклассификацияләү күнекмәләрен камилләштерү.Балаларның хроматик һәм ахроматик төсләр турындагы белемнәрен ныгыту.
Проектлау эшчәнлеге. Проектлау эшчәнлегенең барлык (тикшеренү, иҗади, норматив) типларын үстерү.
Тикшеренү проектлау эшчәнлегендә игътибарны мәгълүмат чыганакларының нәтиҗәлелеген анализлауга юнәлтә белү сәләте формалаштыру.
Проектны яшьтәшләр даирәсендә тикшерүне хуплау.
Индивидуаль һәм төркем белән башкарыла торган иҗади проектлауэшчәнлегенә булышлык итү.
Норматив проектлар өстендә эшләгәндә әлеге проектларга охшаш ситуацияләрдә гамәлдәге нормалар бозылган очракта барлыкка килүләре ихтималбулган хәлләрне һәм тискәре нәтиҗәләрне балалар белән тикшерүне хуплау.
Балаларга хәлне, аның төп мәгънәләрен символик һәм образлы рәвештәчагылдыруда ярдәм итү.
Дидактик уеннар. Балаларны төрле дидактик уеннар (лото, мозаика,шырпы тартыш (бирюлки) һ.б.) уйнарга өйрәтүне дәвам итү. Уеннар оештыру,алып баручы ролен башкару сәләтен үстерү. Үз гамәлләреңне алып баручының һәм уенда катнашучыларның гамәлләре белән килештерергә өйрәтү.
Уенда тапкырлык күрсәтә, куелган бурычны мөстәкыйль рәвештә хәл итәбелү сыйфатларын үстерү.
Балаларны кайбер дидактик уеннарны («Шаулавычлар», «Кыштырдагычлар» һ.б.) иҗат итүгә тарту. Сиземләү сәләтен үстерү һәм ныгыту.Уенда мәктәпкә әзерләү өчен кирәкле сыйфатлар — үз-үзеңне иреклетоту, ассоциатив-образлы һәм логик фикерләү, күзаллау, танып белү активлыгы чагылышына һәм үсешенә булышлык итү.

Предметлы тирәлек беләнтаныштыру

Уртанчылар төркеме(5 яшьтән 6 яшькә кадәр)
Балаларның әйләнә-тирә дөнья объектлары турындагы күзаллауларынкиңәйтү өчен шартлар тудыру. Балаларга эшчәнлекнең төрле төрләрендә(уенда, хезмәттә, рәсем ясаганда, аппликация эшләгәндә һ.б.) кирәк булганпредметлар турында сөйләү. Балаларның җәмәгать транспорты (автобус, поезд, самолет, теплоход) турындагы белемнәрен киңәйтү.Балаларны предметларның

билгеләре белән таныштыруны дәвам итү,аларда предметларның төсен, формасын, зурлыгын, авырлыгын ачыклаутеләге уяту. Предметларның нинди материаллардан (пыяла, металл, резина,күн, пластмасса) эшләнүе, аларның үзлекләре һәм сыйфатлары турында сөйләү. Предметны билгеле бер материалдан (машиналар корпусын — металлдан, шинны — резинадан һ.б.) эшләүнең максатка ярашлы булуын аңлатуУенчык һәм көнкүреш кирәк-яраклары тарихы мисалында кеше хезмәтетөрләренең һәм көнкүрешнең үзгәрүе турында элементар күзаллаулар формалаштыру.

Зурлар төркеме

(5 яшьтән 6 яшькә кадәр)

Балаларның предметлар дөньясы турындагы күзаллауларын баетуныдәвам итү. Таныш булмаган предметларның кирәклеген аңлату. Көнкүрештәкеше хезмәтен җиңеләйтүче (кофетарткыч, миксер, иттарткыч һ.б.), комфорттудыручы (бра, картиналар, келәм һ.б.) предметлар турында күзаллау формалаштыру. Предметның ныклыгы һәм чыдамлылыгы ул ясалган предметның үзлекләреннән һәм сыйфатларыннан бәйле булуын аңлату. Предметлар ясалган материалларны мөстәкыйль рәвештә ачыклау, предметларныңүзлекләрен һәм сыйфатларын — өслекнең структурасын һәм температурасын, катылык — йомшаклыкны, уалучанлык — ныклыкны, ялтырауны, яңгыравыклыкны характерлау сәләтен үстерү.Предметларны чагыштыру (кулланылыш, төс, форма, материал буенча),аларны классификацияләү (савыт-саба — фарфор, пыяла, керамика, пластмасса) теләге тудыру.

Теләсә кайсы әйбернең күп кешеләр хезмәте белән эшләнүен сөйләү(«Өстәл каян килгән?», «Китап ничек барлыкка килгән?» һ.б.). Предметларныңүткәне, бүгенгесе һәм киләчәге бар.

Мәктәпкә әзерлек төркеме

(6 яшьтән 7 яшькә кадәр)Балаларның предметлар дөньясы турындагы күзаллауларын киңәйтүнеһәм аларга төгәллек кертүне дәвам итү. Транспорт төрләре (җир өсте, җирасты, һава, су транспорты) турындагы күзаллауларны баету. Производстводакеше хезмәтен җиңеләйтүче предметлар (компьютер, роботлар, станокларһ.б.); бинада һәм урамда комфорт һәм уңайлык тудыручы объектлар турында күзаллаулар формалаштыру. Балаларда кешенең үзе һәм башкалар өченпредметларны үзгәртүен, камилләштерүен, шул рәвешчә тормышны уңайлырак һәм комфортлырак итүен аңлау теләге тудыру. Балаларның предметларны эшләү, булдыру турындагы күзаллауларын киңәйтү.Кулдан эшләнгән предметларга һәм табигать объектларына соклану хисетудыру.Табигать бирмәгәнне кешенең үзе булдыруын, ясавын аңлауны формалаштыру (кешенең канатлары юк, ул самолет булдырды; буе озын булмаганга кран, баскыч ясады һ.б.). Предметлы тирәлекне кеше аңы иҗаты буларак кабул итүгә булышу. Предметларның мөһим сыйфатламалары, төрле материалларның үзлекләре һәм сыйфатлары турындагы күзаллауларны тирәнәйтү. Кешеләрнеңматериалларны табулары-чыгарулары һәм җитештерүләре (агач, металл,тукыма) турында сөйләү, өлкән кешенең ролен аңлауга китерү. Предметларны тикшерүнең төрле ысулларын (өстәп кую, кушып кую, микъдар буенча чагыштыру һ.б.) куллану теләген тудыру.

Социаль дөньябелән таныштыру

Уртанчылар төркеме

(4 яшьтән 5 яшькә кадәр)

Җәмәгать урыннарында үз-үзеңне тоту кагыйдәләре турындагы күзаллауларны киңәйтү.Балаларны җәмәгать транспорты (автобус, поезд, самолет, теплоход) турындагы белемнәрен киңәйтү.Мәктәп турында беренчел күзаллаулар формалаштыру.Мәдәни күренешләр (театр, цирк, зоопарк, вернисаж), аларның атрибутлары, аларда эшләүче кешеләр, үз-үзеңне тоту кагыйдәләре белән таныштыруны дәвам итү.Шәһәрдәге һәм авыл җирендәге тормыш һәм хезмәт үзенчәлекләретурында элементар күзаллаулар булдыру (балаларның үз тәҗрибәсенә таянып). Төрле һөнәрләр (шофер, почта таратучы, сатучы, табиб һ.б.) беләнтаныштыруны дәвам итү; хезмәт гамәлләре, хезмәт кораллары, хезмәтнәтиҗәләре турындагы күзаллауларны киңәйтү һәм баету.Балаларны акча, аннан файдалану мөмкинлекләре белән таныштыру.Туган якка мәхәббәт хисе тәрбияләүне дәвам итү; балаларга туган шәһәрләренең (поселокның) иң матур, истәлекле урыннары турында сөйләү.Балаларда дәүләт бәйрәмнәре турында аларга аңлаешлы күзаллауларбулдыру.Россия армиясе, Ватаныбызны саклаучы сугышчылар (чик сакчылары,диңгезчеләр, очучылар) турында сөйләү.

Зурлар төркеме

(5 яшьтән 6 яшькә кадәр)Балаларның һөнәрләр турындагы күзаллауларын баету.Уку-укыту оешмалары (балалар бакчасы, мәктәп, колледж, югары уку йорты), кеше эшчәнлеге өлкәләре (фән, сәнгать, җитештерү, авыл хуҗалыгы) турындагы күзаллауларны киңәйтү.Мәдәни күренешләр (цирк, китапханә, музей һ.б.), аларның атрибутлары,җәмгыять тормышындагы әһәмияте, алар белән бәйле һөнәрләр, үз-үзеңнетоту кагыйдәләре белән таныштыруны дәвам итү.Акча, аның функцияләре (хезмәт өчен түләү, сатып алуларда исәп-хисапчарасы), гаилә бюджеты һәм мөмкинлекләре белән таныштыруны дәвам итү.Сәнгать әсәрләре (сынлы сәнгать, дөнья халыкларының мифлары һәмлегендалары) белән таныштыру, кешеләрнең төрле заманнардагы тормышрәвешен (өс киемнәре, кирәк-яраклар, традицияләр һ.б.) реконструкцияләүаша кешелек тарихы (Борынгы заман, Урта гасырлар, хәзерге җәмгыять) турында элементар күзаллаулар формалаштыру.Балаларга тәрбияче, укытучы, табиб, төзүче, авыл хуҗалыгы, транспорт,сәүдә, элемтә хезмәткәрләре һ.б. һөнәрләр; алар хезмәтенең мөһимлеге;хезмәтне җиңеләйтү өчен төрле техникадан файдалану турында сөйләү.
Хезмәт кешесенең шәхси һәм эшлекле сыйфатлары турында сөйләү.Иҗади һөнәр кешеләренең: рәссамнарның, язучыларның, композиторларның, халык декоратив-гамәли сәнгате осталарының хезмәте; алар хезмәтенең нәтиҗәләре (картиналар, китаплар, ноталар, гамәли сәнгать предмет-лары) белән таныштыру.Хезмәте өчен кешегә карата рәхмәт хисләре тәрбияләү.Туган җир турындагы күзаллауларны киңәйтү. Балаларга туган якның истәлекле урыннары, мәдәнияте, традицияләре; үз төбәген данлаган кешеләртурында сөйләү.Балаларның Туган ил, дәүләт бәйрәмнәре (8 Март, Ватанны саклаучыларкөне, Җиңү көне, Яңа ел һ.б.) турындагы күзаллауларын киңәйтү.Россия Федерациясенең (Россиянең) зур, күпмилләтле ил булуы турында күзаллаулар формалаштыру. Балаларга Мәскәүнең Ватаныбызның төпшәһәре, башкаласы булуы турында сөйләү. Россиянең флагы һәм гербы, гимнының көе белән таныштыру.Балаларның Россия армиясе турындагы күзаллауларын киңәйтү. Ватаннысаклаучыларга карата мәхәббәт хисе тәрбияләү. Ватанны, аның тынычлыгынһәм иминлеген саклауның авыр, әмма мактаулы бурыч булуы, сугыш елларында ерак бабаларыбызның, бабайларның һәм әтиләребезнең ничек итепбатырларча сугышулары һәм илебезне дошманнан саклаулары турында сөйләү. Балалар бакчасына хәрбиләрне, балаларның якын туганнары арасыннанветераннарны чакыру. Балалар белән бергә сугыш тематикасы яктыртылганкартиналар, репродукцияләр, альбомнар карау.

Мәктәпкә әзерлек төркеме

(6 яшьтән 7 яшькә кадәр)Китапханәләр, музейлар белән таныштыруны дәвам итү.Балаларның алга таба уку турындагы күзаллауларын тирәнәйтү, мәктәп,колледж, югары уку йортының үзенчәлеге турында элементар белемнәрформалаштыру (мөмкин булганда мәктәпкә бару, укытучылар һәм укучыларбелән танышу һ.б.).Балаларның кеше эшчәнлеге өлкәләре (фән, сәнгать, җитештерү һәмхезмәт күрсәтү өлкәсе, авыл хуҗалыгы) турында хәбәрдарлыгын, бала, аныңгаиләсе, балалар бакчасы һәм, гомумән алганда, җәмгыять тормышы өчен буөлкәләрнең мөһимлеге турындагы күзаллауны киңәйтү.Эксперимент һәм гамәли эшчәнлек аша балалар өчен югарыда саналганөлкәләрнеңһәрберсендәге һөнәри эшчәнлек элементлары белән танышумөмкинлеге тудыру (су, һава, магнит белән иң гади экспериментлар уздыруһәм бу экспериментларны аңлату; коллектив панно яки рәсем иҗат итү, нәрсә булса да әзерләү; кечкенәләр төркемен һавада йөреп керергә әзерләргәбулышу; ашарга яраклы үсемлек үстерү, йорт хайваннарын карау).Төрле һөнәр ияләре турындагы күзаллауларны киңәйтүне дәвам итү. Балаларга хезмәт кешесенә карата тулаем караш тәкъдим итү: җаваплылык,пөхтәлек, кул хезмәте белән төрле матди һәм рухи кыйммәтләр тудыра белү.Икътисад элементлары турындагы күзаллауларны киңәйтү (акча, аның тарихы, җәмгыять өчен әһәмияте, гаилә бюджеты, кешеләрнең тәэмин ителүдәрәҗәсе төрле булу, азрак тәэмин ителгән кешеләргә ярдәм итү зарурлыгы, хәйриячелек).Җирнең эволюциясе (Җирнең барлыкка килүе, үсемлекләр һәм хайван-нар дөньясы эволюциясе), кешенең табигать дөньясындагы һәм социальдөньядагы урыны, төрле расаларның килеп чыгышы һәм биологик яктан нигезле булуы турында элементар күзаллаулар формалаштыру.Сәнгать әсәрләре (сынлы сәнгать, скульптура, дөнья халыкларыныңмифлары һәм легендалары) белән танышу, уен һәм эшчәнлекнең нәтиҗәлетөрләре аша кешелек тарихы турында элементар күзаллаулар формалаштыру.Балаларга Җирнең уртак йортыбыз булуы, Җирдә күп кенә төрле илләрбарлыгы; дөньяда барлык халыклар белән тату яшәүнең, аларның мәдәниятен, йолаларын һәм традицияләрен хөрмәт итүнең мөһим булуы турындасөйләү.Үзеңнең

кешелек бергәлегендә булуың, башка илләрдәге балаларныңбалачагы, дөньяда балаларның хокуклары (Бала хокуклары Декларациясе),бала хокукларын саклау белән шөгыльләнүче илебез оешмалары һәм халыкара оешмалар (опека органнары, ЮНЕСКО) турындагы күзаллауларныкиңәйтү. Кешелек казанышы буларак шәхес иреге турында элементар карашлар формалаштыру.Туган як турындагы күзаллауларны киңәйтү. Балалар яшәгән төбәктәгеистәлекле урыннар белән таныштыруны дәвам итү.
Тирәлек турындагы белемнәрне киңәйтү нигезендә патриотик һәминтернациональ хисләр, Ватанга карата мәхәббәт хисе тәрбияләү. Ватаныбыз — Россия турындагы күзаллауларны тирәнәйтү һәм аларга төгәллеккертү. Балаларның илдә барган вакыйгаларга карата кызыксынуын хуплау,ил казанышлары белән горурлану хисе тәрбияләү.Россия флагы, гербы һәм гимны турындагы белемнәрне ныгыту (гимн бәйрәм яки башка тантаналы вакыйгалар вакытында башкарыла; гимн яңгыраганда барысы да торып баса, ирләр һәм малайлар баш киемнәрен салалар).Россия Федерациясенең (Россиянең) зур, күпмилләтле ил булуы турындагы күзаллауларны үстерү. Төрле милләт кешеләренә һәм аларның йолаларына карата хөрмәт тәрбияләү.Россиянең төп шәһәре, башкаласы Мәскәү турындагы күзаллауларныкиңәйтү.Дәүләт бәйрәмнәре турындагы белемнәрне киңәйтү. Балаларга Ю.А.Гагарин һәм космосның башка геройлары турында сөйләү.Россия армиясе турындагы белемнәрне тирәнәйтү. Ватанны саклаучыларга, һәлак булган сугышчылар истәлегенә карата хөрмәт тәрбияләү (балаларбелән бергә обелискларга, һәйкәлләргә чәчәкләр салу һ.б.).

Табигать дөньясыбелән таныштыру
Уртанчылар төркеме
(4 яшьтән 5 яшькә кадәр)Балаларның табигать турындагы күзаллауларын киңәйтү.
Йорт хайваннары, декоратив балыклар (вуалькойрык һәм телескоптантыш, алтын балыклар, кәрәкә һ.б.), кошлар (попугайлар, кенәриләр һ.б.)белән таныштыру.Балаларны сөйрәлүчеләр классы вәкилләре (кәлтә, ташбака), аларныңтышкы кыяфәтләре һәм хәрәкәтләнү ысуллары (кәлтә озынча буйлы, аныңозын койрыгы бар, ул койрыгын өзеп калдырырга мөмкин; кәлтә бик тиз йөгерә) белән таныштыру.Балаларның кайбер бөҗәкләр (кырмыска, күбәләк, коңгыз, камка) турындагы күзаллауларын киңәйтү.Җимешләр (алма, груша, слива, персик һ.б.), яшелчәләр (помидор, кыяр,кишер, чөгендер, суган һ.б.) һәм җиләкләр (кура җиләге, карлыган, крыжовник һ.б.), гөмбәләр (майлы гөмбәләр, баллы гөмбәләр, ал гөмбәләр һ.б.) турындагы күзаллауларны киңәйтү.Балаларның үләннәр һәм бүлмә гөлләре (кына гөле, фикус, хлорофитум,яран, бегония, примула һ.б.) турындагы белемнәрен ныгыту; аларны карауысуллары белән таныштыру.Агачларның 3–4 төрен (чыршы, нарат, каен, усак һ.б.) танырга һәм атап әйтергә өйрәтү.Тәҗрибә эшчәнлеге процессында балаларның ком, балчык һәм ташныңүзлекләре турындагы күзаллауларын киңәйтү.Участокка очып килүче кошларны (ала карга, күгәрчен, песнәк, чыпчык,кызылтүш һ.б.) күзәтүне оештыру, кышын аларны ашату.Балаларның кешеләр, хайваннар, үсемлекләр яшәеше өчен иң кирәклешартлар (һава, су, туклану һ.б.) турындагы күзаллауларын ныгыту.Балаларны табигатьтәге үзгәрешләрне күрергә өйрәтү.Үсемлекләрне һәм хайваннарны саклау турында сөйләү.Сезонлы күзәтүләр
Көз. Балаларны табигатьтәге үзгәрешләрне күрергә һәм атап әйтеп бирергә өйрәтү: салкынайтты, явым-төшемнәр, җил, яфраклар коелу,җимешләр һәм тамыразыклар өлгерә, кошлар көньякка очып китәләр.Терек һәм терек булмаган табигать күренешләре арасындагы иң гади бәйләнешләрне ачыклау (салкынайтты — күбәләкләр, коңгызлар юкка чыкты;чәчәкләр сулды һ.б.).Үсемлек орлыкларын җыюда катнашуга җәлеп итү.
Кыш. Балаларны табигатьтәге үзгәрешләрне күрергә өйрәтү, көзге һәмкышкы пейзажларны чагыштыру.Кошларның урамда һәм табигать почмагында үз-үзләрен тотышын күзәтү. Кошларның кардагы эзләрен карау һәм чагыштыру. Кышлаучы кошларгаярдәм итү, аларны атап әйтү.
Балаларның салкында суның бозга, боз сөңгеләренә әверелүе, бозныңһәм карның җылы бүлмәдә эрүе турындагы күзаллауларын киңәйтү.Кышкы күңел ачуларда катнашуга җәлеп итү: таудан чанада шуу, чаңгыдайөрү, кардан әйберләр әвәләп ясау.
Яз. Балаларны ел фасылын танырга һәм атап әйтергә өйрәтү; яз билгеләрен аерып күрсәтү: кояш җылырак яктырта башлады, агачларда бөреләрбүртте, үлән пәйда булды, умырзаялар чәчәк атты, бөҗәкләр пәйда булды.Балаларга яз көне күп кенә бүлмә гөлләренең чәчәк атуы турында сөйләү.

Балаларда язгы чорда җимеш һәм яшелчә бакчаларында башкарыла торган эшләр турында күзаллаулар формалаштыру. Орлыклар чәчүне һәм аларның шытуын күзәтергә өйрәтү. Балаларны яшелчә бакчасындагы һәм чәчәклектәге эшләргә җәлеп итү.

Җәй. Балаларның табигатьтәге җәйге үзгәрешләр турындагы күзаллауларын киңәйтү: чиста зәңгәр күк йөзе, кояш якты яктырта, эсселек, кешеләрҗиңелчә киенгән, кызыналар, су коеналар. Эшчәнлекнең төрле төрләре процессында балаларның ком, су, ташларһәм балчыкның үзлекләре турындагы күзаллауларын киңәйтү.Җәй көне күп кенә җимешләрнең, гөмбәләрнең өлгерүе; хайваннарныңбалалары үсә төшү турындагы белемнәрне ныгыту.

Зурлар төркеме

(5 яшьтән 6 яшькә кадәр)Балаларның табигать турындагы күзаллауларын киңәйтү һәм аларга төгәллек кертү. Күзәтергә өйрәтү, кызыксынучанлык үстерү.Якын-тирәлектәге үсемлекләр: агачлар, куаклыклар һәм үләнчел үсем-лекләр турындагы күзаллауларны ныгыту. «Урман», «болын» һәм «бакча» төшенчәләре белән таныштыру.Бүлмә гөлләре белән таныштыруны дәвам итү.Үсемлекләрне карарга-үстерергә өйрәтү. Үсемлекләрнең вегетатив үрчүысуллары турында сөйләү. Йорт хайваннары, аларның гадәтләре, кешедән бәйле булулары турындагы күзаллауларны киңәйтү.

Балаларны табигать почмагында яшәүчеләрне карарга-тәрбияләргә өйрәтү.Балаларның кыргый хайваннар турындагы күзаллауларын киңәйтү: кайдаяшиләр, ничек азык табалар һәм кышкы йокыга әзерләнәләр (керпе көзгеяфраклар эченә күмелә, аюлар өндә кышлыйлар). Кошлар турындагы күзаллауларны киңәйтү (карлыгач, сыерчык һ.б. мисалында).Балаларда сөйрәлүчеләр (кәлтә, ташбака һ.б.) һәм бөҗәкләр (бал корты,озынборын, чебен һ.б.) турында күзаллаулар булдыру.Ел фасылларының, тәүлек өлешләренең чиратлашуы һәм аларның кайберсыйфатлары турында күзаллаулар формалаштыру.Балаларны туган як табигатенең күптөрлелеге; төрле климатик зоналардагы үсемлекләр һәм хайваннар белән таныштыру.Кешенең үз тормышында судан, комнан, балчыктан һәм ташлардан ничекфайдалануын күрсәтү.Табигать белән таныштыру процессында матур әдәбият, музыка әсәрләрен, халык сынамышларын файдалану.Кешенең табигатьнең бер өлеше булуы, аның табигатьне сакларга һәмякларга тиешлеге турында күзаллаулар формалаштыру.Табигать белән аралашу процессында үз сәламәтлегеңне ныгытырга өйрәтү.Табигать күренешләре арасындагы сәбәп-нәтиҗә бәйләнешләреначыкларга өйрәтү (сезон — үсемлекләр — кешеләр хезмәте).

Терек һәм терек булмаган табигатьнең үзара тәэсир итешүен күрсәтү.Кояшның һәм һаваның кеше, хайваннар һәм үсемлекләр яшәешендә әһәмияте турында сөйләү.Сезонлы күзәтүләр

Көз. Көннең салкынаюы һәм кыскаруының ничек итеп үсемлекләр, хайваннар, кешеләр тормышын үзгәртүе турындагы күзаллауларны ныгыту.Балаларны кайбер хайваннарның ничек итеп кышка әзерләнүләре (бакалар, кәлтәләр, ташбакалар, керпеләр, аюлар йокыга талалар, куяннар төсалыштыралар, кайбер кошлар (казлар, үрдәкләр, торналар) җылы якларга очып китәләр).

Кыш. Балаларның кышкы табигатьнең үзенчәлекләре (салкыннар, туңдырулар, кар явулар, көчле җилләр), шәһәрдә, авылда кешеләр эшчәнлегененңүзенчәлекләре турындагы белемнәрен киңәйтү һәм баету. Табигать күренеше — томан белән таныштыру.

Яз. Балаларның табигатьтәге язгы үзгәрешләр турындагы белемнәренкиңәйтү һәм баету: кар эри, елгалар җәелә, кошлар киләләр (кайталар), үләнһәм чәчәкләр, күләгәле урынга караганда, кояшлы якта тизрәк үсеп чыгалар.Кошларның (ала каргаларның һ.б.) оялавын күзәтү.

Җәй. Җылылыкның, кояш яктысының кешеләр, хайваннар һәм үсемлекләр яшәешенә йогынтысы турындагы күзаллауларны киңәйтү һәм баету(табигать «чәчәк ата», җиләкләр, җимешләр, яшелчәләр күп; җәнлекләр,кошлар һәм аларның балалары өчен азык күп).Ашарга яраклы һәм ашарга яраксыз гөмбәләр турында күзаллаулар булдыру (ашарга яраклылар — майлы гөмбәләр, баллы гөмбәләр, әтәч гөмбәләре һ.б.; ашарга яраксызлар — чебен гөмбәсе, ялган баллы гөмбә һ.б.).

Мәктәпкә әзерлек төркеме

(6 яшьтән 7 яшькә кадәр)

Балаларның агачлар, куаклыклар, үләнчел үсемлекләр; болын, бакча, урман үсемлекләре турындагы белемнәрен киңәйтү һәм аларга төгәллек кертү.Балаларның бүлмә гөлләренең яшәү шартлары турындагы күзаллауларын конкретлаштыру. Аларның вегетатив (чыбыкчадан, яфрактан, мыекчадан) үрчү ысуллары белән таныштыру. Балаларны үсемлекнең торышы

һәмәйләнә-тирәлек шартлары арасындагы бәйләнешләрне ачыкларга өйрәтүнедәвам итү. Дару үләннәре (бака яфрагы, кычыткан һ.б.) турындагы күзаллауларны киңәйтү.Йорт кошлары, кышлаучы һәм күчмә кошлар; йорт хайваннары һәм табигать почмагында яшәүчеләр турындагы белемнәрне киңәйтү һәм системалаштыру.Балаларда кыргый хайваннар һәм аларның әйләнә-тирә мохиткә яраклашу үзенчәлекләре турында тулырак күзаллаулар булдыру.Балаларның имезүчеләр, җир-су хайваннары һәм сөйрәлүчеләр турындагы белемнәрен киңәйтү. Бөҗәкләр турындагы күзаллауларны киңәйтү.

Алар тормышының үзенчәлекләре белән таныштыру (кырмыскалар, балкортлары, шөпшәләр зур гаиләләр булып яшиләр; кырмыскалар — кырмыска ояларында, бал кортлары агач куышларында, умарталарда яшиләр.Җир-су хайваннарының һәм сөйрәлүчеләрнең үз дошманнарыннан саклануларының кайбер формалары белән таныштыру (мәсәлән, тузбаш дошманнарын ысылдап куркыта һ.б.).

Күбәләкләрне (кәбестә күбәләге, кычыткан күбәләге, тавис күзе һ.б.) һәмкоңгызларны (камка, бызылдавык һ.б.) тышкы кыяфәтләреннән аерырга һәмдөрес итеп атап әйтергә өйрәтү. Бөҗәкләрне хәрәкәтләнү ысулы буенча чагыштырырга өйрәтү (очалар, сикерәләр, шуышалар). Туган як белән кызыксынуны үстерү. Авылда яшәүчеләр (игенчеләр, механизаторлар, урманчылар һ.б.) хезмәтенә хөрмәт тәрбияләү.Табигать фасыллары турындагы күзаллауларны гомумиләштерергә һәмсистемалаштыруга өйрәтү.Матдәләрнең каты хәлдән сыек хәлгә һәм киресенчә күчеше турындакүзаллаулар формалаштыру. Табигатьнең бәс, боз яву, томан, яңгыр кебеккүренешләрен күзәтү.

Үзеңнең табигатькә мөнәсәбәтеңне хикәяләү һәм эшчәнлекнең нәтиҗәлетөрләре аша белдерә белүне ныгыту. Табигатьтә бар нәрсәнең үзара бәйләнештә икәнлеген аңлату.Табигать күренешләре арасындагы сәбәп-нәтиҗә бәйләнешләреначыкларга өйрәтү (әгәр бөҗәкләр — үсемлекләрне серкәләндерүчеләрюкка чыкса, үсемлекләрнең орлыклары булмый һ.б.).Балаларны Җирдә кеше тормышының күп очракта әйләнә-тирә мохиткәбәйле булуын аңлауга китерү: чиста һава, су, урман, туфрак кеше тормышын-да һәм сәламәтлегендә уңай яктан чагыла.Табигатьтә үз-үзеңне дөрес тота белүне ныгыту (табигать матурлыгынасоклану, зыян китермичә генә үсемлекләрне һәм хайваннарны күзәтү).Ел фасыллары турында альбом төзү: рәсемнәр, фотосурәтләр, балаларрәсемнәрен һәм хикәяләрен сайлап туплау.Сезонлы күзәтүләр

Көз. Балаларның сентябрьнең көзнең беренче ае булуы турындагы белемнәрен ныгыту. Көз билгеләрен күрергә өйрәтү (суытты; җир туңдыруданкатыланды; күлләвекләр бозланды; яфраклар коела; туфракта сыкы).Куакларны кисүне күрсәтү, ни өчен болай эшләү турында сөйләү. Бакчаүсемлекләрен (настурция, кашкарыйлар) чүлмәкләргә күчереп утыртугаҗәлеп итү.Төрле әйберләр ясау өчен табигый материаллар (орлыклар, күркәләр,имән чикләвекләре, яфраклар) җыярга өйрәтү.

Кыш. Балаларның табигатьтәге сезонлы үзгәрешләр (иң кыска көннәр һәмиң озын төннәр, суык, салкын, бозлавык һ.б.) турындагы күзаллауларын баету.Балаларның игътибарын кайбер агачларда (миләштә, чыршыда һ.б.) җимешләрнең озак саклануына юнәлтү. Моның кошлар өчен азык булуын аңлату.Карның үзлекләрен билгеләргә өйрәтү (салкын, мамыктай йомшак, тарала, ябышучан һ.б.; дымлы авыр кардан корылмалар яхшырак ясала)Балаларны февральдә һава торышы үзгәрүен күрергә өйрәтү (әле кояшяктырта, әле җил исә, әле кар ява, йортларның түбәләре кырыенда боз сөңгеләре барлыкка килә).22 декабрьнең ел эчендәге иң кыска көн булуы турында сөйләү. Кошларөчен солы утыртуга җәлеп итү.

Яз. Мәктәпкәчә яшьтәге балаларның язгы үзгәрешләр турындагы күзаллауларын киңәйтү (кояш ешрак яктырта, умырзаялар чәчәк ата; агачлардагыһәм куаклардагы бөреләр бүртә, бозлар ага башлый; үлән бакалары, гөберле бакалар, кәлтәләр уяна; кошлар оялар кора; кычыткан күбәләкләре очыпчыга; кырмыскалар пәйда була).Термометр белән таныштыру (кайда — күләгәдә яки кояшка караган хәлдә булуга карап, терекөмеш баганасы тиз генә күтәрелергә һәм төшәргәмөмкин).Ничек итеп агачлар һәм куаклар утыртуны, кисүне күзәтү.Табигать почмагындагы үзгәрешләрне күрергә өйрәтү (бүлмә гөлләреяңа яфраклар чыгара башлыйлар, чәчәк аталар һ.б.); бүлмә гөлләрен күчереп, шулай ук чыбыкчадан үрчетү ысулы белән утырту. Балаларны Халыкарахатын-кызлар көненә багышлап чәчәкләр (лаләләр) үстерергә өйрәтү.Балаларны халык сынамышлары белән таныштыру: «Озын боз сөңгеләре — озын язга», «Язда күп пәрәвез очса, җәй эссе булачак» һ.б.

Җәй. Балаларның табигатьтә бара торган үзгәрешләр турындагы күзаллауларын ачыклау (иң озын көннәр һәм иң кыска төннәр, җылы, эссе; коепяуган яңгырлар, яшенле яңгырлар, салават күпере). Җәй көне үсемлекләргәүсү өчен иң уңай шартлар булуны аңлату, ягъни: үсәләр, чәчәк аталар һәмҗимеш бирәләр.Халык сынамышлары: «Яңгырдан соң чыккан салават күпере озак торса —һава бозылуга, тиз юкка чыкса — аяз көнгә», «Кичен озынборыннар куе күчбулып очсалар — җылы булачак», «Баллы гөмбәләр чыкты — җәй бетте»белән таныштыру.22 июньнең җәйге кояш торгынлыгы көне (елның иң озын көне: шул көннән башлап төннәр озая, ә көн кыскара бара) булуы турында сөйләү.Кешеләрнең кырлардагы, җимеш һәм яшелчә бакчаларындагы хезмәтебелән таныштыру. Өлкәннәргә булышу теләге тәрбияләү.

«СӨЙЛӘМ ҮСЕШЕ»белем бирү өлкәсе

Төп максатлар һәм бурычлар

Сөйләм үстерү. Өлкәннәр һәм балалар белән ирекле аралашуны үстерү,тирә-юньдәгеләр белән үзара тәэсир итешүнең конструктив ысулларынаһәм чараларына ия булу.Балаларда сөйләм теленең барлык компонентларын: сөйләмнең грамматик төзелешен, бәйләнешле сөйләмне — аның диалогик һәм монологикформаларын үстерү; сүзлек запасы формалаштыру, сөйләмнең аваз культурасын тәрбияләү.Тәрбияләнүчеләрнең гамәли рәвештә сөйләм нормаларына ия булуы.

Матур әдәбият. Укуга карата кызыксыну һәм мәхәббәт тәрбияләү; әдәбисөйләмне үстерү. Матур әдәбият әсәрләрен тыңлау теләге һәм тыңлый белү, вакыйгаларбарышын күзәтә белү сәләте тәрбияләү.

Психологик-педагогикэш эчтәлеге

Сөйләмүстерү

Уртанчылар төркеме

(4 яшьтән 5 яшькә кадәр)

Үсешкә булышлык итүче сөйләм мохите. Балалар белән бергә алар өченгадәти тирәлек чикләреннән читтәге предметлар, күренешләр, вакыйгалартурындагы сөйләшү.

Балалар сөйләгәнне тыңлау, аларның җавапларына төгәллек кертү,предмет, күренеш, торыш, гамәл үзенчәлеген төгәлрәк чагылдыргансүзләрне әйтеп җибәрү; фикерне логик рәвештә һәм аңлаешлы итеп белдерергә ярдәм итү.Кызыксындыруны үстерүгә булышлык итү.Балаларга яшьтәшләре белән дустанә аралашырга ярдәм итү, дусны ничек итеп шатландырырга, котларга мөмкин булуын, аның гамәлләренә карата ризасызлыкны ничек итеп тыныч кына белдерергә, ничек гафу үтенергәикәнлеген әйтеп тору.

Сүзлек формалаштыру. Якын тирәлек турындагы белемнәрне тирәнәйтү нигезендә балаларның сүз запасын тулыландыру һәм активлаштыру. Үзтәҗрибәләре аша таныш булмаган предметлар, күренешләр, вакыйгалар турындагы күзаллауларын киңәйтү.Сөйләмдә предметлар, аларның өлешләре, алар эшләнгән материалларның атамаларын куллануны активлаштыру.Сөйләмдә иң күп кулланылучы сыйфатларны, фигыльләрне, рәвешләрне,бәйлекләрне файдаланырга өйрәтү.Балалар сүзлегенә һөнәрләрне белдерүче исемнәрне, хезмәт гамәлләренсыйфатлаучы фигыльләрне кертү.Балаларны предметның урынын (сулда, уңда, янәшә, янында, арасында),тәүлек вакытын ачыкларга һәм билгеләргә, аларны әйтә белергә өйрәтүнедәвам итү. Балалар тарафыннан еш кулланылучы күрсәтү алмашлыкларынһәм рәвешләрне (тегендә, шунда, шундый, шушы, бу) төгәлрәк мәгънәлесүзләр белән алыштырырга булышу; антоним сүзләр куллану (чиста —пычрак, якты — караңгы).

Гомумиләштерүче мәгънәле исемнәр кулланырга өйрәтү (йорт җиһазлары, яшелчәләр, хайваннар һ.б.).

Сөйләмнең аваз культурасы. Сузык һәм тартык авазларны дөрес әйтүненыгыту, сызгырулы, чыжылдаучы һәм сонор (р, л) авазларны әйтергә өйрәнү.Артикуляция аппаратын үстерү. Дикция өстендә эшләүне дәвам итү: сүзләрне һәм сүзтезмәләрне ачыкитеп әйтүне камилләштерү. Фонематик ишетү сәләтен үстерү: билгеле бер авазга башланучы сүзләрне яңгырашлары буенча аерырга һәм әйтергә өйрәтү.Сөйләмнең интонация тәэсирен камилләштерү.

Сөйләмнең грамматик төзелеше. Балаларда җөмләдә сүзләрне яраштыру, сөйләмдә бәйлекләрне дөрес куллана белү сәләте формалаштыруныдәвам итү, хайваннарның балаларын белдерүче исемнәрнең күплек сан формасын ясау (аналогия буенча), бу исемнәрне баш һәм төшем килешләрендәкуллану (төлке балалары — төлке балаларын, аю балалары — аю

балаларын);исемнәрнең иялек килешендәге күплек сан формасын дөрес куллану (чәнечкеләрнең, алмаларның, туфлиләрнең).
Татар телендә кайбер парлы әгъзалар (күзләр, куллар, аяклар) турындаберлек сандагыча сөйләшү тәртибе белән таныштыру: «күзем йомыла», «кулым тунды», «аягым арыды» һ.б.Яшәешнең бишенче елы өчен хас сүзләр иҗат итү күренешен хуплау,әдәпле генә итеп сүзнең гомуми кабул ителгән үрнәген әйтеп җибәрү.Балаларда сөйләмдә тезмә кушма һәм иярченле кушма җөмләләрнең иңгади төрләрен актив куллану теләге тудыру.
Бәйләнешле сөйләм. Диалогик сөйләмне камилләштерү: әңгәмәдә катнашырга, тыңлаучылар өчен аңлаешлы итеп сорауларга җаваплар, сорауларбирергә өйрәтү.Балаларны сөйли белергә өйрәтү: предметны, картинаны тасвирлау, таратылган дидактик материалны кулланып, бала үзе ясаган картина (күренеш)буенча хикәя төзергә өйрәтү.Балалар белән әкиятләрдән иң тәэсирле һәм хәрәкәткә бай өзекләрнесөйләп күрсәтү буенча күнегүләр уздыру.
Зурлар төркеме
(5 яшьтән 6 яшькә кадәр)
Үсешкә булышлык итүче сөйләм мохите. Аралашу чарасы буларак сөйләмне үстерүне дәвам итү. Балаларның әйләнә-тирә дөньяның күптөрлелеге турындагы күзаллауларны үстерү. Карау өчен халык кәсепчелеге эшләнмәләрен, мини-коллекцияләр (открыткалар, маркалар, акчалар, билгеле берматериалдан эшләнгән уенчыклар җыелмалары), иллюстрацияле китаплар(шул исәптән төрле рәссамнарның рәсемнәре белән бизәлгән таныш әкиятләр), туган якның, Мәскәүнең истәлекле урыннары төшерелгән открыткалар, фотосурәтләр, картиналар (шул исәптән революциягә кадәрге Россиятормышы чагылдырылганнары) репродукцияләрен тәкъдим итү.Баланың алган төрле тәэсирләрен педагог һәм башка балалар беләнуртаклашу омтылышларын хуплау, алынган мәгълүмат чыганагын ачыклау(телетапшыру, якыннарының сөйләгәннәре, күргәзмәдә булу, балалар спектаклен карау һ.б.).Көндәлек тормышта, уеннарда балаларга итагатьлелек белдерү формаларын (кичерүне үтенү, гафу үтенү, рәхмәт белдерү, комплимент әйтү) җиткерү.Балаларны бәхәсле мәсьәләләрне һәм низагларны сөйләм ярдәмендә:ышандыру, дәлилләү, аңлату юлы белән хәл итәргә өйрәтү.
Сүзлек формалаштыру. Балаларның сөйләм телен көнкүреш тирәлегепредметларын белдерүче исемнәр; предметларның үзлекләрен тасвирлаучы сыйфатлар; кешеләрнең үзара, хезмәткә карата мөнәсәбәтләрен белдерүче рәвешләр белән баету.Сыйфатка туры килгән исемнәр (ак — кар, шикәр, акбур), охшаш мәгънәле сүзләр (шаян — наян — шук), капма-каршы мәгънәле сүзләр (көчсез — көчле, болытлы — кояшлы) табарга өйрәтү.Балаларда сөйләмдә сүзләрне мәгънәләренә төгәл туры китереп кулланырга ярдәм итү.
Сөйләмнең аваз культурасы. Авазларны дөрес, ачык итеп әйтүне ныгыту.Артикуляция һәм яңгыраш буенча охшаш с – з, с – ц, ш – ж, ч –ц, с – ш, ж – з,л – р авазларын ишетү буенча аерырга һәм ачык итеп әйтергә өйрәтү.Фонематик ишетү сәләтен үстерүне дәвам итү. Сүздә авазның урынын(башта, уртада, ахырда) билгеләргә өйрәтү.Сөйләмнең интонация тәэсирен үзләштерү.
Сөйләмнең грамматик төзелеше. Җөмләләрдә сүзләрне: исемнәрне —саннар (биш груша, өч бала) һәм сыйфатларны исемнәр (яшел бака) беләнəраштыру сәләтен камилләштерү. Балаларга сүздә басымның дөрес куелмавын, тартыклар чиратлашуындагы хатаны күрергә ярдәм итү, аны мөстәкыйльрәвештә төзәтү мөмкинлеге бирү.Сүзләр ясалуның төрле ысуллары белән таныштыру (шикәр савыты, аяккиеме; майлы; кульяулык; тәрбияче, укытучы, төзүче).Тамырдаш сүзләр ясалышы буенча күнекмәләр үткәрү (аш — ашамлык — ашлык — ашау; баш — башлык — башлангыч — башта; чәчү — чәчүлек — чәчкеч).Балаларга күплек сандагы исемнәрне баш килештә һәм төшем килешендә; боерык фигыльләрне; сыйфатларны һәм рәвешләрне чагыштырудәрәҗәсендә; төрләнмәүче исемнәрне дөрес кулланырга булышу.Үрнәк буенча гади һәм кушма җөмләләр төзергә өйрәтү.Туры һәм кыек сөйләмнәрне куллана белү күнекмәләрен камилләштерү.
Бәйләнешле сөйләм. Әңгәмәне дәвам иттерү сәләтен үстерү.Сөйләмнең диалог формасын камилләштерү. Үз фикерен, иптәшенең җавабы белән килешү яки килешмәүне белдерү омтылышларын хуплау.Сөйләмнең монолог формасын үстерү.Зур булмаган әкиятләрне, хикәяләрне бәйләнешле, эзлекле һәм тәэсирлеитеп кабат сөйләргә өйрәтү.Предмет, сюжетлы картинаның эчтәлеге турында сөйләргә (план һәм үрнәк буенча), вакыйга эзлекле рәвештә үстерелгән рәсемнәр буенча хикәятөзергә өйрәтү.Баланың үз тәҗрибәсендәге вакыйгаларга

нигезләнеп хикәяләр төзү,экиятләрнең ахырын үзенчә уйлап чыгару сәләтен үстерү.Тәрбияче тәкъдим иткән темага иҗади характердагы кечерәк хикәяләртөзү сәләтен формалаштыру.
Мәктәпкә әзерлек төркеме(6 яшьтән 7 яшькә кадәр)
Үсешкә булышлык итүче сөйләм мохите. Балаларны — булачак укучыларны яңа белемнәр алу максатында инициатива күрсәтергә өйрәтү.Аралашу чарасы буларак сөйләмне камилләштерү. Балаларның үз күзләре белән нәрсә күрергә теләүләрен, нәрсә турындабелергә теләүләрен, нинди өстәл уеннары һәм интеллектуаль уеннар уйнарга өйрәнергә теләүләрен, кайсы мультфильмнарны кабат һәм ни өчен карарга теләүләрен, нинди хикәяләрне (нәрсә турындагы) тыңлауга өстенлекбирүләрен һ.б. ачыклау.Балаларның тәҗрибәсенә таянып һәм аларның теләкләрен исәпкә алып,мөстәкыйль рәвештә аңга кабул итү, алга таба тәрбияче һәм яшьтәшләребелән уртага салып тикшерү өчен күрсәтмә материаллар сайлап алу.Балаларның әйткәннәренә төгәллек кертү, аларга объектны, хәлне төгәлрәк тасвирларга булышу; фаразлар әйтергә һәм фикерләрен тирәлектәгеләр өчен аңлаешлы бәян итәргә өйрәтү.Үз фикереңне яклый белү сәләте формалаштыруны дәвам итү.
Сөйләм этикеты формаларын үзләштерергә ярдәм итү.Кызыклы фактлар һәм вакыйгалар турында балаларга эчтәлекле, тәэсирле итеп сөйләүне дәвам итү.Балаларны фикерләү мөстәкыйльлегенә өйрәтү.
Сүзлек формалаштыру. Балаларның көнкүреш, табигать һәм җәмгыятькәкагылышлы сүз запасын баету эшен дәвам итү.Балаларда сүзнең мәгънәсе белән кызыксыну теләге уяту.Төрле сүз төркемнәрен мәгънәләренә һәм фикерне җиткерү максатынатөгәл туры китереп куллана белү сәләтен камилләштерү.Балаларга телнең сәнгатьле чараларын үзләштерергә ярдәм итү.
Сүзнең аваз культурасы. Ишетү һәм әйтелеш буенча туган телнең барлыкавазларын аера белүне камилләштерү. Дикцияне камилләштерү: балаларнысүзләрне һәм сүзтезмәләрне табигый интонацияләр белән аңлаешлы һәмачык әйтергә өйрәтү.Фонематик ишетү сәләтен камилләштерү: билгеле бер аваз кергән сүзнеаерып әйтергә, җөмләдә бу аваз булган сүзне табарга, сүздә авазның урынын билгеләргә өйрәтүСөйләмнең интонация тәэсирен камилләштерү.
Сүзнең грамматик төзелеше. Балаларны җөмләдә сүзләрне яраштыругаөйрәтүне дәвам итү. Тамырдаш сүзләр (үрнәк буенча), исемнәр, фигыльләр, чагыштыру һәмартыклык дәрәҗәләрендә сыйфатлар ясый белүне камилләштерү. Иярченле кушма җөмләләрне дөрес төзергә, аларның өлешләрен бәйләү өчен телчаралары (өчен, дип, вакытта, чөнки, әгәр, әгәр дә һ.б.) кулланырга булышу.
Бәйләнешле сөйләм. Сөйләмнең диалог һәм монолог формаларын камилләштерүне дәвам итү. Тәрбияче һәм бала, балалар арасында диалог алып бара белү сәләтенформалаштыру; дустанә һәм әдәпле әңгәмәдәшләр булырга өйрәтү, сөйләшеп аралашу культурасы тәрбияләү.Әдәби текстларның эчтәлеген тулы һәм сәнгатьле итеп сөйләп бирергә,аларны уйнап күрсәтергә өйрәтүне дәвам итү.
Предметлар турында, картинаның эчтәлеге турында, вакыйга эзлеклерәвештә сурәтләнгән рәсемнәр буенча хикәяләр төзи белү сәләтен камилләштерү. Хикәянең планын төзергә һәм шул планнан чыкмаска ярдәм итү.Үз тәҗрибәңә нигезләнеп хикәяләр төзи белү сәләте үстерү.Бирелгән темага кыска әкиятләр иҗат итү сәләтен камилләштерүнедәвам итү.
Укырга-язарга өйрәтүгә әзерләү. Җөмлә турында күзаллаулар булдыру(грамматик билгеләмәдән башка).Җөмләләр төзү, гади җөмләләрне (теркәгечләрдән һәм бәйлекләрдәнбашка), эзлеклелекне күрсәтеп, сүзләргә бүлү буенча күнекмәләр уздыру.Балаларны ачык иҗекләрдән торган ике иҗекле һәм өч иҗекле сүзләрне(без-дә, ча-на, бә-рәң-ге, ма-ши-на) өлешләргә бүләргә өйрәтү.
Иҗекләрдән сүзләр төзергә өйрәтү (телдән).Гади сүзләрдә авазлар чиратлашуын аерырга өйрәтү.

Матур әдәбияткатарту

Уртанчылар төркеме
(4 яшьтән 5 яшькә кадәр)Балаларны әкиятләр, хикәяләр, шигырьләр тыңларга өйрәтүне дәвам итү; кечерәк һәм гади эчтәлекле санамышларны истә калдыру. Төрле алымнардан һәм педагогик ситуацияләрдән файдаланып, аларга әсәрнең эчтәлеген дөрес кабул итәргә, геройларның кичерешләрен уртаклашырга булышу.Әсәргә карата шәхси мөнәсәбәт булдыруга булышлык итеп, бала соравыбуенча әкияттән, хикәядән, шигырьдән аңа ошаган өзекне уку.Әдәби әсәрдә

сүзгә карата игътибар һәм кызыксыну саклау.Китапка карата кызыксыну формалаштыру эшен дәвам итү. Балалар игътибарына таныш әсәрләрнең иллюстрацияле басмаларын тәкъдим итү. Китаптагы рәсемнәрнең мөһим булуын аңлату; китаптагы иллюстрацияләрнеигътибар белән карап күп кенә кызыклы нәрсәләр турында белергә мөмкинбулуын күрсәтү. Ю. Васнецов, Е. Рачев, Е. Чарушин тарафыннан бизәлгән китаплар белән таныштыру.

Зурлар төркеме

(5 яшьтән 6 яшькә кадәр)Балаларның матур әдәбиятка карата кызыксынуын үстерүне дәвам итү.

Әкиятләрне, хикәяләрне, шигырьләрне игътибар һәм кызыксыну беләнтыңларга; санамышларны, тизәйткечләрне, табышмакларны истә калдырырга өйрәтү. Зур күләмле әсәрләрне укуга (бүлекләп) карата кызыксынутәрбияләү.Әдәби әсәрләргә карата эмоциональ мөнәсәбәт формалаштыруга булышлык итү.Балда әдәби персонажның конкрет гамәлен ничек кабул итүе турындасөйләү теләге тудыру. Балаларга әсәр геройларының үз-үзләрен тотышының яшерен мотивларын аңларга ярдәм итү.Әкиятләрнең, хикәяләрнең, шигырьләрнең балаларга аңлаешлы жанрүзенчәлекләрен аңлатуны дәвам итү (укылган әсәргә таянып).Нәфис сүзгә карата игътибарлылык тәрбияләү; аеруча ачык, истә калырлык тасвирлаулар, чагыштырулар, эпитетлар булган өзекләрне уку. Балаларны шигъри текстның ритмын һәм аһәңлелеген күңел биреп тыңларга өйрәтү.

Шигырьләрне сәнгатьле итеп, табигый интонацияләр белән укырга, текстны рольләргә бүлеп укуда, сәхнәләштерүләрдә катнашырга булышлык итү.Китаплар белән таныштыруны дәвам итү. Балаларның игътибарын китапның бизәлешенә, иллюстрацияләргә юнәлтү. Төрле рәссамнарның бер үкәсәргә ясалган иллюстрацияләрен чагыштыру. Балаларның кайсыларынаөстенлек бирүләрен ачыклау.

Мәктәпкә әзерлек төркеме

(6 яшьтән 7 яшькә кадәр)Балаларның матур әдәбиятка карата кызыксынуын үстерүне дәвам итү.

Әдәби багажны әкиятләр, хикәяләр, шигырьләр, табышмаклар, санамышлар,тизәйткечләр белән тулыландыру.Китап геройларының хәленә керергә, аларның кичерешләренуртаклашырга, үзен яраткан персонажы белән тәңгәлләштерергә сәләтлеукучы тәрбияләү. Балаларда юмор хисе үстерү.

Балаларның игътибарын тәэсир итү чараларына (образлы сүзләр һәмгыйбарәләр, эпитетлар, чагыштырулар); әсәр теленең матурлыгын һәм сәнгатьлелеген тоярга булышу; шигъри сүзгә карата игътибарлылык тәрбияләү.Шигырь сөйләгәндә, тамашада катнашканда балаларның сәнгатьле сөйләм күнекмәләрен камилләштерүне дәвам итү (башкаруның эмоциональлеге, үз-үзеңне тотуның табигыйлеге, интонация, ишарә, мимика белән әдәбигыйбарә эчтәлегенә карата үз мөнәсәбәтеңне белдерә белү сәләте).Балаларга төрле әдәби жанрлар — әкият, хикәя, шигырь арасындагы төпаермаларны аңлатырга ярдәм итү.Балаларны танылган рәссамнарның иллюстрацияләре белән таныштыруны дәвам итү.

«СӘНГАТИ-ЭСТЕТИК ҮСЕШ»белем бирү өлкәсе

«Сәнгати-эстетик үсеш сәнгать (сүз-тел сәнгате, музыкаль, сынлы сәнгать) әсәрләрен, табигать дөньясын кыйммәт-мәгънә ягыннан кабул итү һәмаңлау алшартлары үсешен; әйләнә-тирә дөньяга карата эстетик мөнәсәбәтбарлыкка килүне; сәнгать төрләре турында элементар күзаллаулар формалашуны; музыканы, матур әдәбиятны, фольклорны аңга кабул итүне; әдәбиәсәрләр персонажларының кичерешләрен уртаклашуны стимуллаштыруны;балаларның мөстәкыйль иҗади (сурәтләү, конструкцияләү-модельләү, музыкаль һ.б.) эшчәнлеген гамәлгә ашыруны күздә тота»

Төп максатларҺәм бурычлар

Әйләнә-тирә чынбарлыкның эстетик ягына карата кызыксынучанлык, әйләнә-тирә дөньяпредметларына һәм күренешләренә, сәнгать әсәрләренәкарата эстетик мөнәсәбәт формалаштыру; нәфис-иҗади эшчәнлеккә каратакызыксынучанлык тәрбияләү.Балаларның эстетик хисләрен, сәнгати кабул итүен, образлы күзаллауларын, хыялларын, иҗади сәләтләрен үстерү.

Балалар иҗатын, мөстәкыйль иҗади (сурәтләү, конструкцияләү-модельләү, музыкаль һ.б.) эшчәнлеккә карата кызыксынуны үстерү; балаларның үз-үзләрен күрсәтү ихтыяҗын канәгатьләндерү.

Сәнгатькә тарту. Әдәби һәм музыкаль әсәрләрне, әйләнә-тирә дөньяның,сәнгать әсәренең матурлыгын эмоциональ бәяләүне үстерү.Илебез һәм чит илләр сәнгатенең иң яхшы үрнәкләре белән таныштыруаша балаларны халык сәнгатенә һәм профессиональ сәнгатькә (сүз-тел, музыкаль, сынлы сәнгать, театр сәнгатенә, архитектурага) тарту; сәнгать әсәрләренең эчтәлеген аңлый белү сәләте тәрбияләү.Сәнгатьнең төрләре һәм жанрлары, сәнгатьнең төрле төрләрендәге тәэсир итү чаралары турында элементар күзаллаулар формалаштыру.
Сурәтләү эшчәнлеге. Сурәтләү эшчәнлегенең төрле төрләренә карата кызыксынуны үстерү; рәсем ясау, әвәләү, аппликация, гамәли иҗат күнекмәләрен камилләштерү.Сынлы сәнгать әсәрләре белән танышканда эмоциональ тоемлый белүсыйфатын тәрбияләү.Коллектив эшләр башкарганда яшьтәшләре белән бергәләп эшләү теләгеһәм эшли белү сыйфаты тәрбияләү.
Конструкцияләү-модельләү эшчәнлеге. Конструкцияләүгә тарту; конструкцияләү эшчәнлегенә карата кызыксынуны үстерү, конструкторларныңтөрле төрләре белән таныштыру.
Коллектив эшләү, үз эшләнмәләреңне гомуми ният кысаларында берләштерү, эшнең кайсы өлешен кем башкарачагы турында сүз куеша белүсыйфаты тәрбияләү.
Музыкаль эшчәнлек. Музыкаль сәнгатькә тарту; музыка сәнгатенкыйммәт-мәгънә ягыннан кабул итү һәм аңлау алшартларын үстерү; музыкаль культура нигезләрен формалаштыру, элементар музыкаль төшенчәләр,жанрлар белән таныштыру; музыка әсәрләре белән танышканда эмоциональ тоемлый белү сыйфатын тәрбияләү.Музыкаль эшчәнлек өчен зарур сыйфатлар: шигъри һәм музыкаль тоем,ритм хисен, музыкаль хәтерне үстерү; җыр зәвыгы, музыкаль зәвык формалаштыру.Музыкаль-сәнгати эшчәнлеккә карата кызыксыну тәрбияләү, эшчәнлекнең бу төрендәге күнекмәләрне камилләштерү.Балалар музыкаль-нәфис иҗатын үстерү, балаларның мөстәкыйль иҗадиэшчәнлеген гамәлгә ашыру; үз-үзләрен күрсәтү ихтыяҗын канәгатьләндерү.

Психологик-педагогикэш эчтәлеге

Сәнгатькә тарту.Уртанчылар төркеме

(4 яшьтән 5 яшькә кадәр)Балаларда сәнгатькә тартылуны, сәнгатькә карата кызыксынуны үстерү.

Халык сәнгате һәм декоратив-гамәли сәнгать әсәрләрен караганда, музыкаль фольклор әсәрләрен тыңлаганда эстетик хисләр, эмоцияләр чагылышын хуплау.Балаларны артист, рәссам, композитор һөнәрләре белән таныштыру.Табигатьтәге, әйләнә-тирәдәге предметларны һәм күренешләрне тануһәм әдәбият, музыка, сынлы сәнгатьтәге сәнгати образлар белән атау теләгетудыру.
Сәнгать жанрларын һәм төрләрен аерырга өйрәтү: шигырьләр, проза,табышмаклар (әдәбият), җырлар, биюләр, музыка, картина (репродукция),скульптура (сынлы сәнгать), бина һәм корылма (архитектура).
Төп тәэсир итү чараларын (төс, форма, зурлык, ритм, хәрәкәт, ишарә, аваз(тавыш)) аерырга һәм әйтә белергә, шулай ук сурәтләү, музыкаль, конструкцияләү эшчәнлегендә үз нәфис образларын тудырырга өйрәтү.Балаларны архитектура белән таныштыру. Алар яшәгән йортларның (балалар бакчасы, мәктәп, башка биналар) архитектура корылмалары икәнлеге; йортларның форма, биеклек, озынлык, катлар һәм подъездлары исәбе,тәрәзә рәвешләре һ.б. буенча төрле булуы турында карашлар формалаштыру.Балалар бакчасы тирәсендә урнашкан төрле корылмаларга (бала һәманың дуслары яшәгән йортлар, мәктәп, кинотеатр) карата кызыксыну уяту.Балаларның игътибарын төрле биналарның охшашлыгына һәм аерымлыкларына җәлеп итү, мөстәкыйль рәвештә бинаның өлешләрен, аның үзенчәлекләрен аера белүне хуплау. Форма һәм төзелеш буенча охшаш биналарда аерымлыклар (ишекләр, тәрәзәләр һәм башка өлешләрнең формасы һәмзурлыгы) күрә белүне ныгыту.Балаларның рәсемнәрдә, аппликацияләрдә чынбарлыктагы һәм экиятикорылмаларны сурәтләү омтылышын хуплау.Музейга баруны оештыру (әти-әниләр белән бергә), музейның төре, вазифасы турында сөйләү.Курчак театрына, күргәзмәләргә йөрүгә карата кызыксынуны үстерү.Балаларның китап, китап иллюстрациясе турындагы белемнәрен ныгыту. Язучылар һәм шагыйрьләр тарафыннан иҗат ителгән китапларны саклаучүзәге буларак, китапханә белән таныштыру.Халык иҗаты әсәрләре (мәзәкләр, әкиятләр, табышмаклар, җырлар, әйлән-бәйлән, мөрәҗәгать-такмаклар, халык гамәли-бизәлеш сәнгате эшләнмәләре) белән таныштыру.Сәнгать әсәрләренә карата сакчыл мөнәсәбәт тәрбияләү.
Зурлар төркеме

(5 яшьтән 6 яшькә кадәр)Музыкага, сынлы сәнгатькә, әдәбиятка, халык сәнгатенә карата кызыксыну формалаштыруны дәвам итү.Эстетик хисләр, эмоцияләр, эстетик зәвык, сәнгать әсәрләрен эстетик кабул итүне үстерү, сәнгать әсәрләренең тәэсир итү чараларын аера белүнеформалаштыру. Сәнгати образны аны сәнгатьнең төрле төрләрендә характерлаучы тәэсир итү чаралары белән тиңләштерергә, мөстәкыйль сәнгатьэшчәнлеге өчен материал һәм әсбаплар сайларга өйрәтү.Сәнгать әсәрләрен сәнгать төрләре (әдәбият, музыка, сынлы сәнгать,архитектура, театр) буенча аерып исемләү, төркемләштерә белүне формалаштыру. Сынлы сәнгать һәм музыка сәнгате жанрлары белән таныштыруны дәвам итү. Үзеңнең сурәтләү, музыкаль, театральләштерелгән эшчәнлегеңдә сәнгатьнең төрле төрләренең тәэсир итү чараларын аера һәм куланабелүне формалаштыру, сәнгати эшчәнлекнең төрле төрләре өчен кирәклематериалларны атау.Сынлы сәнгатьнең төрле әсәрләре (И. Шишкин, И. Левитан, В. Серов,И. Грабарь, П. Кончаловский һ.б.) һәм рәссамнарның туган як табигатенсурәтләгән картиналары белән таныштыру. Графика (аның тәэсир итү чаралары) турындагы күзаллауларны киңәйтү. Балалар китапларын иллюстрацияләгән рәссамнар (Ю. Васнецов, Е. Рачев, Е. Чарушин, И. Билибин һ.б.) иҗаты
белән таныштыру.Архитектура белән таныштыруны дәвам итү. Төрле максатлардагы биналар — торак йортлар, кибетләр, театрлар, кинотеатрлар һ.б. булу турындагыбелемнәрне ныгыту. Балаларның игътибарын бер төрле максаттагы архитектура корылмаларының охшашлыкларына һәм аерымлыкларына юнәлтү:форма, пропорцияләр (биеклек, озынлык, бизәкләр — декор һ.б.). Мәктәпкәчә яшьтәге балаларны бина конструкциясенең аның нинди максат белән төзелүенә: торак, йорт, театр, храм һ.б. төшендерү.Күзәтүчәнлекне үстерү, биналарны игътибар белән карарга, аларга хасүзенчәлекләрне, пропорцияләренең, конструкцияләренең, бизәлеш детальләренең төрлелеген күрергә өйрәтү.Әдәби әсәрләрне, әкиятләрне укыганда балаларның игътибарын әкиятиөйләрнең (теремкәй, бияләй, тавык аякларындагы йорт), сарайларның тасвирлануына юнәлтү.«Халык сәнгате», «халык сәнгате төрләре һәм жанрлары» төшенчәләребелән таныштыру. Балаларның халык сәнгате, фольклор, музыка һәм халыкнәфис кәсепчелеге турындагы күзаллауларын киңәйтү.Балаларда сәнгать әсәрләренә карата ихтирамлы мөнәсәбәт формалаштыру.

Мәктәпкә әзерлек төркеме

(6 яшьтән 7 яшькә кадәр)Эстетик кабул итүне, ритмны тоемлауны, сәнгати зәвыкны, тирәлеккә, сәнгатькә һәм нәфис эшчәнлеккә карата эстетик мөнәсәбәтне үстерү.Классик сәнгатькә һәм халык сәнгатенә (музыкага, сынлы сәнгатькә, әдәбиятка, архитектурага) карата кызыксыну формалаштыру.

Сәнгати культура нигезләрен формалаштыру. Сәнгатькә карата кызыксыну үстерү. Иҗади эшчәнлек төре буларак сәнгать, аның төрләре (гамәли-бизәлеш, сынлы сәнгать, әдәбият, музыка, архитектура, театр, бию, кино,цирк) турындагы белемнәрне ныгыту.Балаларның сынлы сәнгать турындагы белемнәрен киңәйтү, сынлы сәнгать әсәрләрен сәнгати кабул итүне үстерү. Балаларны нәкыш сәнгате әсәрләре белән таныштыруны дәвам итү: И. Шишкин («Арыш кыры», «Нарат урманында иртә»), И. Левитан («Алтын көз», «Март», «Яз. Зур су»), А. Саврасов(«Каргалар кайтты»), А. Пластов («Көн уртасы», «Җәй», «Печән өсте»), В. Васнецов («Аленушка», «Баһадирлар», «Патша улы Иван Соры бүре өстендә») һ.б.Образлы тәэсир итү чараларын (форма, пропорцияләр, төс, характерлы детальләр, позалар, хәрәкәтләр һ.б.) аерып күрсәтеп, кече формалыскульптура турындагы күзаллауларны баету.Балалар китапларын иллюстрацияләнгән рәссамнар (И. Билибин,Ю. Васнецов, В. Конашевич, В. Лебедев, Т. Маврина, Е. Чарушин) иҗаты белəнтаныштыруны дәвам итү.Халык гамәли-бизәлеш сәнгате (Гжель, Хохлома, Жостово, Мезеньбизәкләре), керамик эшләнмәләр, халык уенчыклары белән таныштыруныдәвам итү.Балаларны архитектура белән таныштыруны дәвам итү, биналарның төрле максатларда (торак йортлар, кибетләр, кинотеатрлар, балалар бакчалары,мәктәпләр һ.б.) булуы турындагы белемнәрне баету.Бер төрле максаттагы архитектура корылмаларының охшашлыкларын һәм аерымлыкларын аера белүне үстерү. Конструкциянең бер төрлеөлешләрен һәм детальләрнең үзенчәлекләрен аера белүне формалаштыру.Храм архитектурасы үзенчәлекләре белән таныштыру: гөмбәз, аркалар,бина әйләнәсе буенча арка поясы, барабан (гөмбәз астындагы түгәрәк өлеш)
һ.б. Архитектура белән балалар яшәгән җирлекнең төбәк үзенчәлекләренәтаянып таныштыру. Балаларга, сәнгатьнең һәр төрендәге кебек, архитектурада да бөтен дөньяга танылган ядкярләр:

Россиядә — Кремль, ВасилийБлаженный соборы, Кышкы сарай, Исаакий соборы, Петергоф, Алтын бөжраядкярләре һ.б. булуы — аларның һәр шәһәрдә дә барлыгы турында сөйләү. Балаларның сәнгати эшчәнлектә архитектура корылмалары, әкияти корылма образларын чагылдыра белүен үстерү. Корылмаларның детальләрен(тәрәзә һәм ишек йөзлекләре, түбә контуры буенча челтәр кәрниз) сурәтләүомтылышын хуплау.Балаларның иҗади эшчәнлек, аның үзенчәлекләре турындагы күзаллауларын киңәйтү; сәнгати эшчәнлек төрләрен, сәнгать эшлеклеләреһөнәрләрен (рәссам, композитор, артист, биюче, җырчы, пианинодауйнаучы, скрипкачы, режиссер, театр директоры, архитектор һ.б.) белүенформалаштыру.Эстетик хисләрен, эмоцияләрен, кичерешләрен; эшчәнлекнең төрле төрләрендә мөстәкыйль рәвештә нәфис образлар тудыру күнекмәләрен үстерү.
Сәнгати эшчәнлек өчен кешенең сизү органнарының әһәмияте турында күзаллаулар формалаштыру, сизү органнарын сәнгать төрләре белән тиңләштерә белүне (музыканы тыңлыйлар, картиналарны карыйлар, шигырьләрне укыйлар һәм тыңлыйлар һ.б.) формалаштыру.Сәнгать тарихы һәм сәнгать төрләре белән таныштыру; халык сәнгатенһәм профессиональ сәнгатьне аера белүне формалаштыру. Күргәзмәләргә,театрга, музейга, циркка баруны оештыру (әти-әниләр белән бергә).
Халык сәнгатенең, нәфис кәсепчелекнең төрлелеге турындагы күзаллауларны киңәйтү (материалларның төрле төрләре, илнең һәм дөньяның төрлетөбәкләре).Туган як сәнгатенә карата кызыксыну; сәнгать әсәрләренә карата мәхәббәт һәм сакчыл мөнәсәбәт тәрбияләү.Балаларның үз теләкләре белән һәм өлкән кеше җитәкчелегендә сәнгатиэшчәнлектә актив катнашуларын хуплау.

Сурәтләүэшчәнлеге.

Уртанчылар төркеме
(4 яшьтән 5 яшькә кадәр)Балаларның сынлы сәнгатькә карата кызыксынуын үстерүне дәвам итү.
Рәсем ясау, әвәләп ясау, кисеп алу һәм ябыштыру тәкъдимнәрен эмоциональ яктан уңай кабул итү булдыру.Эстетик кабул итү, образлы күзаллаулар, хыял, эстетик хисләр, сәнгатииҗат сәләтләре үстерүне дәвам итү.Предметларны җентекләп карый һәм өйрәнү (шул исәптән кулларярдәмендә дә) күнекмәләре формалаштыруны дәвам итү.Иҗади үсеш нигезе буларак, балаларның сынлы сәнгать турындагы күзаллауларын баету (балалар әдәбияты әсәрләренә иллюстрацияләр, нәкышсәнгате әсәрләре репродукцияләре, халык бизәлеш сәнгате, кече формалыскульптура һ.б.). Рәсем ясау, әвәләп ясау, аппликациягә хас тәэсир итү чараларын аерырга һәм кулланырга өйрәтү.
Рәсем ясауда, әвәләп ясауда, аппликациядә коллектив әсәрләр иҗат итүкүнекмәләре формалаштыруны дәвам итү.Рәсем ясаганда дөрес утыру: бөкрәймәү, өстәл өстенә, мольбертка табабик түбән иелмәү; үзеңне киеренке тотмыйча, иркен утыру күнекмәләренныгыту. Балаларны пөхтәлеккә: үз эш урынын тәртиптә тотуга, эш беткәч барысын да өстәлдән җыеп алуга өйрәтү. Башка балаларның эшләрен бәяләгәндә дусларча киң күңеллелек күрсәтергә өйрәтү.
Рәсем ясау. Балаларда аерым предметларны ясау, бер үк предметларныкабатлап (аумас курчаклар саф һавада йөриләр, кышын безнең участоктагыагачлар, чебиләр үләндә йөриләр) һәм алар янына башкаларын өстәп (кояш,кар ява һ.б.) сюжетлы композицияләр төзи белү сәләте формалаштыруныдәвам итү.Предметларның формасы (түгәрәк, овал, квадрат, турыпочмаклык рәвешендә, өч почмаклы), өлешләрнең зурлыгы, урыны турында күзаллауларформалаштыру һәм ныгыту.
Сюжетны чагылдырганда, балаларга сурәтләрне кәгазь битенә вакыйгаэчтәлегенә һәм вакыйгага кертелгән объектларга туры китереп урнаштырырга ярдәм итү. Балаларның игътибарын предметларның зурлык буенчачагыштырмаларына юнәлтү: агач биек, куак агачтан тәбәнәгрәк, чәчәкләркуактан тәбәнәгрәк.Балаларның тирәлектәге предметларның һәм табигать объектларыныңтөсләре һәм төсмерләре турындагы күзаллауларын ныгытуны һәм баетуныдәвам итү. Инде билгеле төсләргә һәм төсмерләргә яңаларын өстәү (коңгырт, кызгылт-сары, сыек яшел); бу төсләрне ничек табу мөмкинлеге турындакүзаллау формалаштыру.Тиешле төсләрне һәм төсмерләрне табу өчен буяуларны кушарга өйрәтү.Рәсем ясауда, аппликациядә төрле төсләр куллану теләген үстерү, игътибарны әйләнә-тирә дөньяның күптөрле булуына юнәлтү.Карандаш, пумала, фломастер, төсле акбурны дөрес тоту; сурәтләр ясаганда аларны куллана белү

күнекмәләрен ныгыту.Балаларны рәсемнәрне — пумала, карандаш белән, сызыкларны һәмштрихларны бер генә юнәлештә (өстән аска яки сулдан уңга таба) сызып буярга өйрәтү; буяуны, штрихларны ритмлы хәрәкәтләр белән бөтен форма
буенча, контур чикләреннән чыкмыйча төшерү; калын сызыкларны пумаланың бар киңлеге белән, нәзек сызыкларны һәм нокталарны кыл очы беләнгенә төшерү. Башка төстәге буяу куллану алдыннан пумаланы чиста итеп юутәртибен ныгыту. Ел ахырына балаларда, карандашка басымны үзгәртеп, төснең сыек һәм куе төсмерләрен таба белүне формалаштыру.Катлаулы предметлар (курчак, куян һ.б.) рәсемнәрен ясаганда, аларныңөлешләрен дөрес урнаштыра һәм бу өлешләрне үлчәм буенча яраштырабелүне формалаштыру.

Декоратив рәсем ясау. Дымково, Филимоново бизәкләре мотивлары буенчадекоративкомпозицияләр ясарга өйрәтүне формалаштыруны дәвамитү. Матурлыкны эстетик кабул итүне үстерү һәм Дымково, Филимоновобизәлешләре стилендәге бизәкләр иҗат итү өчен үрнәк сыйфатында шулбизәлешләрдәге эшләнмәләрне файдалану (бизәкләү өчен балалар әвәләпясаган уенчыклар һәм кәгазьдән кисеп алынган уенчык силуэтлары кулланылырга мөмкин).Балаларны Городец эшләнмәләре белән таныштыру. Городец бизәлешеэлементларын (чәчәк бөреләре, роза чәчәкләре, яфраклар) аерырга өйрәтү;бизәлештә кулланылган төсләрне аерып ала һәм атап әйтә белергә өйрәтү.

Әвәләп ясау. Балаларның әвәләп ясауга карата кызыксынуын үстерүне дәвам итү; балчыктан (пластилиннан, пластик массадан) әвәләп ясау күнекмәләрен камилләштерү. Моннан алдагы төркемнәрдә үзләштерелгәнәвәләп ясау алымнарын ныгыту; яньчелгән шарның барлык кырыйларынчеметкәләп, аз гына тышка сузып чыгарырга, балчык кисәгенең аерым өлешләрен сузып озынайтырга, вак детальләрне (мәче баласының колакларын,кошчыкның томшыгын) чеметкәләп ясарга өйрәтү. Әвәләп ясалган предметның, фигураның өслеген бармаклар белән шомартырга өйрәтү.Куыш эчле форма булдыру өчен шарның, цилиндрның үзәген батырыпэчкә кертү алымнарына өйрәтү. Стека (махсус таякчык) куллану алымнарыбелән таныштыру. Әвәләп ясалган эшләнмәләрне стека ярдәмендә бизәкләүомтылышын хуплау.Пөхтә әвәләү алымнарын ныгыту.

Аппликация. Аппликациянең эчтәлеген катлауландырып һәм төрле сурәтләр иҗат итү мөмкинлекләрен киңәйтеп, аппликациягә карата кызыксынутәрбияләү.Балаларда кайчыны дөрес тоту һәм аны файдалана белү күнекмәләреформалаштыру. Туры сызык буенча иң элек кыска, аннары озын буйлар кисүкүнекмәсен формалаштырудан башлап, фигуралар кисеп алырга өйрәтү.Буйлардан төрле предметлар (койма, эскәмия, баскыч, агач, куак һ.б.) сурәтләрен төзергә өйрәтү. Почмакларны түгәрәкләү юлы белән квадраттан түгәрәк формалар һәм турыпочмаклыктан овал формалар кисеп алырга өйрәтү; бу алымны аппликациядә яшелчәләр, җимешләр, җиләкләр, чәчәкләрһ.б. сурәтләрен ясау өчен куллану.Аппликациядә әзер формалардан җыелучы предметларның (чын һәмхыялдагы кошлар, хайваннар, чәчәкләр, бөҗәкләр, йортлар) санын арттыра бару. Балаларны әлеге формаларны
ике яки дүрт өлешкә (түгәрәкне —ярымтүгәрәкләргә, чирекләргә; квадратны өчпочмакларга һ.б.) кисеп, үзгәртергә өйрәтү.Пөхтә итеп кисү һәм ябыштыру күнекмәләрен ныгыту.Активлык һәм иҗадилык чагылышын хуплау.

Зурлар төркеме

(5 яшьтән 6 яшькә кадәр)Балаларның сурәтләү эшчәнлегенә карата кызыксынуын үстерүне дәвамитү. Сизү органнарын — күрү, ишетү, ис сизү, тоемлау, тәм тоюны үстереп,сиземләү тәҗрибәсен баету; предметларның һәм табигать объектларыныңтөп формалары турындагы белемнәрне ныгыту.

Эстетик кабул итүне үстерү, әйләнә-тирә дөньяның матурлыгын күзәтергә өйрәтү. Предметларны һәм күренешләрне аңга кабул итү процессындафикерләү операцияләрен — анализлауны, чагыштыра һәм охшата белүне(нәрсәгә охшаган) үстерү, предметларның һәм аларның өлешләренең охшашлыгын, аерымлыкларын ачыклау, гомуми һәм үзенчәлекле билгеләрнеаеру, гомумиләштерү. Сурәттә предметларның төп үзлекләрен (форма, зурлык, төс) генә түгел, үзенчәлекле детальләрен,предметларның һәм аларныңөлешләренең зурлык, биеклек, бер-берсенә карата урнашулары буенча чагыштырмаларын күрсәтергә өйрәтү.Табигать күренешләрен һәм объектларын күзәтү, аларны җентекләп карау (бирелеп тыңлау), алардагы үзгәрешләрне (мәсәлән, акрын гына йөзүчеболытларның формасы һәм төсе ничек үзгәрүен, чәчәкнең таҗының ничеитеп иртән ачылуын һәм кичен ябылуын, кояш астында һәм күләгәдә предметлар

яктыртылышының ничек үзгәрүен) күрә белүне үстерү.Сурәттә предметларның төп үзлекләрен (форма, зурлык, төс), үзенчәлекле детальләрен, предметларның һәм аларның өлешләренең зурлык, биеклек, бер-берсенә карата урнашулары буенча чагыштырмаларын чагылдырырга өйрәтү.Табигать күренешләрен күзәтү, аларның динамикасын, акрын гына йөзүче болытларның формасын һәм төсен күзәтә белүне үстерү.Сурәтләү күнекмәләрен һәм осталыгын камилләштерү, сәнгати иҗатсәләтләрен формалаштыру.Форманы, төсне, пропорцияләрне тоюны үстерү.Халык гамәли бизәлеш сәнгате (Городец, Полхов-Майдан, Гжель) беләнтаныштыруны дәвам итү, халык уенчыклары (Городец, Богородское матреш-
калары) турындагы күзаллауларны киңәйтү.Балаларны милли гамәли бизәлеш сәнгате (төбәк үзенчәлекләре нигезендә); гамәли бизәлеш сәнгатенең башка төрләре (фарфор һәм керамик эшләнмәләр, кече формалы скульптура) белән таныштыру. Балаларныңбизәү иҗатын (шул исәптән коллектив иҗатны) үстерү.Үз эш урыныңны оештыру, дәресләр өчен кирәкле әйберләрне әзерлибелү; пөхтә эшләү, материалларны бәрәкәтле куллану, эш урынын чисталыкта тоту, эш беткәч аны тәртипкә китерү күнекмәләре формалаштыру.Балаларның эшләрне (рәсемнәр, әвәләп ясалган әйберләр, аппликацияләрне) карау, ирешелгән нәтиҗәгә шатлану, сурәтләрнең тәэсирле чагылышларын аерып күрсәтә белү сәләтен камилләштерү.
Предметлы рәсем ясау. Рәсемдә предметлар, объектлар, әкият һәм әдәбиәсәр персонажлары образларын чагылдыру күнекмәләрен камилләштерүне дәвам итү. Балаларның игътибарын предметларның форма, зурлык,өлешләрнең пропорцияләре буенча аерымлыкларына юнәлтү; аларда буаерымлыкларны рәсемнәрдә чагылдыру теләге тудыру.Кәгазь битендә предметларның тирәлектә урнашуын чагылдырырга өйрәтү, балаларның игътибарын предметларның яссылыкта төрлечә урнашаалуларына (басып тору, яту, торышны үзгәртү: тере затлар хәрәкәтләнергә,позаларын үзгәртергә, агач җилле көндә бөгелергә мөмкин һ.б.) юнәлтү.Композиция корырга булышлык итү: предметны кәгазь битендә аның пропорцияләрен исәпкә алып урнаштыру (әгәр предмет биеклеккә таба сузынкыбулса, аны кәгазь битендә вертикаль хәлдә урнаштыру; әгәр ул киңлеккә сузылса, мәсәлән, бик үк биек булмаган, әмма озын йорт, горизонталь хәлдәурнаштыру). Төрле сурәтләү материаллары (төсле карандашлар, гуашь, акварель, төсле акбурлар, пастель, сангина, күмерле карандаш, фломастерлар, төрле пумалалар һ.б.) белән рәсем ясау ысулларын һәм алымнарын ныгыту.Рәсемне буяганда аны пычратучы тупас сызыклар калмасын өчен, предмет контурларын гади карандаш белән, аңа җиңелчә генә басым биреп ясаукүнекмәләрен булдыру.Акварель белән аның үзенчәлекләренә (төснең үтә күренмәлеге һәмҗиңеллеге, бер төстән икенчесенә салмак күчеш) туры китереп эш итәргәөйрәтү.Пумала белән төрле ысуллар кулланып эш итәргә: калын сызыкларны пумаланың бар киңлеге белән, нәзек сызыкларны очы белән генә; төс салгандапумаланы кәгазьгә тулысынча орындырып, вак тапларны пумала очы беләнясарга өйрәтү.Билгеле булган төсләр турындагы белемнәрне ныгыту, яңа төсләр(шәмәхә) һәм төсмерләр (күк, алсу, куе яшел, сирень төсе) белән таныштыру, төсне тоемлау сәләтен үстерү. Яңа төсләр һәм төсмерләр булдыру өченбуяуларны кушарга (гуашь кулланганда) һәм, буяуга су өстәп, төсне сыекландырырга (акварель кулланганда) өйрәтү. Карандаш белән рәсем ясаганда,карандашка басымны үзгәртеп, төснең төсмерләрен бирергә өйрәтү. Карандаш белән эш иткәндә, карандашка басымны төрлечә үзгәртеп, балалар төснең өч төсмерен бирә алалар.
Сюжетлы рәсем ясау. Балаларны әйләнә-тирә дөнья һәм әдәби әсәрләртемаларына («Колобок кемне очраткан?», «Ике саран аю баласы», «Чыпчыктөшке ашны кайда ашаган?» һ.б.) сюжетлы композицияләр иҗат итәргә өйрәтү.Композиция төзү күнекмәләрен үстерү, рәсемнәрне кәгазь битенең аскыөлеше буйлап, бөтен битне тутырып урнаштырырга өйрәтү.Балаларның игътибарын сюжеттагы барлык предметларның зурлык чагыштырмасына юнәлтү (йортлар зур, агачлар биек һәм тәбәнәк; кешеләрйортлардан кечерәк, әмма болында үсүче чәчәкләрдән зуррак). Рәсемдәпредметларны бер-берсен каплап тормаслык итеп урнаштырырга өйрәтү(йорт каршында үсүче һәм өлешчә аны каплап торучы агачлар һ.б.)
Декоратив рәсем ясау. Балаларны халык кәсепчелеге эшләнмәләребелән таныштыруны дәвам итү, Дымково һәм Филимоново уенчыклары һәмаларның бизәлешләре турындагы белемнәрне тирәнәйтү; халык декоративбизәлеше мотивлары буенча сурәтләр ясарга тәкъдим итү, шул бизәлешнеңтөсләр җыелмасы һәм композиция элементлары белән таныштыру, кулланылучы элементларның тагын да күптөрлерәк булуына ирешү. Городецбизәлеше, аның төсләр бирелеше, декоратив төсләр (кагыйдә буларак, чистатоннар түгел, бәлки төсмерләр) табу үзенчәлеге белән

таныштыруны дәвамитү, бизәү өчен зиякләр (оживки) кулланырга өйрәтү.Полхов-Майдан бизәлеше белән таныштыру. Городец һәм Полхов-Майдан бизәлешләрен балаларның иҗади эшенә кертү, бизәлешнең әлеге төрләре үзенчәлекләрен үзләштерергә ярдәм итү. Җирле бизәлеш сәнгатебелән таныштыру. Гжель, Городец, Полхов-Майдан бизәлешләре мотивларыбуенча бизәкләр төзергә өйрәтү: үзенчәлекле элементлар (чәчәк бөреләре,чәчәкләр, яфраклар, үләннәр, мыекчалар, бөтеркәләр, зиякләр) белән таныштыру.Кәгазь битләрендә халык эшләнмәләре (поднос, тоз савыты, чынаяк, розетка һ.б.) рәвешендәге бизәкләр ясарга өйрәтү.Бизәк төшерү эшчәнлегендә иҗатны үстерү өчен декоратив тукымалар куллану. Балаларга өс һәм баш киемнәре (калфак, яулык, свитер һ.б.),көнкүреш предметлары (тастымал, сөлге) рәвешендәге кәгазьләр бирү.Бизәкләрне ритм белән урнаштырырга өйрәтү. Кәгазь силуэтларга һәмкүләмле фигураларга бизәк төшерергә тәкъдим итү.

Әвәләп ясау. Балаларны балчыктан, пластилиннан һәм пластик массаданәвәләп ясау үзенчәлекләре белән таныштыруны дәвам итү.Таныш предметларны (яшелчәләр, җимешләр, гөмбәләр, савыт-саба,уенчыклар) натурадан карап һәм күзаллау буенча әвәләп, аларга хас үзенчәлекләрне чагылдыра белүне үстерү. Балчык кисәгеннән һәм пластилиннан тасма ысулы белән савыт-саба әвәләп ясарга өйрәтүне дәвам итү.Предметларны пластик, конструкцияләү һәм катнаш ысуллар беләнәвәләп ясау күнекмәләрен ныгыту. Форма өслеген шомартырга, предметларны тотрыклы итәргә өйрәтү.

Әвәләп ясаган сында образ үзенчәлеген чагылдырырга, кеше һәм хайваннар сыннарын хәрәкәттә ясарга, предметларның кечерәк төркемнәрен катлаулы булмаган сюжетларга (коллектив композицияләрдә) берләштерергәөйрәтү: «Тавык һәм чебиләр», «Ике саран аю баласы сыр таптылар», «Балаларһавада йөриләр» һ.б.Балаларда әдәби әсәр геройларын күзаллау буенча әвәләп ясый белүсәләте формалаштыру (Аю һәм Колобок, Төлке һәм Куян баласы, Машенькаһәм Аю һ.б.). Иҗатны, инициативаны үстерү.Вак детальләрне әвәләп ясау: стека кулланып, балыкка тәңкәләр төшерү,хайванның күзләрен, йонын, кошның каурыйларын, кешеләрнең киемнәрендәге бизәкне, җыерчыкларны һ.б. ны күрсәтү күнекмәләрен формалаштыруны дәвам итү.Әвәләп ясау өчен төрле материаллар белән эшләүдә техник күнекмәләрформалаштыруны дәвам итү; өстәмә материаллар (җимеш төшләре, бөртекләр, сәйлән бөртекләре һ.б.) куллану теләге уяту.Пөхтә әвәләү күнекмәләрен ныгыту.Әвәләп ясау төгәлләнгәннән соң кулларны яхшылап юу күнекмәләренныгыту.

Декоратив әвәләп ясау. Балаларны декоратив әвәләп ясау үзенчәлекләребелән таныштыруны дәвам итү. Халык гамәли бизәлеш сәнгате предметларына карата кызыксыну һәм эстетик мөнәсәбәт формалаштыру.Халык уенчыклары типлары (Дымково, Филимоново, Каргополь эшләнмәләре һ.б.) буенча кошларны, хайваннарны, кешеләрне әвәләп ясарга өйрәтү.Бизәлеш сәнгате предметларын бизәкләр белән матурлау сәләте формалаштыру. Эшләнмәләргә гуашь кулланып бизәк төшерергә, аларны әвәләпясалган детальләр һәм чокырайтылган рельеф белән бизәргә, стека кулланырга өйрәтү.Образ тудыру өчен кирәк булганда, әвәләп ясалган сурәттәге тигез булмаган урыннарны шомарту өчен, бармакларны суга манып алырга өйрәтү.

Аппликация. Балаларның сурәтләр иҗат итә белүен ныгыту (кәгазьне кыска һәм озын буйларга бүлеп кисү; квадратлардан — түгәрәкләр, турыпочмаклыклардан оваллар кисеп алу, бертөрле геометрик фигураларны икенчеләренә үзгәртү: квадратны — ике-дүрт өчпочмакка, турыпочмаклыкныбуйларга, квадратларга яки кечкенә турыпочмаклыкларга әвереләдерү), шулфигуралардан төрле предметларның сурәтләрен яки декоратив композицияләр төзү.Гармун рәвешендә бөкләнгән кәгазьдән — бертөрле фигуралар яки аларның детальләрен, урталай бөкләнгән кәгазьдән симметрияле сурәтләр (стакан, ваза, чәчәк һ.б.) кисеп алу. Тәэсирле образ тудыру максатында өзеп (ертып) алу алымына өйрәтү.Предметлы һәм сюжетлы композицияләр иҗат итү, аларны сурәтләрнебаетучы детальләр белән тулыландыру теләге тудыру.Материалларга карата пөхтәлек һәм сакчыл мөнәсәбәт формалаштыру.

Гамәли иҗат. Кәгазь белән эшли белүне камилләштерү: битне төрлеюнәлештә дүрт өлешкә бүлү; әзер өлге буенча эшләү (башлык, кечкенә көймә, кечкенә өй, кесә).Кәгазьдән күләмле фигуралар ясау күнекмәләрен ныгыту: квадрат рәвешендәге битне берничә тигез өлешкә бүлү, бөгелгән сызык урыннарны тигезләү, шул сызыклар буенча кисемнәр ясау (йорт, кәрзин, шакмак).Балаларның табигый материаллардан (күркәләр, ботаклар, җиләкләр)һәм башка материалдан (кәтүкләр, тышы төсле тимерчыбык, буш тартмаларһ.б.) уенчыклар, сувенирлар ясау күнекмәләрен ныгыту.Мөстәкыйль рәвештә сюжетлы-рольле уеннар өчен уенчыклар

(кечкенәфлаглар, сумкалар, башлыклар, салфеткалар һ.б.); әти-әниләр, балалар бакчасы хезмәткәрләре өчен сувенирлар, чыршы уенчыклары ясау күнекмәләреформалаштыру.Балаларны дәресләр һәм мөстәкыйль эшчәнлек өчен әсбаплар (тартмалар, санау материалы) эшләүгә, китапларны, өстәл уеннарын ремонтлаугаҗәлеп итү.
Балаларның материалларны сакчыл һәм рациональ файдалана белүенныгыту.
Мәктәпкә әзерлек төркеме
(6 яшьтән 7 яшькә кадәр)Балаларда сурәтләү эшчәнлегенә карата тотрыклы кызыксыну формалаштыру. Сиземләү тәҗрибәсен баету, предметлар белән танышу процессына кулларның предмет буйлап хәрәкәтен кертү.Образлы эстетик кабул итүне, образлы күзаллауны үстерүне, эстетик фикерләү формалаштыруны дәвам итү; иптәшләрнең эшләренә карата дусларча һәм ихтирамлы мөнәсәбәтнең мәҗбүрилегенә игътибар юнәлтеп,бала үзе һәм аның яшьтәшләре тарафыннан иҗат ителгән сурәтләрне нигезле һәм тәфсилле бәяләргә өйрәтү.Әйләнә-тирә предметларына һәм күренешләренә, сәнгать әсәрләренә,сәнгати иҗат эшчәнлегенә карата эстетик мөнәсәбәт формалаштыру.Мөстәкыйльлек тәрбияләү; тәэсир итү чараларын кулланып, элегрәкрәсем ясауда, әвәләп ясауда, аппликациядә үзләштерелгән ысулларны активһәм иҗади кулланырга өйрәтү.Балаларны натурадан карап рәсем ясарга өйрәтүне дәвам итү; анализлаусәләтен, предметларны чагыштыра белүне, һәр предметның үзенчәлекләренаера белүне үстерү; предметларны аларның формасын, зурлыгын, төзелешен, пропорцияләрен, төсен, композициясен чагылдырып сурәтләү күнекмәләрен камилләштерү.Коллектив иҗатны үстерүне дәвам итү. Килешеп эш итү, эшнең кайсыөлешен кем башкарачагы, аерым сурәтләрнең ничек итеп гомуми картинагаберләшәчәге турында сүз куешу омтылышы тәрбияләү.Үз эшләреңнең кимчелекләрен күрә һәм аларны төзәтә белүне формалаштыру; иҗат ителә торган образның тагын да тәэсирлерәк булуына ирешүөчен өстәмәләр кертү.
Предметлы рәсем ясау. Предметларны хәтер буенча һәм натурадан карап сурәтләү күнекмәләрен камилләштерү; күзәтүчәнлек, предметларныңхарактерлы үзенчәлекләрен күрү һәм аларны рәсем чаралары (форма, пропорцияләр, кәгазь битендә урнаштыру) белән чагылдыра белүне үстерү.
Сурәтләү техникасын камилләштерү. Күзәтү астында кулның ирекле, берүк вакытта төгәл, салмак һәм ритмлы хәрәкәтләрен үстерү. Балалар рәсемясаганда кулланырга мөмкин булган материаллар җыелмасын киңәйтү (гуашь, акварель, коры һәм майлы пастель, сангина, күмерле карандаш, гельлеручка һ.б.). Тәэсирле образ тудыру өчен бер үк рәсемдә төрле материалларны берләштерергә тәкъдим итү. Таныш материаллар белән эшләүнеңяңа ысулларына (мәсәлән, юеш катлам өстендә акварель белән рәсем ясау);сурәтләнәчәк картина өчен фон әзерләүнең төрле ысулларына (акварельһәм гуашь белән рәсем ясаганда фон төп сурәт иҗат ителгәнче әзерләнә;пастель һәм төсле карандашлар белән рәсем ясаганда фон башта ук яки төпсурәт иҗат ителгәч булдырыла) өйрәтү.
Сызыклы рәсем ясаганда карандаш белән иркен эш итү күнекмәләренформалаштыруны дәвам итү, түгәрәк сызыклар, бөтеркәләр ясаганда төрлеюнәлешләрдә (ботактан һәм бөтеркәнең өчыннан ботакка таба, вертикальһәм горизонталь рәвештә) кулның салмак борылышларын башкарырга өйрәтү, озын сызыкларны, зур формаларны ясаганда — бөтен кул белән, кечкенә формаларны һәм вак детальләрне, кыска сызыклар, штрихлар, үлән(Хохлома), зияк (Городец) һ.б. ясаганда, бармаклар белән генә эш итәргә өйрәтү.Иҗат ителгән сурәтнең һәм форманы чагылдыруның, сызыкларның салмаклыгы һәм кушылуы яки аларның нечкәлеге, сызыклар һәм таплар урнашуының нәфислеге, ритмлылыгы, рәсемнең тигез буялышы матурлыгынкүрергә; төснең тигез буяу һәм карандашка басымны көйләү нәтиҗәсендәбарлыкка килгән салмак төсмерләр күчешләрен тоемларга өйрәтү.Предметларның чынбарлыктагы төсләренә, декоратив бизәкләргә, әкиятсюжетларына таянып, төсләрнең һәм төсмерләрнең төрлелеге турындагы күзаллауны үстерү; төсләр һәм төсмерләр табарга өйрәтү.Балаларны эзлекле рәвештә ике төсмерне үз эченә алган (яшькелт-сары,зәңгәрсу-күк) яки табигый төсләргә тәңгәл (кура җиләге төсе, персик төсеһ.б.) төсләрне күрсәтә белүгә китерү. Аларның игътибарын предметларныңтөсе үзгәрүчәнлеккә (мәсәлән, үсү процессында помидорлар яшел булалар,өлгергәч кызаралар) юнәлтү. Һава торышы үзгәргәндә табигатьтә төс үзгәрүен күрергә өйрәтү (көяшлы көндә күк йөзе зәңгәр, болытлы көндә ссорытөстә). Рәсемнең төсләр җыелмасын баету максатында төсләр аша кабул итүсәләтен үстерү.Балаларны төсләрнең төсмерләрен аерырга һәм аларны рәсемдә чагылдырырга өйрәтү, тирә-юньдәге предметларны һәм күренешләрне төс ашакабул итә, аларны

күзәтә һәм чагылдыра белү сәләтен үстерү (яңа гына пәйда булган яфраклар сыек яшел төстә, тузганакларның сабаклары сыек яшеляфраклары куе яшел һ.б.).
Сюжетлы рәсем ясау. Балаларны кәгазь битендә сурәтләрне аларның реаль урынына карап (рәсем ясаучыга якынрак яки аңардан ераграк; битнеңастагы читенә якынрак — алгы план, аннан ераграк — арткы план) урнаштырырга; сурәтләнүче предметларның зурлыклары арасындагы аерымлыкларны (агач биек, чәчәк агачтан тәбәнәгрәк; чыпчык баласы кечкенә, ала каргазур һ.б.) чагылдырырга өйрәтү. Рәсем композициясен төзү; кешеләрнең һәмхайваннарның хәрәкәт итүен, җилдән бөгелгән үсемлекләрнең торышын чагылдыра белү күнекмәләре формалаштыру. Рәсемнәрдә халык әкиятләренең, шулай ук автор әсәрләренең (шигырьләрнең, әкиятләрнең, хикәяләрнең) сюжетларын чагылдыра белү; тема, композиция һәм төсләр бирелешенсайлауда мөстәкыйльлек күрсәтү формалаштыруны дәвам итү.
Декоратив рәсем ясау. Балаларның декоратив иҗатын үстерүне; аларгаинде таныш һәм әлегә яңалык булган халык бизәлеш сәнгате мотивларыбуенча (Городец, Гжель, Хохлома, Жостово, Мезень) бизәкләр ясарга өйрәтүне дәвам итү. Балаларны билгеле бер халык бизәлеш сәнгате төренеңтөсләр җыелмасын аерырга һәм чагылдырырга өйрәтү. Төрле формадагыкәгазь битләрендә, предмет һәм уенчык силуэтларында композицияләртөзү күнекмәләрен ныгыту; балалар тарафыннан әвәләп ясалган уенчыкларга бизәк төшерү.Халык сәнгатенең теге яки бу төре нигезендә декоратив композиция төзегәндә, шул төр өчен хас бизәк элементлары һәм төсләр җыелмасы куллануКүнекмәләрен ныгыту.
Әвәләп ясау. Балалар иҗатын үстерү; предметлар, табигать объектлары,әкият персонажлары образларын иҗат итү өчен, элек үзләштерелгән төрлеалымнарны иркен кулланырга өйрәтү; төп өлешнең һәм башка өлешләрнеңформасын, шул өлешләрнең пропорцияләрен, сурәтләнүче объектларныңпозасын, аларга хас үзенчәлекләрне чагылдырырга өйрәтүне дәвам итү;
форма өслегeн бармаклар хәрәкәте һәм стека белән эшкәртү.Кешегә һәм хайваннарга хас хәрәкәтләрне чагылдыру, тәэсирле образлар иҗат итү (кошчык канатларын күтәрде, очарга әзерләнде; кәҗә бәтисикерә-сикерә бара, кыз бии; балалар гимнастика ясыйлар — коллектив композиция) күнекмәләре формалаштыруны дәвам итү.Балаларны ике-өч фигурадан скульптур төркемнәр төзергә өйрәтү, композицияне тоемлау, предметларның пропорцияләрен, аларның зурлыкларычагыштырмасын, позалар, хәрәкәтләр, детальләр төгәллеген күрсәтә белүосталыгын үстерү.
Декоратив әвәләп ясау. Декоратив әвәләп ясау күнекмәләрен камилләштерүне дәвам итү; әвәләп ясауның төрле ысулларын (өстәп әвәләү,чокырайтылган рельеф) файдаланырга, стека кулланырга өйрәтү. Балчыктан әвәләп ясаганда пластинага бизәк төшерергә, стека белән бизәк ясарга;балчыктан, төрле төстәге пластилиннан предметлы һәм сюжетлы, индивидуаль һәм коллектив композицияләр иҗат итәргә өйрәтү.
Аппликация. Натурадан карап һәм күзаллау буенча предметлы һәм сюжетлы сурәтләр ясарга өйрәтүне дәвам итү: композиция хисен үстерү (сурәтләнүче предметларның пропорцияләренә туры килгән форматтагы кәгазьбитендә фигураларны матур итеп урнаштырырга өйрәтү).
Төрле формадагы кәгазь битләрендә геометрик һәм үсемлек элементларыннан бизәкләр һәм декоратив композицияләр төзү; балалар күзаллавынча һәм халык сәнгате мотивлары буенча кошларны, хайваннарны сурәтләүкүнекмәләрен үстерү.Икегә бөкләнгән кәгазьдән симметрияле предметлар; гармун рәвешендәбөкләнгән кәгазьдән берничә предмет яки аларның өлешләрен кисеп алуалымнарын ныгыту.Образлар иҗат иткәндә кәгазьдән кисеп алуның, өзеп (ертып) алуның,сурәтләрне ябыштыруның (тулысынча яки, күләм иллюзиясе тудырып,өлешчә җилем сылап) төрле алымнарын куллануны хуплау, башта рәсемнеңөлешләре һәм детальләре формаларын карандаш белән җиңелчә билгеләп,сурәтләүнең мозаика ысулына өйрәтү. Төсне, колоритны, композицияне тоемлауны үстерүне дәвам итү. Иҗат чагылышларын хуплау.
Гамәли иҗат: кәгазь һәм катыргы белән эшләү. Турыпочмаклы, квадрат,түгәрәк формалы кәгазьне төрле юнәлешләрдә бөкли белү күнекмәсен ныгыту (пилотка); төрле фактуралы кәгазь куллану, өлге ярдәмендә билгеләпчыгу; кызыклы уенчыклар (физкультурачы аю баласы, чукучы әтәч һ.б.) ясау.
Төсле кәгазь буйларыннан предметлар (келәм, җәймә, китап тоткычы)ясый белүне; уенчыклар, сувенирлар, бәйрәмгә костюм детальләре һәмбизәмәләр эшләгәндә төсләрне һәм аларның төсмерләрен сайлый белүнеформалаштыру. Үрнәктән файдалана белүне формалаштыру.

Балаларныңоригами техникасында күләмле уенчыклар иҗат итә белү күнекмәләренформалаштыру.
Гамәли иҗат: тукыма белән эшләү. Энәгә җеп саплау, җепне төенли белүне; төймә, элгеч тегеп кую; энәне алга атлатып, иң гади әйберләрне (орлыклар өчен кечкенә капчык, курчаклар өчен алъяпкыч, энә мендәрчеге)тегә белүне формалаштыру. Төрле фактуралы тукыма кисәкләре (күбәләкөчен ефәк, куян өчен байка һ.б.) кулланып аппликация ясау, акбур белән контур сызу һәм уйланылган сюжет буенча кисеп алу күнекмәләрен ныгыту.
Гамәли иҗат: табигый материал белән эшләү. Имән чикләвекләреннән,күркәләрдән, җимеш төшләреннән, үләннән, ботаклардан, тамырларданкеше, хайван, кош фигуралары иҗат итү; образның тәэсирлелеген чагылдыру, гомуми композицияләр төзү («Урман аланы», «Әкият геройлары») күнекмәләрен ныгыту. Фантазияне, хыялны үстерү.Балаларның материаллардан пөхтә һәм сакчыл файдалана белү күнекмәләрен ныгыту.

Конструкцияләү-модельләүэшчәнлеге

Уртанчылар төркеме
(4 яшьтән 5 яшькә кадәр)Балаларның игътибарын үзләре яшәгән йортлар һәм балалар бакчасы тирәсендә урнашкан төрле биналарга һәм корылмаларга юнәлтү. Һавагачыккач уйналган уеннар процессында, балалар белән бергә машиналар, автобуслар һәм транспортның башка төрләрен күзәтү, аларның төрле өлешләрен аерып карау, формаларының иң зур өлешкә карата ничек урнашуларын ачыклау.Балаларда төзелеш детальләрен (куб, пластина, кечкенә кирпеч, борыс)аера һәм атап әйтә белү сәләтен үстерүне дәвам итү; аларны конструкцияүзлекләрен (тотрыклылык, форма, зурлык) исәпкә алып кулланырга өйрәтү.Балаларның нинди охшаш корылмалар күрүләрен исләренә төшерергәтәкъдим итеп, ассоциатив бәйләнешләрне ачыклый белүләрен үстерү.Корылма үрнәген анализларга өйрәтү: төп өлешләрне аерып күрсәтү,аларны зурлык һәм форма буенча аеру һәм чагыштыру, бу өлешләрнеңбер-берсенә карата пространствода урнашуларын билгеләү (йортларда —стеналар, өстә — түшәм, түбә; автомобильдә — кабина, кузов һ.б.).Корылмаларны мөстәкыйль рәвештә үлчәргә (биеклек, озынлык һәмкиңлек буенча), тәрбияче тарафыннан бирелгән конструкция принцибынсакларга («Шундый ук, әмма биек йорт төзе») өйрәтү.Эре һәм вак төзелеш материалларыннан корылмалар төзергә, корылмаларны төзү һәм бизәү өчен төрле төстәге детальләр кулланырга өйрәтү.Кәгазьдән конструкцияләүгә өйрәтү: якларын һәм почмакларын бер-берсенә тәңгәлләштереп, туры почмаклы кәгазь битен урталай бөкләү (альбом,участокны бизәү өчен флаглар, котлау открыткасы), төп формага детальләр(йортка — тәрәзәләр, ишекләр, морҗа; автобуска — көпчәкләр; урындыкка —җилкә терәге) ябыштыру.Балаларны табигый материаллардан: кайрыдан, ботаклардан, яфраклардан, күркәләрдән, каштаннардан, чикләвек кабыгыннан, саламнан әйберләр(көймәләр, керпеләр һ.б.) ясарга тарту. Өлешләрне беркетү өчен җилем, пластилиннан файдаланырга, әйберләр ясаганда кәтүкләр, төрле зурлыктагытартмалар һ.б. кулланырга өйрәтү.
Зурлар төркеме
(5 яшьтән 6 яшькә кадәр)Балаларда үзләре төзи торган һәм әйләнә-тирәдә күргән корылмалар арасында бәйләнеш урнаштыра алу сәләтен; төрле корылмалар һәм конструкцияләр (йортлар, спорт һәм уен җиһазлары һ.б.) төзү күнекмәләренүстерүне дәвам итү.Конструкцияләрнең төп өлешләрен һәм үзенчәлекле детальләренаерырга өйрәтү.Мөстәкыйльлекне, иҗатны, инициативаны, дустанә мөнәсәбәтне хуплау.Тәрбияче тарафыннан эшләнгән әйберләрне һәм корылмаларны анализларга булышу; анализ нигезендә конструктив чишелеш табу һәм үз корылмаңны төзүне планлаштыру.
Яңа детальләр: формалары һәм зурлыклары буенча төрле пластиналар,борыслар, цилиндрлар, конуслар һ.б. белән таныштыру. Бер детальне икенчеләре белән алыштырырга өйрәтү.
Бер үк объектның төрле зурлыктагы һәм конструкцияле корылмаларынтөзи белүне формалаштыру.
Рәсем буенча төзергә, мөстәкыйль рәвештә кирәкле төзелеш материалын сайлап алырга өйрәтү.
Коллектив эшләү, үз эшләнмәләреңне (эшләнгән әйберләреңне) уртакнияткә яраштырып берләштерү, эшнең кайсы өлешен кем башкарачагы турында сүз куеша белүне үстерүне дәвам итү.

Мәктәпкә әзерлек төркеме(6 яшьтән 7 яшькә кадәр)Төрле биналарга һәм корылмаларга (торак йортлар, театрлар һ.б.) карата кызыксыну формалаштыру. Аларның үзенчәлекләрен конструкцияләүэшчәнлегендә чагылдыру теләгэн хуплау.Объект конструкциясен күрергә һәм аның төп өлешләрен, шул өлешләрнең функциональ кулланылышын анализларга өйрәтү.Булган корылмаларны анализлау нигезендә балаларга мөстәкыйльрәвештә аерым конструктив чишелешләр табарга тәкъдим итү.

Коллектив эшләү күнекмәләрен — вазифаларны бүлешү, бер-береңә комачауламыйча, уртак ният буенча эшләү күнекмәләрен ныгыту.

Төзелеш материалыннан конструкцияләү. Балаларны, кулланылыш максатларына карап, бер үк объектның төрле конструкцияләрен (җәяүлеләркүпере, транспорт күпере) төзергә өйрәтү. Төзелеш өчен нинди детальләрнең күбрәк туры килүен, максатка ярашлырак рәвештә аларны ничек итепберләштереп кулланырга кирәклеген ачыклау; корылманы төзү процессынпланлаштыру сәләтен үстерүне дәвам итү.Бер тема белән берләштерелгән корылмалар (урам, машиналар, йортлар)төзергә өйрәтүне дәвам итү.

Конструктор детальләреннән конструкцияләү. Төрле пластмасса конструкторлар белән таныштыру. Рәсемнәр, тәрбиячене телдән бирелгәнинструкциясе, үз теләге буенча төрле модельләр (биналар, самолетлар, поездлар һ.б.) төзергә өйрәтү.Балаларны детальләре штифтлар (башсыз кадаклар) белән беркетелүчеагач конструктор белән таныштыру.Рәсем һәм тәрбиячене телдән бирелгән инструкциясе буенча төрле конструкцияләр (йорт җиһазы, машиналар) төзергә өйрәтү.

Бер тема белән берләштерелгән конструкцияләр (балалар мәйданчыгы,машиналар кую урыны) төзергә өйрәтү.Конструкцияләрне сүтәргә өйрәтү (пластмасса конструкторларда).

Музыкальэшчәнлек

Уртанчылар төркеме

(4 яшьтән 5 яшькә кадәр)Балаларда музыкага карата кызыксыну, аны тыңлау теләге тәрбияләү, музыкаль әсәрләрне хис аша кабул итү тәрбияләү.Музыкаль тәэсирләрне баету, музыка культурасы нигезләрен алга табаүстерүгә булышлык итү.

Тыңлау. Музыканы тыңлау культурасы (игътибарны башка нәрсәгә юнәлтмәү, әсәрне ахырынача тыңлап бетерү) күнекмәләре формалаштыру.Музыканың характерын тоемларга, таныш әсәрләрне танып алырга,тыңланган әсәрдән туган тәэсирләреңне белдерергә өйрәтү.Музыкаль әсәрнең тәэсир итү чараларын тоярга өйрәтү: акрын, көчле,салмак, тиз. Авазларны югарылык буенча аеру сәләтен үстерү (секста, септима чикләре эчендә югары, түбән).

Җырлау. Балаларны тәэсирле итеп җырларга өйрәтү, сузып, хәрәкәтчән,бертавышка (беренче октавадагы ре — си чикләре эчендә) җырлый белүкүнекмәләре формалаштыру. Кыска музыкаль фразалар арасында тын алуны камилләштерү. Көйне чиста җырларга, фразалар ахырын йомшартырга,сүзләрне ачык итеп әйтергә, музыканың характерын чагылдырып, тәэсирлеитеп җырларга өйрәтү. Музыка уен коралларына кушылып һәм алардан башка җырларга өйрәтү (тәрбияче ярдәмендә).

Җыр иҗаты. Бишек җыры көен мөстәкыйль иҗат итәргә һәм көйләп бирелгән сорауларга («Синең исемең ничек?», «Пескәй, сиңа ни кирәк?», «Синкайда?») җавап бирергә өйрәтү. Бирелгән текстка импровизация белән көйчыгару сәләте формалаштыру.

Музыкаль-ритмик хәрәкәтләр. Балаларда музыка характерына тәңгәлрәвештә ритмик хәрәкәтләнү күнекмәсе формалаштыруны дәвам итү.Музыканың ике яки өч кисәкле формасына карап, мөстәкыйль рәвештәхәрәкәтләрне үзгәртергә өйрәтү.Бию хәрәкәтләрен камилләштерү: туры галоп, «пружинка», ялгыз һәмпарлашып бөтерелү.Балаларны биюләрдә һәм әйлән-бәйләндә, һәм парлап биегәндә түгәрәк

буенча хәрәкәт итәргә, аяк очына һәм үкчәгә басарга, кулларны ритмикчәбәкләргә, иң гади төрдәге башкача хәрәкәтләрне (түгәрәктән чыгып сибелү һәм кабат түгәрәккә басу), сикереп алуларны башкарырга өйрәтү.Балаларда төп хәрәкәтләр (йөрү: «тантаналы», тыныч, «серле»; йөгерү:җиңелчә, ашкынулы) күнекмәләрен камилләштерүне дәвам итү.

Бию-уен иҗаты. Мимика һәм пантомима (шат һәм боек куян, хәйләкәр төлке, ачулы бүре һ.б.) кулланып, музыка-уен күнегүләрен (яфрак бөтерелә, карбөртекләре төшә) эмоциональ-образлы башкаруны үстерүгә булышлык итү.Җырларны сәхнәләштерергә һәм кечерәк музыкаль спектакльләр куяргаөйрәтү.

Балалар музыка уен коралларында уйнау. Иң гади көйләрне агач кашыклар, шалтыравыклар, барабан, металлофон кулланып уйнау күнекмәләреформалаштыру.

Зурлар төркеме

(5 яшьтән 6 яшькә кадәр)Музыкага карата кызыксыну һәм мәхәббәт, аны тоя белү сәләтен үстерүне дәвам итү.Классик музыка, халык көйләре һәм хәзерге заман музыкасы белән таныштыру нигезендә музыка культурасын формалаштыру.Балаларның музыкаль сәләтләрен: тавыш югарылыгын, ритмлы, тембрлы,динамикалы ишетү мөмкинлекләрен үстерүне дәвам итү.Җырлау, музыка астында хәрәкәтләр ясау, балалар музыка уен коралларында уйнау һәм импровизацияләү күнекмәләрен алга таба үстерүгә; балаларның иҗади активлыгына булышлык итү.

Тыңлау. Музыкаль әсәрләрнең жанрларын (марш, бию, җыр) аерырга өйрәтү.Музыкаль хәтерне көйләрне әсәрнең аерым өлешләре (кереш, йомгак,музыкаль фраза) буенча тану аша камилләштерү.

Квинта чикләре эчендә авазларның югарылыгын, яңгырашлары буенчамузыка уен коралларын (клавишлы-бәрмә һәм кыллы: фортепиано, скрипка,виолончель, балалайка) аеру күнекмәләрен камилләштерү.

Җырлау. Җырлау күнекмәләре, беренче октавадагы «ре»дан икенче октавадагы «до»га кадәрге диапазонда җиңел аваз белән җырлау, җыр башлануалдыннан, музыкаль фразалар арасында тын алу, сүзләрне аермачык әйтү,җырны үз вакытында башлау һәм тәгәлләү, көйнең характерын эмоциональ чагылдыру, салмак, кычкырып һәм акрын җырлау күнекмәләре формалаштыру.Аерым гына, музыкага ияреп һәм музыкадан башка җырлау күнекмәләренүстерүгә булышлык итү.

Мөстәкыйльлек күрсәтүгә һәм төрле характердагы җырларны иҗадибашкаруга булышлык итү. Җыр музыкаль зәвыгын үстерү.

Җыр иҗаты. Бирелгән текстка импровизация белән көй чыгарырга өйрәтү.Балаларны төрле характердагы көйләр: йомшак бишек җыры көе, дәртлеяки күтәренке марш, салмак вальс, күңелле бию көе иҗат итәргә өйрәтү.

Музыкаль-ритмик хәрәкәтләр. Ритм хисе, хәрәкәтләр аша музыка характерын, музыканың эмоциональ-образлы эчтәлеген чагылдыру сәләтен үстерү.Тирәлектә иркен ориентлашырга, иң гади төрдәге күчешләрне башкарырга, мөстәкыйль рәвештә салмак темптан тиз яки акрын темпка күчәргә, музыкаль фразага тәңгәл рәвештә хәрәкәтләрне үзгәртергә өйрәтү.Бию хәрәкәтләрен башкару күнекмәләрен (сикергәндә чиратлаштырыпаякларны алга ташлау; чүгәләп, алга күчеп адым ясау, бөтерелү; аякны алгасузып чүгү) формалаштыруга булышлык итү.Түгәрәк уен җырлы биюләре, шулай ук башка халыкларның биюләребелән таныштыру.Җырларны сәхнәләштерү күнекмәләрен үстерүне дәвам итү; төрле уеннарда әкияти хайваннарны һәм кошларны (ат, кәҗә, төлке, аю, куян, торна,
козгын һ.б.) гәүдәләндерергә өйрәтү.

Музыкаль-уен һәм бию иҗаты. Бию иҗатын үстерү; иҗатта мөстәкыйльлеккүрсәтеп, биюләр өчен хәрәкәтләр уйлап чыгарырга, бию композициясентөзергә өйрәтү.Мөстәкыйль рәвештә җырның эчтәлеген чагылдыручы хәрәкәтләр уйлапчыгарырга өйрәтү.Җырларның, әйлән-бәйләннәрнең эчтәлеген сәхнәләштерү теләге уяту.

Балалар музыка уен коралларында уйнау. Балаларны иң гади көйләрнебалалар музыка уен коралларында уйнарга; гомуми динамиканы һәм темпны саклап, таныш җырларны индивидуаль рәвештә һәм кечерәк төркемнәрбелән башкарырга өйрәтү.Балалар иҗатын үстерү, аларны актив мөстәкыйль гамәлләргә дәртләндерү.

Мәктәпкә әзерлек төркеме

(6 яшьтән 7 яшькә кадәр)Балаларның музыка культурасын үстерү, сәнгати зәвык тәрбияләүне дәвам итү.Балаларны музыкаль тәэсирләр белән баетуны дәвам итү, төрле характердагы музыка башкарылганда ачык эмоциональ тойгылар кичерүләренә булышлык итү.Тавыш югарылыгын, ритмлы, тембрлы, динамикалы ишетү сәләтен камилләштерү.Җырлау тавышы аппараты формалашуга, музыкага ияреп хәрәкәт итү күнекмәләрен үстерүгә булышлык итү.Балалар музыка уен коралларында уйнарга өйрәтү.Элементар музыкаль төшенчәләр белән таныштыру.

Тыңлау. Квинта — терция чикләре эчендә авазларны югарылык буенча кабул итү күнекмәләрен үстерүне; балаларны музыкаль тәэсирләр белән баетуһәм музыкаль зәвык формалаштыруны

дәвам итү, музыкаль хәтерне үстерү.Фикерләү, фантазия, хәтер, ишетү сәләтен үстерүгә булышлык итү.
Элементар музыкаль төшенчәләр (темп, ритм); музыкаль жанрлар (опера,концерт, симфоник концерт), композиторлар һәм музыкантлар иҗаты беләнтаныштыру.Балаларны Россия Федерациясенең Дәүләт гимны көе белән таныштыру.
Җырлау. Җырлау тавышы аппаратын һәм вокаль-ишетү координациясенкамилләштерү. Җырларны беренче октаваның «до»сыннан икенче октаваның «ре»сынакадәр чикләр эчендә тәэсирле башкаруның гамәли күнекмәләрен ныгыту;тын алырга һәм аны фраза ахырынача саклап торырга өйрәтү; артикуляциягә(дикциягә) игътибар юнәлтү.Музыкага ияреп яки аннан башка мөстәкыйль, аерым һәм коллективбелән җырлау күнекмәләрен ныгыту.
Җыр иҗаты. Үрнәк сыйфатында халык җырларын файдаланып, мөстәкыйль рәвештә көйләр чыгарырга; таныш җырларны, музыкаль пьесаларныһәм биюләрне файдаланып, үрнәк буенча һәм үрнәктән башка гына, бирелгән темага мөстәкыйль рәвештә көйләр импровизацияләүгә өйрәтү.
Музыкаль-ритмик хәрәкәтләр. Бию хәрәкәтләре күнекмәләрен, биюдәэмоциональ-образлы эчтәлекне чагылдырып, музыка характеры белән тәңгәл рәвештә тәэсирле һәм ритмик хәрәкәтләнү күнекмәләрен үстерүгә булышлык итү.Милли биюләр (рус, татар, белорус, украин биюләре һ.б.) белән таныштыру.Бию-уен иҗатын үстерү; җырларны, театраль күренешләрне (постановкаларны) сәхнәләштергәндә төрле образларны сәнгатьле итеп башкару күнекмәләрен формалаштыру.
Музыкаль-уен һәм бию иҗаты. Музыкаль башкару эшчәнлегенең аңлаешлы төрләрендә (оркестрда уйнау, җырлау, бию хәрәкәтләре һ.б.) балаларның иҗади активлыгы үсешенә булышлык итү.Аерым характердагы музыка буенча импровизацияләүгә өйрәтү (чаңгычы, тимераякта йөгерүче, җайдак, балыкчы; хәйләкәр песи һәм ачулы кәҗә бәтие һ.б.).Җырның эчтәлеген чагылдыручы хәрәкәтләр уйлап чыгарырга, күзаллангапредметлар белән образ тудырырга өйрәтү. Хәрәкәтләрдә музыкаль
образларны чагылдыру ысулларын мөстәкыйль рәвештә эзләргә өйрәтү.Музыка сәләтен формалаштыру; активлык һәм мөстәкыйльлек чагылышына булышлык итү.
Балалар музыка уен коралларында уйнау. Төрле музыка уен коралларыбашкаруында һәм оркестр өчен эшкәртүдә музыкаль әсәрләр белән таныштыру.Металлофонда, курайда, сыбызгыда, бәрмә һәм электр музыка уен коралларында, халык музыка уен коралларында — шалтыравыкларда, өчпочмаклардауйнарга; музыкаль әсәрләрне оркестрда һәм ансамбльдә уйнарга өйрәтү.
«ФИЗИК ҮСЕШ»белем бирү өлкәсе
«Физик үсеш балалар эшчәнлегенең түбәндәге төрләрендә тәҗрибә булдыруны үз эченә ала: хәрәкәтләнү, шул исәптән координация һәм сыгылмалылык кебек физик сыйфатларны үстерүгә юнәлтелгән, организмның терәкхәрәкәт системасын дөрес формалаштыруга, тигезлек саклауга, хәрәкәтнекоординацияләүгә, кулларның эре һәм вак моторикасына булышлык итүче,шулай ук төп хәрәкәтләре дөрес һәм организмга зыян салмаслык итеп башкарылган атлап йөрү, йөгерү, җиңелчә сикерүләр, ике якка да борылулар кебек күнегүләрне эшләү белән бәйле хәрәкәт эшчәнлеге; спортның кайбертөрләре турында башлангыч күзаллаулар формалашу; кагыйдәләре беләнбергә хәрәкәтчел уеннарны үзләштерү; хәрәкәтләнү өлкәсендә максатчанлык һәм үз-үзеңне көйләү формалашу; сәламәт яшәү рәвеше кыйммәтләреформалашу, шул яшәү рәвешенең элементар нормаларын һәм кагыйдәләренүзләштерү (туклануда, хәрәкәтләнү режимында, чыныгуда, файдалы гадәтләр формалаштыруда һ.б.»
Төп максатларһәм бурычлар
Сәламәт яшәү рәвеше турында башлангыч күзаллаулар формалаштыру.Балаларда сәламәт яшәү турында башлангыч күзаллаулар формалаштыру.
Физик культура. Балаларның сәламәтлеген саклау һәм ныгыту; акыл һәмфизик мөмкинлекләрен арттыру, талчыгуны искәртү.Гармонияле физик үсешне тәэмин итү, төп хәрәкәт төрләрендә сәләт һәмкүнекмәләрне камилләштерү, хәрәкәтләрнең матурлыгына, нәзакәтлелегенә, тәэсирлелегенә ирешү, гәүдәнең дөрес тотышын формалаштыру.Көндәлек хәрәкәтләнү эшчәнлеге ихтыяҗы формалаштыру. Хәрәкәтләнү эшчәнлегендә инициативалылык, мөстәкыйльлек һәм иҗат, үз-үзеңнеконтрольдә тоту, хәрәкәтләр башкарганда үз-үзеңне бәяләү сыйфатларынүстерү.Хәрәкәтле уеннарда һәм спорт уеннарында, физик күнегүләрдә катнашуга карата кызыксынуны,

мөстәкыйль хәрәкәтләнү эшчәнлегендә активлыкны үстерү; спортка карата кызыксыну һәм мәхәббәт тәрбияләү.

Психологик-педагогикэш эчтәлеге

Сәламәт яшәү рәвеше турындабашлангыч күзаллаулар формалаштыру.

Уртанчылар төркеме

(4 яшьтән 5 яшькә кадәр)Балаларны кеше гәүдәсенең төрле өлешләре һәм сизү органнары беләнтаныштыруны дәвам итү.Кеше тормышы һәм сәламәтлеге өчен гәүдә өлешләренең һәм сизү органнарының әһәмияте турында күзаллау формалаштыру (куллар күп кенәфайдалы эшләр эшли; аяклар хәрәкәтләнергә ярдәм итә; авыз сөйли, ашый;тешләр чәйни, тел чәйнәргә, сөйләргә ярдәм итә; тире тоя; борын сулый, исләрне сизә; колаклар ишетә).Туклану режимын үтәү, туклану өчен яшелчәләр һәм җимешләр, башкафайдалы ризыклар куллану ихтыяҗы тәрбияләү.Кеше өчен кирәкле матдәләр һәм витаминнар турында күзаллау формалаштыру. Сәламәтлек өчен йокының, гигиена процедураларының, хәрәкәтләрнең, чыныгуның мөһимлеге турындагы күзаллауларны киңәйтү.Балаларны «сәламәтлек» һәм «авыру» төшенчәләре белән таныштыру.Бала башкарган эшнең аның сәламәтлегенә йогынты ясавын аңларга өйрәтү («Мин тешләремне чистартам — димәк, алар ныклы һәм сәламәт булачак», «Мин урамда аякларымны чылаттым, һәм миңа салкын тиде».Бәрелгәндә үз-үзеңә элементар ярдәм күрсәтү, авырганда, имгәнгәндәярдәм сорап өлкәннәргә мөрәҗәгать итү күнекмәләре формалаштыру.

Сәламәт яшәү рәвеше; кеше организмы өчен физик күнегүләрнең әһәмияте турында күзаллаулар формалаштыру. Организмның төрле органнарын һәмсистемаларын ныгыту өчен физик күнегүләр белән таныштыруны дәвам итү.

Зурлар төркеме

(5 яшьтән 6 яшькә кадәр)Кеше организмының эшчәнлек үзенчәлекләре һәм бөтенлеге турындагы күзаллауларны киңәйтү. Балаларның игътибарын алар организмыныңһәм сәламәтлегенең үзенчәлекләрендә туплау («Миңа апельсин ашаргаярамый — миндә аллергия», «Миңа күзлек кияргә кирәк»).Сәламәт яшәү рәвешенең мөһим компонентлары (дөрес туклану,хәрәкәтләнү, йокы һәм кояш, һава һәм су — безнең иң яхшы дусларыбыз)һәм сәламәтлекне җимерүче факторлар турындагы күзаллауларны киңәйтү.Кеше сәламәтлегенең дөрес тукланудан; сизенү тойгыларына нигезләнеппродуктларның сыйфатын ачыклый белүеннән бәйле булуы турында күзаллаулар формалаштыруГигиена һәм көндәлек режимның кеше сәламәтлеге өчен әһәмияте турындагы күзаллауларны киңәйтү.Авыру кешене карау кагыйдәләре турында күзаллаулар формалаштыру
(аның турында кайгырту, шауламау, аның үтенечләрен һәм кушканнарынүтәү). Авыру кешенең хәленә керү хисе тәрбияләү. Үз-үзеңне хис итүне тасвирлый белүне формалаштыру.Балаларны сәламәт кешенең мөмкинлекләре белән таныштыру.Балаларда сәламәт яшәү рәвеше ихтыяҗы формалаштыру. Физик культурага һәм спортка карата кызыксыну, физик культура һәм спорт белән шөгыльләнү теләге тәрбияләү.Олимпия хәрәкәте тарихыннан аңлаешлы мәгълүматлар белән таныштыру.Куркынычсызлык техникасы нигезләре, спорт залында һәм спорт мәйданчыгында үз-үзеңне тоту кагыйдәләре белән таныштыру.

Мәктәпкә әзерлек төркеме

(6 яшьтән 7 яшькә кадәр)Балаларның рациональ туклану (ризык күләме, ашау эзлеклелеге, туклануда төрлелек, су эчү режимы) турындагы күзаллауларын киңәйтү.Кеше тормышында хәрәкәтләнү активлыгының әһәмияте турында күзаллаулар; үз органнарыңны һәм системаларыңны ныгыту өчен махсус физиккүнегүләр ясый белүне формалаштыру.Актив ял итү турында күзаллауларформалаштыру.Чыныгу кагыйдәләре һәм төрләре, чыныктыручы процедураларның файдасы турындагы күзаллауларны киңәйтү.Кеше тормышында кояш яктысының, һаваның һәм суның роле, аларныңсәламәтлеккә йогынтысы турындагы күзаллауларны киңәйтү.

Физик культура.

Уртанчылар төркеме

(4 яшьтән 5 яшькә кадәр)

Гәүдәнең дөрес торышын формалаштыру.Балаларның хәрәкәтләнү күнекмәләрен, аларны мөстәкыйль хәрәкәтләнү эшчәнлегендә иҗади куллана белүен үстерү һәм камилләштерү.Куллар һәм аякларның үзара яраштырылган хәрәкәтләре белән йөрү һәмйөгерү күнекмәләрен ныгыту

һәм үстерү. Аяк очлары белән көчле этелеп,җиңел, ритмлы йөгерергә өйрәтү.Шуышырга, шуышып керергә, предметлар аша шуышып чыгарга өйрәтү.Гимнастика стенкасының бер аралыгыннан икенчесенә (уңга, сулга) шуышыпкерергә өйрәтү.Ике аяк белән урында һәм алга таба сикергәндә көчле итеп этелергә һәмҗиргә дөрес төшәргә, тирәлектә ориентлашырга өйрәтү. Урыннан озынлыкка һәм биеклеккә сикергәндә этелүне кулларны селтәп җибәрү беләняраштырырга, җиргә төшкәндә тигезлек сакларга өйрәтү. Кыска сикергечаша сикерергә өйрәтү.Ыргытканда дөрес басу, тупны уң һәм сул кул белән җиргә бәреп кирекайтару, аны кул чугы белән ыргыту һәм тотып ала белү күнекмәләрен(күкрәккә терәмичә) ныгыту.Ике көпчәкле велосипедта туры юнәлештә, әйләнә буенча йөрергә өйрәтү.Балаларны чаңгыда шуыштыру адымы белән йөрергә, борылышлар ясарга, тауга күтәрелергә өйрәтү.Тезелеп басарга, хәрәкәт иткәндә ара сакларга өйрәтү.Психофизик сыйфатларны: тизлек, чыдамлык, җитезлек һ.б. ны үстерү.Хәрәкәтле уенда әйдәүче роль башкарырга, уен кагыйдәләрен үтәүгәаңлы карарга өйрәтү.Хәрәкәтләнү эшчәнлеген оештыруның барлык төрләрендә балалардаоешканлык, мөстәкыйльлек, инициативалылык, яшьтәшләре белән дустанәмөнәсәбәтләр саклый белү сәләтен үстерү.

Хәрәкәтле уеннар. Туплар, сикергечләр, кыршаулар һ.б. белән уйнагандабалаларның активлыгын үстерүне дәвам итү.Тизлек, көч, җитезлек, тирәлектә ориентлашуны үстерү.Таныш уеннарны оештырганда мөстәкыйльлек һәм инициативалылыктәрбияләү.Сигнал буенча гамәлләр башкаруга гадәтләндерү.

Зурлар төркеме

(5 яшьтән 6 яшькә кадәр)Гәүдәнең дөрес торышын; хәрәкәтләрне аңлы рәвештә башкару күнекмәләре формалаштыру.Балаларның хәрәкәтләнү күнекмәләрен камилләштерү.Тизлек, көч, чыдамлылык, сыгылмалылыкны үстерү.Терәктән көчле итеп этелеп җиңел йөрү һәм йөгерү күнекмәләрен ныгыту.Тоткарлыклар аша чыгып, куышып йөгерергә өйрәтү.Гимнастика стенкасы буйлап темпны үзгәртеп үрмәләргә өйрәтү.Йөгереп килеп озынлыкка, биеклеккә сикерергә, сикерүнең төренә карапдөрес йөгереп килергә, этелергә һәм җиргә төшәргә, озын сикергеч ашайомшак өслеккә сикерергә, җиргә төшкәндә тигезлек сакларга өйрәтү.Ыргытканда селтәнүне ыргыту белән яраштырырга, тупны бер кул беләныргытырга һәм тотып алырга, урында һәм атлап барганда аны уң һәм сул кулбелән бәреп кире кайтарырга өйрәтү.Чаңгыда шуыштыру адымы белән йөрергә, сөзәк тауга күтәрелергә, таудантөшәргә, ике көпчәкле велосипедта йөрергә, бер (уң һәм сул) аяк белән этелеп самокатта йөрергә өйрәтү. Тирәлектә ориентлашырга өйрәтү.Спорт уеннары элементларына, ярыш элементлары булган уеннарга,уен-эстафеталарга өйрәтү.Физик күнегүләр белән шөгыльләнү өчен өлкәннәргә физкультура инвентаре әзерләргә, аны урынына кире алып куярга булышырга гадәтләндерү.Балаларның спортның төрле төрләренә карата кызыксынуын хуплау,аларга илнең спорт тормышы вакыйгалары турындагы кайбер мәгълүматларны җиткерү.

Хәрәкәтле уеннар. Балаларны, инициатива һәм иҗадилык күрсәтеп,мөстәкыйль рәвештә таныш уеннар оештырырга өйрәтүне дәвам итү.Балаларда ярыш элементлары булган уеннарда, уен-эстафеталарда катнашу теләге тәрбияләү.Спорт уеннарына һәм күнегүләренә өйрәтү.

Мәктәпкә әзерлек төркеме

(6 яшьтән 7 яшькә кадәр)Көндәлек хәрәкәтләнү эшчәнлеге ихтыяҗы формалаштыру. Эшчәнлекнең төрле төрләрендә гәүдәнең дөрес торышын саклау күнекмәләре тәрбияләү.

Төп хәрәкәтләрне башкаруның табигыйлегенә, җиңеллегенә, төгәллегенә, тәэсирлелегенә ирешә барып, аларның техникасын камилләштерү.Йөргәндә һәм йөгергәндә бирелгән темпны саклый белүне ныгыту.Йомшак өслеккә, йөгереп килеп озынлыкка һәм биеклеккә сикергәндә,йөгереп килүне этелү белән яраштырырга өйрәтү.Ыргытканда кул чугының актив хәрәкәтләнүенә ирешү. Гимнастика стенкасында диагональ буенча бер аралыктан икенчесенәшуышып керергә өйрәтү. Урында һәм хәрәкәт вакытында тиз арада тезелергә, колоннада, шеренгада, түгәрәктә тигезләнергә; күнегүләрне ритмлы, тәрбияче тарафыннанкүрсәтелгән темпта башкарырга өйрәтү. Психофизик сыйфатларны: көчне, тизлекне, чыдамлыкны, җитезлекне, сыгылмалылыкны үстерү. Балаларны статик (урында) һәм динамик (хәрәкәттә) тигезлек саклаугаөйрәтүне, хәрәкәтләрне координацияләүне һәм тирәлектә ориентлашуныүстерүне дәвам итү.

Спорт хәрәкәтләре башкару күнекмәләрен ныгыту.Мөстәкыйль рәвештә физкультура инвентареның, спорт формасыныңторышын күз уңында тотарга, аларны карап, төзек тотуда актив катнашыргаөйрәтү.Бала шәхесенең төрле яклап үсешен тәэмин итү: сабырлык, үз

дигәнендә торучанлык, тәвәккәллек, кыюлык, оешканлык, инициативалылык,мөстәкыйльлек, иҗади омтылыш, фантазия тәрбияләү.Балаларны мөстәкыйль рәвештә хәрәкәтле уеннар оештырырга, үз уеннарын, уен вариантларын уйлап чыгарырга, хәрәкәтләрне аралаштырыргаөйрәтүне дәвам итү.
Физик культурага һәм спортка, спорт өлкәсендәге аерым казанышларгакарата кызыксынуны хуплау.
Хәрәкәтле уеннар. Балаларны психофизик сыйфатлар: җитезлек, көч,тизлек, чыдамлык, сыгылмалылыкны үстерүгә, хәрәкәтләрне координацияләүгә, тирәлектә ориентлашырга булышлык итүче төрле хәрәкәтлеуеннарны (шул исәптән ярыш элементлары булган уеннарны) файдаланырга; яшьтәшләре белән бергә мөстәкыйль рәвештә таныш хәрәкәтле уеннар оештырырга, үз нәтиҗәләрен һәм иптәшләренең нәтиҗәләрен гаделбәяләргә өйрәтү.Иҗади омтылыш күрсәтеп, уеннарның вариантларын уйлап чыгарырга,хәрәкәт төрләрен аралаштырырга өйрәтү.Спорт уеннары һәм күнегүләренә (бура уены, бадминтон, баскетбол,өстәл теннисы, хоккей, футбол) карата кызыксынуны үстерү

Программаның ЭКРС.

Шәхескә белем бирү, аны тәрбияләү һәм тормышка әзерләүдә күп факторлар катнаша: гаилә, тирә-юнь, урам, табигать һәм шулар белән белән беррәттәнмилли-региональ үзенчәлекләр. Һәр халык, Һәр милләт үзенең рухибайлыгын үзенчәлекле шартларда, үзенчәлекле юллар һәм алымнар беләнтуплаган. Аларның һәрберсе дөнья мәдәниятенә үзеннән сизелерлек өлешкертә, баета. Милли рухи байлык аерым халыкның гына түгел, ул –гомумкешелек кыйммәтләренең нигезе. Димәк, балаларны кечкенәдән үк үзхалкының, үз туган җиренең үзенчелекл̈ере белән таныштыругомумкешелек кыйммәтләре белән таныштыруның башлангычы булып тора.
Безнең бурыч – үткән буыннар туплаган рухи байлыкны саклап, баетып,аның кешелек тарафыннан иң кыйммәтле дип табылган үрнәкләренбалаларга җиткерү. Шуннан чыгып, программага милли-региональкомпонент өстәлгән. Милли тәбәк өлеше билгеле бер тәбәкнең мәгарифөлкәсендә мәнфәгатьләрен, туган як мәдәниятен, гореф-гадәтләрне, тел һәмәдәбиятны, тарих, география һ.б. үзенчелекләрне белү зарурлыгын билгели.
Татарстан Республикасы дәүләт телләре Татарстан Республикасында башкателләр турында Татарстан Республикасы Законы (2004) Татарстанхалыкларын, аларның мәдәниятен һәм телләрен саклау, һәръяклап үстерүне,җәмгыятнең социаль-икътисади, рухи-әхлакый үсүендә һәр милләтнеңиҗади көчен, гореф-гадәтләрен һәм күркәм традицияләрен тулысынча файдалануны күздә тота. Тәрбия белем бирү программасында ЭКРС кертелүеәлеге законны гамәлгә ашыруда зур ярдәмлек булыптора.

Белем бирү өлкәләренең ЭКРС яраклаштырылган бурычлары

(Р.К.Шәехованың мәктәпкәчә яшьтәге балаларга белем бирү региональпрограммасы буенча)
Танып белү үстерешле өлкәсенең бурычлары. Рус башкорт, чувашхалыкларының матур әдәбияты, халык авыз иҗаты белән таныштру, мәкаль,әйтемнәрнең мәгънәсен аңлату, аларның сөйләмдәге урынын билгеләү. Татар,башкорт, рус, чуваш язучылары һәм шагыйрьләренең әсәрләрен башкаргандасәнгатьле сөйләмне формалаштыру. Идел буе халыкларының тарихы, культурасы, традицияләре белән таныштыру.
Сөйләм үстерү өлкәсенең бурычлары. Диалогик сөйләмне камилләштерү.Көндәлек тормышта балалар һәм өлкәннәр белән татар һәм рус телендә аралашу.Татар, рус, башкорт, чуваш халкының халык авыз иҗаты, матур әдәбияты беләнтаныштыру, әйтем, мәкальләрнең мәгънәсен аңлату, сәнгатьле сәйләмнеформалаштыру.
Нәфасәти үсеш өлкәсенең бурычлары. Милли уен коралларының яңгырашы: (шакылдавык-рус, курай -башкорт, волынка "Сарпай"-чуваш, комуз -"кубыз"-татар) аша классик , халык, заманча музыка белән таныштыру. Татар бизәкләре:канәфер, өчъяфрак белән таныштыруны дәвам итү; башкорт, чуваш халыкларыбизәкләре, милли киемнәре турында күзаллауны формалаштыру.
Физик тәрбия үсеш өлкәсенең бурычлары. Чуваш, башкорт, рус халык авызиҗаты аша үз сәламәтлегәнә, үз шәһәренә аңлы караш тәрбияләү, сәламәт яшәүрәвеше алып бару, халык

уеннары белән таныштыру. Татар, рус халык уеннарынмөстәкыйль оештытырга өйрәтүне дәвам итү.

Социаль -коммуникатив үсеш өлкәсенең бурычлары. Башкорт, чуваш, русхалыкларының традицияләрен, гореф-гадәтләрен хөрмәт итү; кешелеклелек,кунакчыллык, чисталык кебек сыйфатлар, чуваш, башкорт, рус халыкларыныңәдәби әсәрләре аша хезмәт эшчәнлеге турында күзаллауны, төрле милләттәгеяшьтәшләренә дустанә караш, мөстәкыйльлек формалаштыру.

		Бүлекләр	Бурычлар
1	Физик үсеш	Сәламәтлек	Балаларда үз шәһәрләренә карата кызыксынучанлык тәрбияләү.Үзеңнең сәламәтлегеңә, тормышка ашырып,сәламәт тормыш алып барырга стимуллаштырып,үзеңнең халык һәм төрле милләт халкының (Чувашия, Башкортстан, Росиия) сөйләм халык иҗатына теләк тәрбияләү. Халык музыкаль хәрәкәтле уеннарга һәм эстафеталарга нигезләнеп төзелгән, балаларда уен шөгыләндә үзләренең хәрәкәтчәнлекләренә карата үзконтроль үстерү.
2		Физик культура	Башкорт һәм чуваш халык уеннары белән таныштыру.Таныш татар һәм рус халык уеннарын мөстәкыйль оештыра, ахырына җиткерә белергә өйрәтүне дәвам итү. Хәрәкәт осталыкларын, күнегү күнекмәләрен камилләштерү. Сын-гәүдә,хәрәкәтләрне аңлап, матур, тиз, оста үтәргә камилләштерү.
3	Социаль-шәхси үсеш	Социальләштерү	Әхлакый сыйфатлар турында күзаллауларын формалаштыру: үз халкыңның кешелеклелеге, кунакчыллыгы, чисталыгы; башкорт һәм чуваш халкының гореф-гадәтләрен ихтирам итү.Балалар арасында үзара мөнәсәбәт тәрбияләү: уйнау гадәте,эшчәнләү, олыларны яхшы гамәл, мөнәсәбәт белән шатландыра белүләренә омтылу. Төрле милләт яшьтәшләренә изгелекле мөнәсәбәт формалаштыру.
4		Хезмәт	Үз-үзеңә үзлегеңнән һәм сыйфатлы хезмәт күрсәтүне булдыру (киенергә һәм чишенергә, киемнәрне төреп кую)төркемдә һәм балалар бакчасы җирлеген тәртиптә тоту күнекмәләрен үстерү, дежурлар вазифасын үтәү.Коллективта эшләүгә тарту, башка кешеләргә булышу теләге уянуда бүләкләү. Олылар хезмәте, аларның нәтиҗәсе һәм әһәмияте турында күзаллауларын киңәйтү һәм системалаштыру. Татар, рус, башкорт һәм чуваш халыкларының хезмәт гореф-гадәтләре аша балаларга әдәби сәнгать хезмәтнең төрле яклары турында күзаллауларын формалаштыруны дәвам итү. Хезмәт башкаруда мөстәкыйльлекне, үзсүзлелекне, җаваплылыкны бүләкләү; шәхси һәм коллективлы хезмәттән канәгатьләнү, горурлык хисе белән бүлешү, олылардан һәм яшьтәшләреннән,үз эшендә канәгать уңай билге алуына омтылу .
5		Куркынычсыз лык	Хәвефле ситуацияләрдән чыгу юллары, беренче ярдәм күрсәтү алымнары белән таныштыру. Шәһәр юлларында һәм иҗтимагый урыннарда юл йөрү кагыйдәләрен камилләштерү: тыйнак булырга, сабыр, кычкырып сөйләшмәскә, тәртип сакларга, чисталык; иҗтимагый

			транспортта олыларга һәм кечкенәләргә урын бирергә.Кешегә карата әйләнә тирәдәге куркыныч ситуаөияларга сакчыл мөнәсәбәткамилләштерү.
6	Сөйләм үсеше	Матур әдәбият уку	Матур әдәбият, татар, рус, башкорт һәм чуваш халыкларының тел иҗаты белән таныштыру. Әйтем, мәкальне аңлауларына ирешү, сөйләмдә аларны урынлы һәм мәгънәсе буенча куллану; Татар, рус, чуваш, башкорт халкы, язучы –шагыйрьләренең әсәрләрен башкарганда, сөйләгәндә сәнгатьле сөйләм формалаштыру, геройларга карата үз мөнәсәбәтләрен формалаштыру.
7		Сөйләм телен үстерү	Мәдәни әңгәмә тәрбияләү. Ике яклы әңгәмә камилләштерү. Көндәлек тормышта олылар һәм балалар белән татарча һәм русча сөйләшү.
8	Танып белү үсеше	Танып белү	Башка милләт халкына дустойгы тәрбияләү. Идел буе халкының (Чувашстан, Башкортстан) тарихы, мәдәнияте, гореф-гадәтләре һәм табигате аша балалардатанып-белү кызыксынуы камилләштерү. Башкаладагы һәм Татарстандагы башка шәһәрләрне өйрәнгәндә информацион, күрсәтмәле материаллар аша карашларын киңәйтү.
9	Иҗади – эстетик үсеше	Җыр	Классик, халык, заманча халык көйләре белән, халык уен коралларының: трещотка(рус.), курай (башкорт), волынка (“сарпай”-чув.), комуз(“кубыз” –тат.) яңгыравы белән таныштыру.

Милли – төбәк компонентын өйрәнү буенча перспектив план. (ЭРС)

Айлар	*Темалары*
Сентябрь	“Туган як ул – зифа камышлар...” “Татарстан – туган ягым” “Казан каласы – баш кала”
Октябрь	“Яна Иглай-туган авылым” “Тау астына салынгандыр безнең авыл”
Ноябрь	“Мич башында биш мәче...” (авыл миче турында сөйләшү) “Татар халык ашлары”
Декабрь	“Онытылып баручы савыт – саба” “Рус халык ашлары”
Январь	“Әхмәт белән Хәдичә бер самавар чәй эчә...” (Самавар турында сөйләшү)
Февраль	“Татар халык киемнәре”
Март	“Рус халык киемнәре”
Апрель	“Уңган, булган минем дәү әни Йонын яза, эрли һәм бәйли...” (каба, орчык, энә, йомгак һ.б. турында сөйләшү)
Май	“Телләр төрле теләкләр бер – дуслыкта яшик...” (Рус һәм татар халык иҗатын чагыштыру)

2.2. Гаилә белән үзара бәйләнеш.

Хәзерге фән һәм практика баланың шәхесен формалаштыруда гаиләнеңуникаль роль уйнавын исбат итә. Беренче социальләшү гаиләдә башлана,баланың дөньяга, үзенә, башка кешеләргә карашы, мөнәсәбәте формалаша. Ата-аналарның кайгыртучанлыгы балада аның үз-үзенә ышанычын тудыра, башка кешеләр белән түземлек, үзара хөрмәт принциплары нигезендә үзара мөнәсәбәткә кирәргә әзер торырга ярдәм итә.Ата-ананың тәрбия һәм белем бирү эшчәнлегендә катнашу мөмкинлеге булу бик зур әһәмияткә ия. Хәзерге заман балалар бакчасы ата-аналарга психологик һәм педагогик ярдәм күрсәтүче учреждение буларак та хезмәт итә. Шул ук вакытта гаилә дә үзара хезмәттәшлек итәр өчен педагогларны өзлексез үсешкә рухландыра.

Түбәндәге бурычларны үтәмичә, максатка ирешү мөмкин түгел:

-гаилә белән партнерлык мөнәсәбәте урнаштыру; -бакчада ата-анага бала тормышында катнашу өчен шартлар тудыру;

- бала тәрбияләүдә ата-аналарга психологик ярдәм күрсәтү;

-гаиләләр белән үзара аралашуда педагогик компетентлыкны өзлексез күтәрү.

Гаилә белән үзара бәйләнеш принциплары.

1. Психологик уңайлык (комфорт) принципы - ата-аналар белән аралашуда җылы атмосфера булдыру, һәр гаиләнең ихтыяҗын, социаль-психологик характеристикасын исәпкәалу. Ата-ана белән үзара ышанулы мөнәсәбәт ул - хөрмәт, диалогка омтылу, игътибарлылык, ихласлылык. Балага һәм аның якыннарына карата тәрбиячечнең игелеклелеге һәм ачыклыгы ата-ана ягыннан уңай кабул ителә. Ата - аналарның бакчада балалары шат булса, алар тәрбиячеләргә сораулар белән мөрәҗәгать итәләр. Ата-аналарның бала өчен балалар бакчасының уңайлы, куркынычсыз, файдалы булуын күрү генә түгел, ә балаларның үсешен күрүләре дә әһәмияткә ия. Тәрбиячечнең баланың яшь үзенчәлеген,
психологиясен, үсеш кризисын белүе, ата-ананы тынычлындырып, кирәкле сүзләр таба белүе, алар белән ягымлы мөгаләмәдәге әңгәмәдәшче булуы мөһим.

2. Эшчәнлек принцибы.

Белем һәм тәрбия бирү процессында балалар бакчасы һәм ата-аналар арасындагы бәйләнеш тигез хокуклы партнерлар сыйфатына корылган. Партнерлык процессы катлаулы: танышу, җимерелүе һәм үзара аңлашу урнашу,бала тәрбияләүдә берүк максатны күздә тоту. Педагогның һәм балалар бакчасының позитив имиджы булуы мөһим.

3. Бербөтенлек принцибы -тәрбия һәм белем бирүдә гаилә һәм җәмгыять институтларының аерылгысыз бербөтен булуына нигезләнгән. Әлеге принцип бала тәрбияләүдә гаилә белән балалар бакчасының эш стратегиясен билгели. Җәмгыяти тәрбиянең нигезе ул - балага социаль таләпләр системасы кую. Ата-аналарның тәрбияви тәэсире булып, балага карата мәхәббәт, аны куркынычсызлык белән тәэмин итү, аны ничек бар шулай кабул итү тора.

4.Минимакс принцибы - һәр гаиләгә дифференциальякынкилү, ата-аналар белән эчтәлекле, тактлы аралашу. Ата-аналар белән танышкач, педагог һәр гаиләнең үзенчәлеген ачыклый, аларның активлыгын күтәрү өчен планлырәвештә шартлар тудыра.

5.Вариативлык принцибы - ата-аналарга тәрбия һәм белем бирү процессына кушылу һәм аралашуның формаларын тәкъдим итү: традицион һәм традицион булмаган, шәхси һәм төркемләп, дистанцион һәм кара-каршы аралашу.

6.Өзлексезлек принцибы өйдә һәм балалар бакчасында тәрбия бирүнең өзлексез баруын күз алдында тота.

7.Иҗадилык принцибы - тәрбия һәм белем бирү процессында барысына да иҗадилык күрсәтергә мөмкинлек ачу.

Ата-аналар белән үзара бәйләнеш формалары.

1.Мәгълүмати чаралар -(телдән журнал, реклама буклеты; балаларга тәрбия һәм белем бирү сораулары буенча мәгълүмати белешмә хезмәте; мәгълүмати кәрзиннәр, хатлар; күрсәтмә психо-педагогик пропаганда һ.б.)

2. Оештыру эшләре- (ата-аналар җыелышы; анкеталар тутыру; җәмгыяти ата- аналар оешмаларын төзү; коференцияләр, ата-аналар белән берлектә педсоветлар; брифинглар һ.б.)

3. Культура-агарту чаралары - (ата-аналар мәктәбе; консультацияләр; тематик очрашулар; матур әдәбият буенча тематик күргәзмәләр оештыру; тренинглар; семинарлар; әңгәмә; дискуссияләр; ата-аналар кунакханәсе; түгәрәк өстәл һ.б.)

4. Оештыру-эшчәнлек - (ата-аналар белән берлектә үткәрелгән балаларның үсеш мониторингы, берләштерелгән ата-ана-бала проекты; күргәзмәләр; вернисажлар; мастер-класслар; балалар, педагоглар, ата-аналар иҗаты; гаилә портфолиосы ясау; иҗади эшчәнлек

өчен табигый һәм ташландык материаллар җыю; балалар бакчасын ремонтлауда һәм яшелләндерүдә катнашу; балаларның бакчадагы тормышын сурәтләгән буклет, видеофильмнар әзерләү, журналлар чыгару;бакчада үткәрелгән чаралар турында фотоматериалларны электрон җибәрүдә булышу; үстерешле предметлы тирәлекнең сыйфатын тикшерүдә катнашу һ.б.)

5. Ата-аналарның педагогик процесста катнашуы- (ата-аналар катнашы белән шөгыльләр; балаларга әкиятләр уку; балалар белән төрле темага әңгәмәләр кору; ата-аналар катнашы белән сәхнәләштерү; саф һавада йөргәндә, экскурсияләргә барган балаларны озату; Ачык ишекләр, Сәламәтлек көнендә, Шәфкатьлелек марафонында катнашу һ.б.)

Гаилә белән үзара бәйләнеш буенча эшләү планы

Ай	Тема
Сентябрь	1.Ата- аналар җыелышы.”2-6 яшьлек балаларны тәрбияләү бурычлары.” Балалар бакчасының эчке кагыйдәләре, Уставы, укыту-тәрбия программалары белән таныштыру. 2.“Ата-аналар сезнең өчен” стенд эшләү 3.Анкеталар тутыру.Тема: —Сез нинди ата-ана? 4.Көз айларына инструкаж үткәрү
октябрь	1.Түгәрәк өстәл “Яхшылык белән тәрбиялибез” 2.“Безнен канатлы дусларыбыз” ата-аналарны кошларга җимлекләр эшләргә өндәү 3. “Юлда имин йөрибез” ширма ясау 2. Өлкәннәрне бәйрәм белән котлау, балаларның үз куллары белән ясаган бүләкләрен бирү. 3. “Көз” темасына кул эшләре күргәзмәсе 3. “Сөмбелә” бәйрәмен уздыру 4. Әти –әниләрне кызыксындырган сорауларга җавап бирү.
ноябрь	1.“Балаларга әхлак тәрбиясе бирәбез” **чыгыш** 2.“Минем яраткан әнием” фото стенд эшләү 3.Әниләр бәйрәме уздыру 4.“Әниләрне бәйрәм белән котлыйбыз” ширма эшләү
декабрь	1.Әңгәмә “ Балалар белән ялны ничек уздырырга?” 2.“ Кар сыннары ясыйк” ата-аналарны тарту 3.“Яңа ел” иртәсен үткәрү 4.Кыш айларына инструкаж үткәрү.
январь	1“Рольле-сюжетлы уеннарның бала тәрбияләүдә роле” **чыгыш** 2.Сыннар эшләү 3.Ата-аналар белән участокта кышкы уеннар

	4.Киңәш бирү : “Бармак уеннары”, “Уйный- уйный үсәбез!”. 2. Ачык ишекләр көне: мастер – класс “Йокыдан уяну гимнастикасы”, “Саф һавада уеннар”
февраль	1. Күргәзмә “Әти белән бергәләп рәсем ясыйбыз” 2.Ватанны саклаучылар көненә фотовыставка “Безнең яраткан әтиебез” 3.Әтиләр бәйрәме үткәрү. “Күңелле стартлар” 4.“Әтиләрне бәйрәм белән котлыйбыз” ширма эшләү
март	1.Күргәзмә: “Әни белән бергәләп рәсем ясыйбыз” 2.Фотокүргәзмә “Безнең яраткан, кадерле әниебез” 3.Дусларча очрашу: уен-ярыш “ Минем әни барсыннан да яхшырак” 4.27 март театр көне “ Без кечкенә артистлар”
апрель	1.1 апрель көлке көне “Балалардан кызыклы газета” 2.Участокта музыкаль спорт ярышы “Язны каршылыйбыз-сәламәтлек телибез” 3.Күргәзмә “Безнең талантларыбыз” 4.Матур әдәбият аша балаларның сөйләм телләрен үстерик **чыгыш** 5.Яз айларына инструкаж үткәрү
май	1.Уку елына еллык күзәтү, диагностика. “Ничек зур үскәннәр, нәрсәгә өйрәнгәннәр?” 2.“Җәйге ялны ничек үткәрергә” җәйге санбиллютень 3.Поход “әти-әни һәм мин” 4.“Участокны яшелләндерү һәм баету” әти-әниләрдән ярдәм

Социум белән узара хезмәттәшлек.

Балалар бакчасы Яна Иглай урта мәктәбе белән хезмәттәшлек итә.

3.Оештыру өлеше.

3.1. Материаль – техник яктан тәэмин итү.

- санитар-эпидемиологик кагыйдәләргәһәм нормаларга туры килүә;
- янгын чыгу куркынычсызлык кагыйдәләренә туры килүә;
- балаларның үз яшләренәһәм шәхси үзенчәлекләренә туры килүче укыту һәм тәрбияләү чаралары;
- Тирә як – әйберләрнең мөхитен үстерү белән бүлмәнең җиһазлануы;
- Укыту – методик компонент, җиһаз, методик әдәбият белән тәэмин ителүе.

Ноутбук – 1 данә
Проектор – 1данә
Интерактив такта – 1 данә
Магнитафон – 1 данә
Өстәлләр – 10 данә
Шкафлар – 6 данә
Урындыклар – 26данә
Балалар өчен эскәмияләр – 5данә

Җиһазлау.

Төркем бүлмәсе: - практик эшчәнлек өчен яраклангaн балалар җиһазлары;
- китап почмагы (яшь үзенчәлекләренә туры килгән китаплар, әкиятләргә иллюстрацияләр, пазл уеннары , “Әкият буйлап сәяхәт”, “Әкиятне җый”, “Әкиятне танып әйт” уены, язучылар портретлары);

- сәнгать почмагы.«Набор для творчества»(кәгазьләр, карандашлар, пластилин, балчык, трафаретлар, мөһерләр, калыплар, буяулар, гуашь, балавыз акбурлары, кайчылар, пумалалар, бизәү үрнәкләре, тозлы камыр, яраксыз материаллар, сәнгать жанрларының үрнәкләре рәсемнәре ,өстәл уеннары «Цвет, форма, размер», «Рисуем, лепим, творим»,"Лото в домике"һ.б.;
- уен җиһазлары, с/р уеннар ("Гаилә", "Без хәрбиләр", "Янгын сүндерүчеләр", "Шифаханә", "Төзелеш", "Сату үзәге", "Мода йорты","Матурлык үзәге") уеннарга атрибутлар;
- театр эшчәнлеге почмагы ("Әкиятне танып әйт" д/у, өстәл, бармак, шәүләле, кул һ.б театрлар);
- музыкаль эшчәнлек почмагы (музыкаль инструментлар:, барабан, боргы һ.б. музыкаль инструментлар, күргәзмә материаллар, дидактик уеннар, композиторлар портретлары, д/у);
- табигать почмагы (, күргәзмә материаллар, дидактик уеннар, өстәл уеннары «Рәсемнәр буенча хикәяләр төзү»: кыш, яз, җәй, көз.
«Һава торышы»
«Ел фасыллары »
«Агачлар, куаклар, гөмбәләр»
«Бүлмә гөлләре»
"Обитатели морей и океанов»
«Насекомые»
«Животные леса»
«Все обо всем.Птицы.»
«Животные тропиков и островов Океании»
«Животные Европы»
«Животные Австралии»
«Животные Африки»
«Обитатели льдов»
«Загадки дикой природы»
«Большая энциклопедия животного мира»
«Земноводные и пресмыкающиеся»
- хезмәт почмагы: алъяпкычлар, лейкалар;
- конструкцияләү почмагы (төрле төрдәге конструкторлар: "Лего", "Зур шакмаклар", "Агач конструктор","Конструктор –сортировщик", "Разноцветный пластмассовый конструктор"."Конструктор ТИКО"
- кул-бармак эшчәнлеге почмагы (шнуровка, массаж туплары, «Бармаклар» агач тактада ясалган уен, өстәл уеннары; лабиринтлар һ.б)
- өстәл, дидиактик, үстерүле уеннар почмагы;
-ПДД үзәге-Лото "Юл йөрү билгеләре" 1шт
Дидактик уен "Сак бул, юл!"
Күрсәтмә әсвап "Транспорт"
Дидактик уен "Юл йөрү билгеләрен өйрәнәбез"
Өстәл уены "Юл"
Картотека "Транспорт"
Папка "Балаларга юл йөрү кагыйдәләрен өйрәтү"
- кызыклы математика почмагы (Дьенеш блоклары, Киюзенер таякчыклары)
- «Туган ягым – Татарстан» почмагы
Милли киемдәге курчаклар: татар малае һәм кызы, рус малае һәм кызы
Габдулла Тукай портреты
Уеннар өчен битлекләр
РФ и ТР символикасы (герб, флаг).
ТР башкаласы Казан шәһәре турында информацион һәм күрсәтмә материал (альбомнар, китаплар, открыткалар, иллюстрацияләр).

ТР турында информацион һәм күрсәтмә материал (шәһәрләр, аларның истәлекле урыннары, хайваннар һәм үсемлекләр дөньясы).
Татарстан, Россия, Башкортостан, Чувашия, Удмуртия, Мари-Эл, Мордовия турында информацион һәм күрсәтмә материал (папкалар, дидактик, хәрәкәтле уеннар).
Татар язучыларының һәм шагыйрьләренең портретлары һәм әсәрләре.

Татар халык әкиятләре.
Татар милли орнаментларының үрнәкләре (7 элемент):лалә, яфрак, кыңгырау, канәфер чәчәге, өч яфрак, чалмабаш, гөлҗимеш.
Татар милли орнаментлары белән таныштыру өчен дидактик уеннар:
1. «Бизәкне төзе»;
2. «Парын тап»;
3. «Тап һәм ата»;
4. «Киемне бизә» (түбәтәй, калфак, читек, камзул һ.б.).
Татар телнндә мультфильмнар

1.	Өчкыз	7. Су анасы
2.	Алтын бөртекләр	8.Кәҗәбеләнсарык
3.	Икекыз	9. ЧукмарбеләнТукмар
4.	Төлкебеләнказ	10. Куянкызы
5.	Бүләккемгә?	11.Сертотмасүрдәк
6.	Шүрәле	12. Агачлар да авырый

- сд-проигрыватель, сд язмалар (әкиятләр, җырлар, бию көйләре, кул-бармак моторикасы гимнастикасы язмалары һ.б)
- - физкультура почмагы (яшь үзенчәлекләренә яракланган материал: х/у маскалар, туплар, кыршаулар, кулъяулыклар, ленталар, обручлар, сикергечләр һ.б.,
Киенү - чишенү бүлмәсе. - эти-әниләр өчен информацион - күргәзмә почмагы (“Безнең тормыш”, “Меню”, “Көндәлек режим”, “ Белем бирү эшчәнлегенең челтәре”, “Сезнең өчен эти- әниләр”, “Белдерүләр”);

3.2.Үстерешле предметлы тирәлекнең үзенчәлекләре.

Үстерешле предметлы тирәлек балаларның яшь үзенчәлекләрен һәм үсешләрендә коррекцион җитешмәүчәнлеге булган балаларны исәпкә алып, аларның сәламәтлеген саклау һәм ныгыту өчен төркемдә һәм балалар бакчасында тәрбия һәм белем бирү процессын максималь тормышка ашыра.

Үстерешле предметлы тирәлек балалар белән өлкәннәрнең аралашу мөмкинлеге, бердәм эшчәнлеге, балаларның хәрәкәт активлыгы, шулай ук аларның ялгыз калу мөмкинлеге белән тәэмин итә

Үстерешле предметлы тирәлек төрле тәрбия һәм белем бирү программаларын тормышка ашыруны; милли культура, климат шартларын; балаларның яшь үзенчәлекләрен исәпкә алырга тиеш.

Үстерешле предметлы тирәлек бай эчтәлекле, үзгәрүчән, күпфункцияле, вариатив, аңлаешлы һәм куркынычсыз булырга тиеш. Предметлы тирәлек белән тулыландыру тәрбия һәм белем бирү процессының бербөтенлек принципына, ФДББС буенча балаларның психологик һәм шәхси үзенчәлекләренә, материалларның үзенә хас үзгәрүчән уеннар, дидактик материаллар белән тәэмин ителүенҽ, балалар белән өлкәннәрнең интегральләштерү принципына, балаларның уен, хәрәкәт активлыгы, эзләнү, тәҗрибә, конструктив, матур әдәбиятны кабул итү һәм коммуникатив эшчәнлегенә туры килә. Милли культура, климат шартлары исәпкҽ алына. Кулланылган материалларның һәм җиһазларның сыйфат сертификатлары бар, һәм алар гигиена, педагогик, эстетик таләпләргә җавап бирә алалар.

3.3 Традицион вакыйгалар, бәйрәмнәр, чаралар

Мәктәпкәчә яшьтәге баланың ял сәгатенең нигезендә тәрбия белем бирү эше комплекслы-тематик планлаштыруда ята.Оештырылган комплекслы-тематик принцибын гамәлгә ашыруда үрнәк темалар тора (бәйрәмнәр, вакыйгалар, проектлар),балаларның барлык

үсешенә юнәлгән һәм төрле яклап кеше яшәешенә багышланган,шулай ук балаларның шәхсән кызыксынуларын тудыра:

-баланың әхлакый тормыш күренешендә;
-әйләнә-тирә табигатьтә;
-сәнгать һәм әдәбиятдөньясында;
-гадәти гаилә өчен, җәмгыять һәм дәүләтнең бәйрәм вакыйгаларына;
-гражданлык хисе формулаштыруда балага кирәклетирәлек (туган авыл.);
-сезон күренешләре;
-халык мәдәниятенә һәм гореф-гадәтләренә.

Безнең яраткан традицион бәйрәмнәр.

"Җәйге сабантуй" , "Сәламәтлек көне", "Ярмарка","Көзге спорт бәйрәме" "Өлкәннәр көне", "Әниләр көне","Яңа ел бәйрәме" Ягез әле, әтиләр!","Ягез әле, әниләр!" ,"Балаларны халыкара яклау көне","Гаилә бәйрәме", "Кошларны каршылау бәйрәме" ,"Тукайның туган көне", " "Нәүрүз", "Әниләр бәйрәме", "Мәктәпкә озату бәйрәме"

Бәйрәмнәр, күңел ачулар.

№	*Эш төре*	*Вакыты*
1	Очрашу кичәсе."Өлкәннәрне хөрмәтләп"	октябрь
2	Өлкәннәр атналыгы уздыру.	октябрь
3	" Уңыш" бәйрәме.	октябрь
4	"Әниләр көне" уңаеннан бәйрәм иртәсе уздыру.	ноябрь
5	"Яңа елга" багышланган бәйрәм кичәсе.	декабрь
6	"Солдатта булган диләр" бәйрәм кичәсе	февраль
7	"Әниләр бәйрәме"	март
8	"Нәүрүз " бәйрәме .	Март
9	1апрель- көлке көне	апрель
10	"Тукай безнең күңелләрдә" Тукай атналыгы уздыру.	апрель
11	Кошлар кене	Апрель
12	Җиңү бәйрәменә багышланган кичә "Җиңү алып килде май"	май
13	"Сау бул бакчам"	май
14	"Балаларны яклау көне"	июнь
15	" Сабантуй" бәйрәме	
16	"Дуслык чылбыры"	июль
17	"Урманнан безгә кунаклар килгән"	август

Чыныктыру чараларыл

1. Балаларны саф һавада кабул итү.
2. Физик тәрбия: спортзалда атнага ике тапкыр. Өченче шөгыль сафһавада үткәрелә.
3. Физкультминуткалар: 3 минутка кадәр.
4. Динамик пауза: сулыш һәм бармак гимнастикасы (шөгыльләрарасында) – 5-6 минут.
5. Урамда көн саен хәрәкәтле уеннар.
6. Физик күңел ачулар: айга бер тапкыр.
7. Йокыдан торгач чыныктыру гимнастикасы.
8. Сулыш гимнастикасы: иртәнге гимнастика, йокыдан торгачгимнастиканы үткәргәннән соң.
9. Хәрәкәт һәм сүзләр белән уеннар: иртә һәм кич.
10. Күз гимнастикасы: шөгыльләр вакытында.
11. Санэпидрежим – җилләтү режимы, группаны юешләтеп җыештыру.
12. Ашаганнан соң авызларны кайнаган су белән чайкау
13. Оксалин мазе белән борыннарга сөртү
14. Лимонлы-сарымсаклы катнашма бирү

3.5. Программаны методик яктан тәэмин итү.

“Социаль-коммуникатив үсеш” белем бирү өлкәсе	1. Шаехова Р.К. «Региональная программа дошкольного образования» - Казань, 2012 2.Ахмадиева Р.Ш., Минниханов Р.Н. и др., «Юллар имин булыр бергәләп!», Казан, БТИФУ”ДУ ,2012.-201б. 3. Комплект дорожных знаков. МВД по РТ , МОиН РТ, ГКУ “Дирекция финансирования научных и образовательных программ безопасности дорожного движения РТ”, ГБУ “Научный центр безопасности жизнедеятельности”, Казань 2015. 4. Комплект дорожных знаков. МВД по РТ, МОиН РТ, ГБУ “Безопасность дорожного движения”, ГБУ “Научный центр безопасности жизнедеятельности”, Казань 2017. 5..Ахмадиева Р.Ш, Белугин М.Г.Обучение детей безопасному поведению на дорогах.Методические рекомендации для работы с родителями.-Казань:ГБУ «НЦБЖД», 2014.-112 с. 6. Белая К.Ю. “Формирование основ безопасности у дошкольников”, для занятий с детьми 2-7 лет,Москва, Мозаика-Синтез,2018.-64 с.. 7..Ахмадиева Р.ШЗеленый огонек .-Казань:ГБУ «НЦБЖД», 2014.-188с. 8.Саулина Т.Ф“Три сигнала светофора”Ознакомление дошкольников с правилами дорожного движения: Для работы с детьми 3-7 лет.-М.:МОЗАИКА-СИНТЕЗ, 2010.-112 с. 9.Саулина Т.Ф “Знакомство дошкольников с правилами дорожного движения “ Для занятий с детьми 3-7 лет.- М.: МОЗАИКА-СИНТЕЗ,2018.-112 С. 10..Куленева о.в., Насрутдинова Г.Х,Ярусова Е.А. «Методика проведения мониторинга уровня сформированности готовности детей дошкольного возраста к соблюдению правил безопасного поведения на дорогах»:методические рекомендации.-Казань: ООО «Фолиант», 2015.-40с. 11. Закирова К.В., «Балачак аланы», хрестоматия, РИЦ, 2011 12. Зарипова З.М., Исаева Р.С. “Үстерешле уеннар”: методик кулланма.-Казан: Беренче полиграфия компаниясе, 2010. 13. Закирова К.В., Мортазина Л.Р., “Әй уйныйбыз, уйныйбыз”, Методик кулланма, Казан, 2010. 14. Мирхазова Н.Р “Мин бәхетле гаиләм белән”: балалар бакчаларындаәхлакый тәрбия бирү буенча методик кулланма.-Казан:Татарстан Республикасы”ХӘТЕР”нәшрияты, 2011.-255 б. 15. Закирова К.В., Кадыйрова Р.Ә., Сафиуллина Г.М. “Балалар бакчасында әдәп-әхлак тәрбиясе”, методик кулланма, Казан, 2010 16. Куцакова Л.В. “Трудовое воспитание в детском саду”, для занятий с детьми 3-7 лет, Москва, Мозаика-Синтез, 2015 17. Карцева Л.В. “Семьеведение в малокомплектном детском саду”: учебно - - методическое пособие для педагогов системы дошкольного образования – Казань:

	Редакционно- издательский центр «Школа», Казан. гос. инс-т культуры, 2017.-48с. 18.Куцакова Л.В. «Трудовое воспитание в детском саду.Для занятий с детьми 3-7 лет.-М.:МОЗАИКА-СИНТЕЗ, 2017,-128 с. 19.Петрова В.И.,Стульник Т.Д. «Этические беседы с дошкольниками.Для занятий с детьми 4-7 лет».- М.:Мозаика- Синтез, 2015.-80 с.

“Сэнгати- үсеш” белем бирү өлкәсе	1 Исхакова И.Г., Җәләлетдинова Ф.Ж. “Әйлән –бәйлән” Балалар бакчасында музыка (зурлар төркеме)дәресләре уздыру өчен хрестоматия, Казан, “Татар китабы нәшрияты”, 2016.-199 б. 2.Исхакова И.Г., Җәләлетдинова Ф.Ж. “Әйлән –бәйлән” Балалар бакчасында музыка (уртанчылар төркеме)дәресләре уздыру өчен хрестоматия, Казан, “Татар китабы нәшрияты”, 2017.-207б. 3. Зиннатова Р.М., Гәрәева Л.Ә “Сүрәтләү һәм кору эшчәнлеге” (4-5яшь)-Казан:кит .нәшр ,2017.-111б. 4.Зиннатова Р.М. “Сүрәтләү һәм кору эшчәнлеге”(5-6 яшь)-Казан:Татар кит .нәшр.,2016.-152 б. 5. Лыкова И.А. Изобразительная деятельность в детском саду: Старшая группа.-М.: Издательский дом «Цветной мир» , 2014. 6. Лыкова И.А. Изобразительная деятельность в детском саду.Подготовителҗная к школе группа. -М.: Издательский дом «Цветной мир» , 2014. 7. Ремезова Л.А “Играем цветом.Формирование представлений о цвете у дошкольников 6-7 лет”:Методика.-М:Школьная Пресса, 2006.-96 с. 8.Мерзлякова С.И “Учим петь детей 4-5 лет.Песни и упражнения для развития голоса.-М.:ТЦ Сфера, 2014.-96с. 9.Зацепина М.Б. “Музыкальное воспитание в детском саду.Для занятий с детьми 2-7 лет.” –М.:МОЗАИКА-СИНТЕЗ, 2018.-96 с. 10.Комарова Т.С. “Детское художественное творчество”. Для занятий с детьми 2-7 лет.-М.:МОЗАИКА-СИНТЕЗ, 2017.-176 С.

“Физик үсеш” белем бирү өлкәсе	1. Закирова К.В., Мортазина Л. Р. “Балачак-уйнап-көлеп үсәр чак”. Методик кулланма, Казан, Редакционный-издательский центр, 2012-192 бит. 2. П е н з у л а е в а Л. И. Физическая культура в детском саду: Старшая группа (5–6 лет). 2012. 3 П е н з у л а е в а Л. И. Физическая культура в детском саду: Подготовительная к школе группа (6–7 лет). –М.:МОЗАИКА –СИНТЕЗ, 2014.-112 стр. 4..Закирова К.В. “Уйный, уйный үсәбез” (Балалар бакчасында уеннар).-Казан:Мәгариф, 2005.-175 бит. 5.Степанкова Э.Я “Сборник подвижных игр.”Для занятий с детьми 2-7 лет.-М.:МОЗАИКА –СИНТЕЗ,2017.- 144 с.

“Танып белү үсеше” белем бирү өлкәсе	1. Новикова В.П. «Формирование элементарных математических представлений .Подготовительная к школе группа.-М.:МОЗАИКА-СИНТЕЗ, 2018.-176 с. 2.1.Новикова В.П.«Формирование элементарных математических представлений .Старшая группа.-М.:МОЗАИКА-СИНТЕЗ, 2018.-80 с. 3.Куцакова Л. В. Конструирование из мтроительного материала:Подготовительная к школе группа.-М.:МОЗАИКА-СИНТЕЗ, 2014.-64 с. 4. Гарипова Н.Г. Әйләнә- тирә белән танышу(зурлар төркеме): мәктәпкәчә белем бирүоешмалары өчен методик куллама .-Казан Татар .кит.нәшр.,2016. 5. Гарипова Н.Г. Әйләнә- тирә белән танышу: мәктәпкәчә белем бирү оешмалары өчен методик куллама (4-5 яшь).-Казан Татар .кит.нәшр.,2017.-143б. 6.Гарипова Н.Г. Әйләнә- тирә белән танышу: мәктәпкәчә белем бирү оешмалары өчен методик куллама (5-6 яшь).-Казан Татар .кит.нәшр.,2016.-151 б. 7.Шәрәфетдинова З.Г., Хәбибуллина Н.Җ., Хәзрәтова Ф.В. “Математикага өйрәнәбез(4-5 яшь)”.-Казан :Татар .кит.нәшр.,2017.-102б 8.Шәрәфетдинова З.Г., Хәбибуллина Н.Җ., Хәзрәтова Ф.В. “Математикага өйрәнәбез(5-6 яшь)”.-Казан :Татар .кит.нәшр.,2016.-144б 9.Соломенникова О.А. “Ознакомление с природой в детском саду. Старшая группа”.- М.:МОЗАИКА- СИНТЕЗ, 2015.-112 с. 10. Дыбина О.В. “Ознакомление с природным и социальным миром”.Старшая группа.- М.:МОЗАИКА-СИНТЕЗ, 2014.-80с. 11.Николаева С.Н. Экологическое воспитание в детском саду для 3-4,4-5,5-6,6-7 возрата.

“Сөйләм үсеше” белем бирү өлкәсе	1. Гаффарова С.М., Гаффарова Ч.Р., Гарафиева Г.З. “Изучаем русский язык: программа, методические рекомендации, диагностика.-Казань: Первая полиграфическая компания, 2010. 2. Говорим по-русски» :методическое пособие.-г.Набережные Челны , 2015. 3. Закирова К.В. «Балачак аланы», хрестоматия, Казан, «РИЦ», 2011 4. Хәзрәтова Ф.В., Шәрәфетдинова З.Г, Хәбибуллина И.Җ. “Туган телдә сөйләшәбез” (4-5 яшь) Методик әсбап. Казан, “Отечество”нәшрияты, 2012 6. Зарипова З.М., Вазиева Л.Н., Зуфарова Р.С. «Туган телдә сөйләшәбез” 5-7 яшьлек балаларны туган телдә сөйләшергә өйрәтү буенча методик ярдәмлек.-Казан,ФОЛИАНТ, 2012.-304б. 7. Нәбиуллина Г.Ә., Гыйләҗева Л.Г., Камалова В.М. “Татар телендә сөйләм үстерү”, 5-6 яшь, Казан, Татарстан китап нәшрияты, 2016.-103 б. 8. “Балалар дөньясы”, “Мәктәпкәчә белем бирү оешмалары өчен хрестоматия”, Казан, Татарстан китап нәшрияты, 2016. 9.Зиннурова Ф.М. “Уйнап укый сабыйлар”.-Казан: Мәгариф,2007.-159б. 10.Зиннурова Ф.М “Үз илемдә, үз телемдә”: логопедлар , тәрбиячеләр һәм укытучылар өчен методик кулланма.-Казан:Мәгариф, 2009.-167б. 11..З.Г.Шарафетдинова “Изучаем русский язык:методическое пособие по обучению русскому языку детей дошкольного возраста”.Казань: Татарское республиканское издательство “ХЭТЕР”, 2011Ю-300 с. 12. “Иң матур сүз” Ата-аналар һәм балалар бакчасы тәрбиячелшр өчен хрестоматия.-Казан:Мәгариф, 2000.-335 б. 13.Борһанова Р.А “Татар теле өйрәнә нәниләр”-Балалар бакчасы тәрбиячеләренә кулланма.-Тулыландырган икенче басма.-Казан.:Мәгариф, 2005.-207б. 14.Гербова В.В. “ Развитие речи в детском саду.Подготовительная к школе группа.”.-М.:МОЗАИКА-СИНТЕЗ, 2016.-112с. 15.Гербова В.В. “ Развитие речи в детском саду.Старшая группа.”.-М.:МОЗАИКА-СИНТЕЗ, 2015.-144с.